ADITVS AD LOGICAM.

In vsum eorum qui pri-
mò ACADEMIAM
Salutant.

Autore SAMVELE SMITH
Artium Magistro.

of Magdalen Coll., Oxford

Editio Secunda.

OXONIÆ,
Excudebat Iosephus Barnesius
*Academiæ Typogra-
phus.* 1615.

BRITISH MUSE

ADITVS AD LOGICAM.

LIB. I.

CAP. I.

De definitione & divisione Logicæ.

LOGICA est scientia de quovis themate probabiliter, & angustè differédi. *Vel vt planiùs dicam*; Logica est artificiosa & methodica præceptorum comprehésio, quâ cognoscimus succinctè ratione vti ad fidem faciendam in qualibet re probabili. *Logicæ definitio.*

Differt à *Grammaticâ*, quia hæc cõgruè dicere, illa secundum veritatem disserere; à *Rhetorica*, quia hæc palmâ expansa, id est, fusè & ornatè, illa pugno contracto, id est, strictè & angustè *Quomodo differt à Grammatica & Rhetorica.*

argumentari docet.

Argumentari verò dicitur, non quod tota Logicæ vis in argumentatione est sita;

Tria enim sunt Logicę munera { Definire obſcura, Dividere vniverſa, Raticcinari de veriſimilibus:

ſed cum inter iſta & plura alia Logicæ munera, quæ iſtis ſuperaddat hujus artis ſtudioſus primas ſemper obtinuit Argumentatio, ejus ſolùm in definitione mentionem fecimus, reliqua minoris precij officia reticentes magis quàm rejicientes.

Quare logica de probabilibus dicitur argumẽtari.

Atq; vt quælibet Logicę pars non docet argumentari, ſed ſola vltima, ita vltima nõ docet de qualibet re argumentari, ſed ſolum de probabili; vel quod probabilium argumentorũ major eſt copia, quàm neceſſariorum, & proinde à parte vberiori ſumitur definitio, vel quia neceſſaria non ſunt omninò Logicæ cõſiderationis. Quatuor enim ſunt teſte Ariſtotele de quibus non eſt diſſerendum. 1. Ea quę pœnam merentur, vt An Deus ſit colendus. 2. Quæ ſenſui ſunt obvia, vt An nix ſit alba. 3 Quæ à nobis longè ſunt amota, vt An ſit aliquid ſupra

cœlum

cœlum vltimum. 4. Quæ possunt demonstrari, vt An homo sit risibilis: quum igitur manifestè vera & manifestè falsa aut demonstratione probari, aut sensu percipi possunt; restat, vt res solæ probabiles sint Logicæ considerationis, aut necessariæ, quatenus speciem præ se ferunt probabilitatis, & pro nostri conceptus imbecillitate nobis videntur probabiles.

Generalis divisio Logicæ.

Tota Logica in tres partes dividitur; prima agit de vocibus simplicibus; secunda de complexis; tertia de discursu: vt enim pueruli abcedarij primò literas & syllabas noscere, inde notas conjungere, vltimò conjunctas legere sunt erudiendi: ita tyrones logici primò edocẽdi sunt, quid est vox, quomodo formetur, & quos vsus in logica habet; secundò quomodo ex vocibus simplicibus fiat propositio, & quæ sunt ejus affectiones; vltimò ex quibus propositionibus extruendus est syllogismus: quæ omnia dum nos (annuente Deo) tribus libris ostendere auspicamur, constructionis ordinem sequemur, & à voce simplici exorsi, indeq; ad propositionem progressi, in discursu demum consistemus.

CAP. II.

De definitione & diviſione Vocis.

VT vocis natura, quæ primi & ſecũdi libri ſubjectum eſt, meliùs dignoſcatur, ab ejus definitione & diviſione exordium ſumemus, vt quid ſit de quo agitur omnibus innoteſcat.

Vocis definitio.

Vox eſt ſignum rei & conceptuum ex inſtituto divino aut humano, certa literarum aut ſyllabarum conformatione ſcriptum, aut pronunciatum.

Tria ad vocẽ requiſita.

Ad vocem Logicam tria præcipuè requiruntur. Primò, vt ſit ſignificans, vnde infantium voces propriè non ſunt voces, quia non ſunt ſigna rerũ. Secundò, vt nõ ſignificet naturaliter, *ſicut riſus apud omnes lætitiam, fletus mœſtitiam deſignat*, ſed ex inſtituto vel divino, *vt lingua Hebræa*; vel humano, *vt reliquæ omnes à Babelis everſione exortæ*; Tertiò, vt conformetur literis & ſyllabis, ſive ſcribatur, ſive pronũtietur;

Quomodo vox differt à ſono.

Vnde differt à ſono, quod Sonus eſt colliſio duorum corporum ſolidorũ, ſed vox non niſi naturalibus inſtrumentis

mentis formetur his versibus comprehensis,

Instrumenta novem sunt, guttur, lingua, palatum,
Quatuor & dentes ac duo labra simul.

Multifariam dividitur vox; primò in Simplicem & Complexam. *Prima vocis divisio.*

Vox simplex est cujus nulla pars quicquam separatim significat, vt *veritas, domus*; licet enim *Do* & *mus* separatim sumpta vt sunt per se vocabula aliquid significant, provt tamen sunt partes illius vocabuli *Domus* nihil separatim designant.

Vox complexa est quæ ex duabus aut pluribus simplicibus conflatur, *vt Armata veritas*; de hac voce fusiùs in sequentibus agemus. *Lib. 2.*

Vox simplex rursus subdividitur in Concretam & Abstractam.

Vox concreta est quæ res conjunctim significat; vt album, *parietem, hominem, aut tale aliquod subiectum consignificat cum albedine eidem inhærente.* Abstracta est quæ rem separatim significat, vt albedo *qualitatem notat nulli subiecto inhærentem.*

Secundò dividitur in vocem { primæ / secundæ } { notionis, seu impositionis. } *Divisio secundo.*

Vox primæ intentionis est, quæ aliquid extra animum significat, & rei primò est imposita; vt *Aurum, virtus.*

Vox secundæ notionis est, quę non immediatè rem, sed modum aliquem seu instrumentum, quo mediante res intelligitur, denotat; *vt Genus, Species, omnesq; voces artis.* Sic in Grãmatica *lapis* est *vox* primæ notionis: sed quando dicimus lapis est nomẽ [*nomẽ*] erit vox secundæ notionis; sic in logica *animal* est vox primæ notionis naturam realem animalis significans, sed vt est *Genus* est vox secundæ intentionis.

Divisio tertia.

Vltimò vox dividitur in Communem, & Singularem.

Vox singularis est quæ vni tantum rei attribuitur, vt *Oxonium vnius Academiæ, Socrates vnius hominis nomen est.* Hæc vox apud Logicos vulgo appellatur Individuum: & quadrifariam dividitur in {Vagum, Signatum, Demonstrativum, Ex hypothesi.

Individuum Quadruplex

1 Individuum vagum est vox cõmunis, quæ aliquo quidem modo sed imperfectè ad rem singularem restringitur: sic si dicam *quidam homo*, verbum illud *quidam* hominem restringit, ita tamen ut quis intelligatur nobis sit incognitum.

2 De-

2 Determinatum est quod ad determinatam & certam rem singulare significandam ex arbitrio imponentium est institutum; suntque propria rerum nomina, vt *Gabriel*, *Alexander*, *Bucephalus*.

3 Individuum demonstrativum est quando terminũ cõmunem cũ pronomine demonstrativo sumimus, ad vnum aliquod particulare designandum; vt *Hic homo*.

4 Individuum ex hypothesi seu suppositione est, quando vniversale & commune nomen facta suppositione aliqua, non nisi de vno prædicatur, vt *Sophronisci filius*. Qui ex se quidem est terminus communis, sed quia juxta veritatem vni solum nimirum *Socrati* competit, secundum hanc suppositionem, quod Sophroniscus Socratem solum genuerit, Individuum dicitur, & rem singularem designat.

Alia apud alios Authores recensentur Individua, vt *Individua* κατ' ἐξοχὴν, vt poeta pro Virgilio, *aut* περιφραστικῶς, vt fluvius septemfluus pro Nilo; quæ ad aliquod dictorum individuorum nullo cum negotio reduci possunt.

Vox communis est quæ multis cõ-

municatur, *sic homo de hoc & illo homine prædicatur, & animal huic & illi animali attribuitur.*

De voce singulari nulla tractat disciplina, & proinde Plato nos acquiescere jubet, cum semel ad ipsam deventum sit. Communis verò est hujus primi libri subjectum, quem obinde in duos tractatus partiti sumus, quorum primus aget de Prædicabilibus, posterior de Prædicamentis. Prædicabile enim à Prædicamento differt, primò quia Prædicabilia sunt recepta & res contentæ, at Prædicamentorum gradus sunt receptacula, & res continentes: secundò, Prædicamenta sunt primæ notiones & Prædicabilia secundæ: vltimò quoniam Prædicamenta sunt res quæ prædicantur, Prædicabilia ostendunt, quomodo prædicantur; de vtrisq; suo loco agemus, & primo de Prædicabilibus.

Quomodo Prædicabile à prædicamēto differt.

CAP. III.

De Prædicabilibus.

Prædicabile quid?

PRędicabile est vox communis quę de pluribus aptè nata est dici, *vt Animal de homine & bruto.* Dicim⁹ quòd hæc

hæc vox *aptè nata est dici*, *seu* quod idẽ sonat, *habet potentiam prædicandi de pluribus*, quia licet actu quandoq; de vno tantum prædicatur, *vt animal de Socrate in hac propositione*, *Socrates est animal*, potentiam tamen habet de pluribus prædicandi, *Platone* scilicet, *Aristotele, aut quovislibet alio animali.*

Quomodo differt ab vniversali.

Prædicabile vero differt ab Vniversali, quòd Prædicabile dicitur de multis & Vniversale est in multis, sic *natura humana dicitur vniversalis*, quia est in quolibet particulari homine, sed *homo dicitur Species*, quia de singulis hominibus prædicatur; imò ob eam causam prædicabile dicitur de multis quoniam vniversale est in multis; *vt homo de Socrate & Platone ideo prædicatur, quia humana natura vtrisq; inest.*

Quinarius prædicabiliũ numerus.

Quinque enumerantur prędicabilia:
1. Genus, 2. Species,
3. Differentia,
4. Proprium,
5. Accidens.

Quid Genus.

Genus est prædicabile quod prædicatur de pluribus specie differentibus in Quid. *Specie verò ea dicuntur differre*, quę sunt diversę species ejusdem generis *Sic homo & brutum specie differunt*, & de iis animal vt Genus prædicatur. *Prædicari autem in Quid*, est respon-

ſpondere ad quæſtionem factam per quid; interroganti enim *quid eſt homo?* ritè reſpondetur *Animal.*

Prima diviſio generis. Genus trifariam dividitur primò in { Summum. Subalternum.

Genus ſummum eſt quod nunquã poteſt eſſe ſpecies, ſeu quo nullum datur aliud ſuperius genus, vt *Subſtantia, Quantitas, &c.* totidem enim ſunt ſumma genera quot ſunt prædicamēta.

Subalternum eſt quod aliquando eſt genus aliquando ſpecies; & ideo dicitur ſubalternum quod alternis vicibus genus eſt & ſpecies; Genus reſpectu inferiorum, & ſpecies reſpectu ſuperiorum; *ſic Subſtantia eſt Genus ſummum, Corpus ſubalternum*; genus enim eſt reſpectu corporis ſimplicis & compoſiti; & ſpecies reſpectu Subſtantiæ.

Diviſio ſecunda. Secundo dividitur Genus in { Proximum, Remotum.

Proximum eſt quod proximè ſpeciei adjacet.

Remotum longiùs à ſpecie diſtat, ſic *corpus eſt remotum, animal eſt proximũ hominis genus.*

Tertio

Tertio Genus est vel	Perfectum	sive	Univocum.
	Imperfectū,		Analogum.

Divisio tertia.

Genus perfectum est quod æqualiter communicat naturam suis inferioribus, *sic anima' dicitur genus perfectū*, quia ęquè primò homini convenit, & bruto: brutum enim est æquè corpus animatum ac homo.

Imperfectum genus est quod utrisque speciebus communicatur, sed alteri magis alteri minus; ita *substantia de natura entis magis participat, quàm accidens*; accidens enim omnino non esset, nisi Substantię inesset.

Quid species.

Species est prædicabile quod prædicatur de pluribus numero differentibus in Quid, *Ut homo, fortitudo. Numero vero dicuntur differre*, quæ sunt individua & numerādo solum sunt diversa *ut Plato & Socrates*, qui in humana natura simul conveniunt, sed numerando *hunc Platonem ab illo Socrate* diversum esse dicimus.

Prima ejus divisio.

Bifariam dividitur Species: primò in {Perfectam. / Imperfectam.

Perfectæ dicuntur species, quæ sub perfecto genere continentur; *ut homo & brutum sub animali.*

Im-

Divisio secunda.

Imperfectæ sunt, quarum vna perfectam, altera imperfectam generis participationem habet, *sic Substantia plus habet de natura entis quàm accidens.*

Secundò speci- es partitur in { Subalternam. / Imam.

Species subalterna cum genere subalterno in omnibus consentit

Ima species semper est species & nunquam Genus, vt *Homo*, & hæc sola in præsentiarum consideratur.

Quid differentia.

Differentia est prædicabile quod prędicatur de pluribus specie vel numero differentibus in Quale quid. Dicitur prædicari *De pluribus specie differentibus* propter differentiam genericam, de *pluribus numero differentibus* propter differentiam specificam; *Et in Quale Quid*, quia essentialē qualitatem notat, *vt rationale.*

Primus eius divisio.

Tribus modis dividitur; primo in { Communem, / Propriam, / Maxime propriam.

Communem voco quæ sumitur ab accidente communi *sic idem à seipso potest differre*, Socrates enim puer à seipso jam grandævo differt. Propriam, quæ sumitur ab accidente proprio, *sic oculatus Oedipus à seipso oculis capto distinguitur.* Maximè propriã (quæ maxime

imè ad propositum nostrum spectat) eam voco quam jamjam definivimus duæ enim priores differentiæ solummodò ἀλλοῖον qualitate diversum aliud ab alio facit, hæc ἄλλο seu essentialem quandam discrepantiam constituit, vt *rationale inter hominem & brutum.*

Divisio secunda.

Secundo differentia, illa scilicet quã nos maximè propriam vocavimus in { Genericam ; Specificam } dividitur

Generica est quæ de pluribus specie differentibus dicitur *vt sensile de homine & bruto.*

Specifica est quæ de pluribus numero differentibus prædicatur, *vt rationale de Socrate & Platone.*

Divisio tertia.

Tertiò dividitur in differentiam { Divisivam quæ dividit genus. Constitutivã quę speciem constituit }

Notandum verò est quod eadem differentia differenti ratione & divisiva esse potest & constitutiva: Divisiva scilicet ratione sui superioris generis, sed constitutiva respectu speciei; vt *rationale dividit animal, & constituit hominem.*

Tria

Tria hæc prædicabilia clarius elucescent si arborem illam quam vocant Porphyrianam istis subjuxero.

Arbor Porphiriana.

Substantia.

Incorporea	Corporea
Spiritus	*Corpus.*

Corpus.

Compositum	Simplex
Cõpositum.	*Elemẽtũ.*

Compositum

Animatum	Inanimatum
Animatũ.	*Lapide..*

Animatum

Sensile	Insensile
Animal.	*Planta.*

Animal

Rationale	Irrationale
Homo.	*Brutum.*

Homo.

SOCRATES. PLATO. CAESAR.

In hac serie *Substantia* est summum genus, *Homo* est species infima, *Corpus, Compositum, Animatum, Animal,* sunt genera subalterna, *Incorporea, Corporea, Compositum, Simplex, Animatum, Inanimatum*

tum, *Sensile*, *Insensile*, sunt omnes differentiæ genericæ, *Rationale & Irrationale* specificæ, vtræq; verò pro diversa ratione & divisivæ esse possunt & constitutivæ, *Socrates*, *Plato*, *Cæsar*, sunt Individua sic dicta quod vlterius dividi nequeunt.

Proprium est quod omni soli semper & convertibiliter accidit subjecto, *vt risibile homini*: Accidit omni, id est, omni individuo, & soli hoc est soli speciei, & semper scilicet quoad potentiam; licet enim homo semper actu non ridet, potest tamen ridere, si aliquod lepidum objiciatur; deniq; necessariò & convertibiliter accidit, quia fluit à principiis essentialibus speciei, materia scilicet & forma totius compositi, vt *risibilitas ab anima rationali cum corpore humano vnita.* *Quid Proprium.*

Accidēs est quod potest adesse & abesse sine subjecti interitu, *ut albor à pariete* *Quid Accidens.*

Duplex est { Separabile quod actu potest separari *ut calor ab aqua.* / Inseparabile, quod non reipsa sed intellectu solùm separatur, *vt candor à cygno.* } *Divisiones eius.*

Aliàs etiam dividitur Accidens in Prædicabile & Prædicamentale.

Accidens prædicabile est quod cō-

tra distinguitur Proprio, *sic risibile est proprium sed non accidens.* Prædimentale est quod opponitur Substantiæ, sic omnia prædicamenta, Substantiâ solùm exceptâ, sunt accidentia, & in hoc sensu proprium dicatur Accidens id est, non substantia.

Finita jam de prædicabilibus tractatione, ipsa prædicamenta sequuntur enucleanda, prelibatis solùm quibusdam ad cognitionem prædicamẽtorum necessariis, quæ obinde ab Aristotele vocantur Antepræedicamenta & proximo in loco intercedunt pertractanda.

CAP. IIII.
De tribus definitionibus.

TRactatus de predicamẽtis in tres partes dividitur, quarum prima egit de Antepræedicamentis, secunda de Prædicamentis ipsis, vltima *De postprædicamentis:* de singulis suo ordine.

Antepræedimentũ quid. Antepræedicamentum est procemiale documentum valens ad cognitionem prædicamentorum à priori.

Tria

Tria in genere sep-|tē in specie sunt|antepredicamēta { Definitiones tres / Divisiones duæ. / Regulæ duæ. — *Quot sunt antepredicamenta.*

Prima definitio est Æquivocorum, quæ hunc in modum ab Aristotele definiuntur. Æquivoca seu Homonyma sunt, quorum nomen solum est commune, sed ad illud nomen accōmodata definitio alia est atque alia, *quemadmodum Canis.* — *Æquivocorū denominatio*

Æquivoca sūt duplicia { Æquivocantia, nomina scilicet cōmunia, vt *Canis*. Æquivocata, quę sunt res per illa nomina significatæ, vt *Canis marinus, cœlestis, domesticus.* — *Æquivoca duplicia.*

Æquivoca verò hoc in loco definita sunt æquivocata, quæ ab vno æquivoco æquivocante vt à nomine communi dependent.

Ad æquivoca sicut ex definitione colligitur tres requiruntur conditiones. Prima est vt vnum habeant nomen commune, id est, vt æquivoca in vno æquivoco æquivocante conveniant; Secunda vt diversa sit æquivocatorum definitio & diversus cōceptus; Tertia vt illa æquivocatorum definitio ad æquivocum æquivocans applicetur, & illius ratione dicatur di- — *Tria ad æquivocare quiruntur.*

diversa, v.g. *Canis marinus & domesticus*, in vno communi nomine conveniunt quod ambo vocantur *Canes*: sed diversas sortiuntur definitiones & conceptus; ille enim est *Canis qui extra aquas, hic qui intra aquas degere non potest*; & licet ambo ratione alicujus tertii dicantur univoca, & eandem sortiantur definitionem, *vt ratione animalis vterque dicatur corpus animatum sensile*, hæc tamen definitio non est ad idem nomen accommodata, scilicet ad æquivocum æquivocans, *Canem*.

Nota. Notandum autem est quod æquivocatio semper sumenda est respectu rerum verè existentium: nam si latiùs extendatur ad res apparentes, fictas, aut pictas quodlibet vocabulum erit ambiguum; nihil enim est quod non fingi potest aut pingi.

Definitio vnivocorum. Secunda definitio est Vnivocorum. Vnivoca autem sunt quorum & nomen commune est & ad illud nomen accommodata definitio est eadem; sic *homo & bos in* vno communi nomine cōueniunt, quòd ambo appellantur *animalia*, eandemq; definitionem habent ad vnivocum vnivocans applicatam, *quia brutum est corpus animatum sensile, non aliter quàm homo*.

Vni-

Vnivoca sunt sunt duplicia	Vnivocātia, nomina scilicet cōmunia, *vt Animal*.
	Vnivocata, quæ sunt res significatæ, *vt homo, brutum*.

Vnivoca duplicia.

Æquivoca & vnivoca in eo conveniunt, quòd ambo habent vnū nomen commune: sed differunt quòd æquivocorum solum nomen commune est; vnivocorum vero tum nomē tum definitio.

Analoga.

Inter æquivoca & vnivoca media sunt Analoga, quippe quæ nec plane eandem, vt vnivoca, nec prorsus diversam vt æquivoca definitionem sortiuntur, sed naturam suam secundum prius & posterius analogatis communicant: *sic Ens de Substantia dicitur & ratione Substantiæ de Accidente; sic sanitas medicinæ, vrinæ, & animali attribuitur,* cujus illa quidem causa, ista signum, hoc verò subjectum dicitur.

Definitio denominativorum.

Tertia definitio est Denominativorum. Denominativa verò dicuntur quæcunque ab aliquo ita vt casu differunt, nominis appellationē habent, *vt à fortitudine fortis*.

Duo ad denominativa requiruntur.

Ad denominativa duo requirūtur, primò vt ab aliquo nomine appella-

tio-

tionem habeant, id est, vt ab aliquo vocabulo deriuentur; secunda vt ab eodem nomine casu, hoc est vltima seu finali syllaba, differant, *unde Grammatica ars & Grammatica mulier non habentur denominatiua*, quia casu nõ differũt & proinde inter æquiuoca sunt enumeranda.

Denominatiua triplicia.

Denominatiua sunt triplicia
1. Re tantùm, *vt virtus & studiosus.*
2. Voce tantùm, *vt vinum & vinolentus.*
3. Re & voce simul, *vt vinum & vinosus:* quæ sola in præsentiarũ definiuntur.

Tria ad denominationẽ requisita.

Ad omnem denominationem tria requiruntur, Nomen Substantivum, quod vocant denominans, Nomen Adjectivum, quod est denominativũ, Subjectum, quod vocatur denominatum: vt quando dicimus *Cęsar est iustus, Cæsar* est denominatum, *Iustus* Denominativum, *Iustitia* denominans, quæ Cæsari inherens facit vt ipse justus denominaretur.

CAP.V.

CAP. V.

De duabus divisionibus.

DVæ sunt divisiones, vna vocum, altera rerum.

Vox dividitur in { Incomplexam quę sine conjunctione effertur, *vt homo, vincit.* Complexã quę ex simplicibus conflatur, *vt homo vincit.* } *Prima divisio vocum.*

Tribus modis vox Complexa & incomplexa dicitur vel { Re tantùm. Voce tantùm Re & voce simul. } *Tribus modis vox cõplexa & incõplexa dicitur.*

Vox illa quæ sub vno nomine plures significationes complectitur, est voce tantum simplex, re tantum complexa, vt *Canis* licet sit voce simplex, res tamen plures in ea voce latent.

Cum plures voces ad vnam ré simplicem exprimendam conjunguntur ob defectum proprij nominis, vox est re simplex & voce tantum complexa, *vt corpus animatum.*

Quando simplex dictio rem simplicem significat, vocatur vox re & voce simplex, *vt homo.* Re & voce cõplexa est, cũ plures voces ad multas res significandas destinatur, vt *Labor omnia vincit*

vincit. Index est animi sermo. Estque vel { Distans. / Indistás.

Distans est cujus extrema copula verbali vel conjunctionali vniuntur, *vt Homo est animal.*

Indistans est cujus extrema componuntur, vt determinatum & determinabile; *vt Homo iustus.*

Nota. Ex omnibus complexis, complexũ voce tantùm in prædicamentis reponitur: ex omnibus incomplexis, incomplexum voce tantum excluditur.

Quadruplex divisio rerum

Res omnes sunt vel	Substantiæ, / Accidétia:	vtraq; vel	Vniversalia. / Particularia.

1 Vniversales substantiæ, dicuntur de subjecto, sed non sunt in subjecto; *vt homo de Socrate & Platone dicitur, sed nulli subiecto inhæret.*

2 Particularis substãtia, nec dicitur de subjecto, nec est in subjecto, quia est individualis substãtia, *vt Socrates.*

3 Vniversalia accidentia dicuntur de & sunt in subjecto, vt *albedo de hac & illa albedine dicitur, & homini, parieti, aut navi inest.*

4 Particulare accidens, de subjecto nullo dicitur, sed in aliquo est; *vt hæc*

hæc albedo in Socrate.

Illud verò in subjecto esse dicitur quod cum in aliquo nō quasi pars sit, non tamen potest esse sine eo, cui inest.

Inesse in subjecto.

In qua definitione tres ordine cōtinentur inessendi conditiones. Prima est, vt in aliquo insit, id est, vt inhæsivè sit in subjecto, & non ratione intentionis, vt *res est in fine*, qui intenditur; nec ratione gubernationis, *vt rex in regno*; nec ratione locationis, *vt locatum in loco*. Secunda, vt non sit ejus pars, vnde *nec gen⁹ in specie, nec species in genere propriè inesse dicatur*, quia illud est speciei pars materialis vicem materiæ supplens, hæc generis pars subjectiva & ipsi subordinatur. Tertia, vt non possit esse sine eo cui inest; *vnde vestes & arma propriè corpori non insunt*, quia esse possunt corpore sublato.

Tres inessendi conditiones.

Octo sunt inessendi modi his versiculis comprehensi.

Insunt, 1 Pars, 2 Totū, 3 Genus, 4 Species, 5 Calor igni,
6 Rex in regno, 7 Res in fine, 8 locoq; locatum.

[illegible] di inessendi 8.

Ex his omnibus modis ille solum est intelligendus, qui est; *vt calor in igne*, id est, inhæsivè vt accidens in sub-

jecto;reliqui omnes cõtra vnam aut alteram ex dictis inessendi conditionibus offendunt.

Subiectum duplex. Præterea operæpretium est notare quòd duplex est subjectum, vnum Prædicationis, alterum Inhæsionis. Subjectum prædicationis est quod alicui vniversali subijcitur; sic *homo animali, animal corpori, corpus substantiæ subordinatur.* Subjectum inhæsionis est, quod accidenti alicui subjicitur, vt sustentaculum quo suffulcitur; sic *albedo est in pariete*, à pariete enim sustentatur ipsóque absumpto consumitur eadem albedo.

Nota. Vbicunq; vero in dicta rerum divisione inveniuntur hæc verba [*Dicuntur de subiecto*] intelligendum est subjectum prædicationis: vbi autem illa verba [*Sunt in subiecto*] subaudire debemus subjectum inhæsionis.

CAP.VI.

De duabus regulis.

Reg.1. DVæ sunt regulæ, quarũ prima est Quodcunque dicitur de predicato, idem dicatur de subiecto; vt *si Socrates sit homo, & animal, de homine dicatur,*

tur, vt etiam de Socrate prędicetur necessum est.

Multæ sunt huius regulæ limitationes; inter quas istæ notatu dignissimæ. *Exceptiones.*

Primò ut non sit progressus à vocibus ad res, id est, à vocibus primæ ad voces secundæ intentionis; vnde non sequitur, *Animal est genus, Homo est animal*, ergo, *Homo est genus*. Secundò ut non sit transitus ab uno latere seriei prædicamentalis ad aliud latus, unde non sequitur; *Homo est animal, Animal est vel rationale, vel irrationale, ergo, homo est vel rationalis, vel irrationalis.*

Tertiò ut non procedatur à concreto ad abstractum, unde non sequitur, *Homo est iustus, Iustitia est qualitas, Ergo homo est qualitas.*

Secunda regula antepræd icamentalis in duas partes distrahitur. Prima est, Diversorum generum non subalternatim positorum diversæ sunt species & differentiæ: *sic species & differentiæ Qualitatis diversæ sunt à speciebus & differentiis Substantiæ aut Quantitatis*. Secunda est, Generum subalternatim positorum, nihil prohibet, easdem esse species & differentias, *sic Corporea* *Reg. 2.*

est differentia corpus constituens, quæ corpori composito, animato, sensili attribuitur, quia hæc omnia ipsi subordinantur.

CAP. VII.

De Prædicamentis in genere.

Prædicamentum Quid.

ABsolutis antepraedicamentis ad ipsorum praedicamentorum tractationem perveniendum est; perspecta a primò generali eorum naturâ, ut quid posteà de singulis sit dicendum cognitum habeamus.

Prædicamentum est vocum res simplices exprimentium ordinata quædam series.

Quomodo res & quomodo voces in serie prædicamentali reponuntur.

Ex hac definitione constat, quòd res & voces ad seriem prædicamentalem constituendam simul conveniunt. Res enim ut sunt res apud Logicos non considerantur, sed quatenus sunt vocum fundamenta, sic corpus naturale in Substantia ponitur, & in illius serie consideratur, sed non ut ex principiis, materia scilicet aut forma constet, nec ut affectiones habeat in motu nimirùm, in loco, in tempore esse, sed ut est fundamentum secundæ intentionis, seu ut est Genus quod

per differentias divisivas potest dividi. Vt enim Medico oculum curaturo necessarium est aliquam licet non exquisitam oculi cognitionem habere; ita in Logico requiritur, ut tantam rerum cognitionem haberet, quanta sufficeret ad notiones secundas super easdem fundandas & stabiliendas.

Quæ collocanda sunt in serie prædicamentali.

Quodcunq; verò in serie prædicamentali reponitur est ens reale & positivum, simplex & per se unum, universale, completum, finitum, voce distincta ac certa significatum.

Hinc excluduntur.

Quæ excludenda.

Vox artis, consignificans, privatio, fictū;
Pars, Deus, excedens, complexum, seu polysemon.
Ista Categoriis non possunt verba locari.

Excluditur Vox Artis, quia est notio secunda seu ens rationis, quod nobis non cogitantibus non existit, ut *Zodiacus, Genus, Prædicamentum.*

Deus, quia propter suam eminentiam sub genere non est, & differétia constituente caret, ita ut magis sit supra seriem, quàm in serie.

Consignificans, quod nihil certi significat, ut sunt adverbia, nomina partitiva, interrogativa, universalia, & particularia signa, *ut omnis, aliquis,*

 quidam

quidam, nullus.

Privatio quia non denotat ens positivum, sed rei absentiam, *ut tenebræ.*

Fictum præcipuè impossibile, quod nihil in rerum natura ponit.

Pars præsertim essentialis & integralis, quia non sunt entia completa.

Excedens seu transcendens, quia per omnia prædicamenta pervagatur, ut *Ens, aliquid, unum, bonum, verum.*

Complexum re & voce simul, quia unam rem simplicem non significat, ut *homo albus.*

Polysemon seu æquivocum ante factam distinctionem, ut *Canis.*

Rerum collocatio in prædicamentis.

Observandum est deniq; quod ex iis quæ in serie prædicamentali reponuntur, quædam sunt κατὰ βάθος, quędam κατὰ πλάτος, id est, quædam in serie directa, *ut genera & species*, quædam collateraliter, *ut differentiæ*, collocantur, quædam etiam propter indivisibilitatem naturæ in serie propriè nō sunt, sed veluti graduum bases & statumina substernuntur, ut Individua omnia quæ perfectè nec dividi possunt nec definiri.

Prædicamētorum numerus.

Decem ab Aristotele enumerantur prædicamenta seu rerum capita, nec datur ens aliquod finitum & com-

pletum

pletum quod sub uno horum nõ cõprehendatur.

Horum unum est substantiæ, Substantia vulgò dictum, novẽ verò accidentis, 1 Quantitas, 2 Qualitas, 3 Actio, 4 Passio, 5 Relatio, 6 Vbi, 7 Quando, 8 Situs, 9 Habitus.

Singulorum exempla sunt hoc disticho inclusa. 1. Arbor, 2 Sex, 3 Servos, 4 Fervore, 5 Refrigerat, 6 Vstos.

7 Ruri, 8 Cras, 9 Stabo, nec 10 Tunicatus sero.

Ex his quædam sunt Absoluta prędicamenta, quæ obinde vocãtur Ptincipalia, & sunt tria Substantia, Quantitas, Qualitas; cetera septem sunt minùs Principalia, quia notant respectum aliquem inter duas res, ut Relatio quæ connotat respectum inter Relatum, & correlatum; Actio & Passio, quæ resultant ex unione alicujus qualitatis cum substantia; Vbi & Quando, quæ oriuntur ex substantia considerata cum circumstantiis Loci & Temporis, Situs qui fit ex respectu partium ad totum, Habitus, qui procedit ex applicatione integumẽti ad corpus. *Divisio.*

CAP. VIII.
De Substantia.

Substantiæ definitio.

INter prædicamenta primas semper obtinuit Substantia, quòd omnium accidentium est fundamentum.

Substantia verò definitur ens per se subsistens accidentibus subjectum; *vt homo*, qui nulla re nisus, albedinis, virtutis, & id genus aliorum accidentium est fundamentum.

Eius divisio.

Substantia est duplex, Prima, vel Secunda.

Substantia prima.

Substantia prima, quæ maximè & propriè substantia dicitur est, quę nec est in subjecto, nec dicitur de subjecto; non est in subjecto, quia est substantia, nec dicitur de subjecto, quia est individuum, vt *Socrates, hæc arbor.*

Cur ita dicta

Individua enim primæ substantiæ dicuntur duplici de causa; primò, quia substant reliquis omnibus rebus, sive sint accidentia quæ eis inhęrent, sive secundæ substantiæ, quæ de ipsis prædicantur, & in ipsis existunt; secundò, quia singularia primò feriunt sensus, priùs enim *Socratem* videmus quàm *hominem*, primariò enim & per se Individua agunt & sentiuntur.

Secun-

Secundæ substantiæ sunt primarũ generaa & species, vt *Homo, Corpus, Animal*: & ideò vocantur Secundæ, quia secundo loco vi intelligentiæ nostræ ex primis colliguntur: videndo enim *Socratem, Platonem*, & alios particulares homines, quid homo illorum species sit statim colligimus. *Substantia secunda.* *Quare sic appellata.*

Inter secundas verò eæ magis substantiæ dicuntur, quæ primis sunt viciniores, vt Species suis generibus. *Nota.*

Proprietates ejus sex sunt.

Substantia non est in subjecto, nimirùm inhæsionis; sic enim duo corpora essent in eodem loco. Meliùs nullo modo hæc proprietas exprimi potest, quàm supponendo hominem per fores clausas & non cedentes penetrare potuisse, quod si fieret duo corpora in ipso transitu eodem loco comprehenderentur. 1 *Proprietas*

Secundæ substantię, & earum differentiæ, vnivocè de primis prædicantur. *Vnivocè verò prędicari* est attribui primis, & secundum nomen, & nominis rationem, *sic Animal, & quod animal constituit sensile, de Socrate prędicatur, & secundum nomen, quia Socrates est animal, & nominis rationem, quia Socrates est corpus animatum sensile, quę est animalis definitio.* 2 *Proprietas*

finitio.

3 *Proprietas.* Omnis ſubſtantia videtur ſignificare hoc aliquid. Hoc ſingularitatem, Aliquid ſubſtantiam ſignificat, ita vt ſenſus ſit, Omnis ſubſtantia ſingularem, & ſubſtantialem eſſentiam deſignare videtur; quod quidem reverâ cernitur in primis ſubſtantijs. Nam, *Socrates ſingularem ſubſtantiam denotat*; & ſolùm videtur eſſe in ſecundis, quatenus nimirum de primis prędicâtur; vt *quando dico Socrates eſt homo*; *Homo quodammodo Socratem, & ita ſingularem ſubſtantiam ſignificare videtur.*

4. 5. *Proprietates.* Subſtantiæ nihil eſt contrariũ. Nõ recipit magis aut minus. Vtræq; hæ proprietates ſunt intelligẽdæ de ſubſtantia quoad ejus eſſentiam, & non ſecundum qualitates ipſi inhærentes. *Ignis enim aquę contrariatur: & hęc aqua illâ magis minúſve calida dicatur; ſed hoc accidit propter calorem & frigus in ſubiectis, & non ratione ipſorum ſubiectorum, quę nunquam ſibi invicem contrariantur.*

6 *Proprietas.* Subſtantia vna & eadem numero permanens eſt contrariorum ſuſceptibilis, id eſt, Quamvis ſubſtantia nihil habet ſibi contrarium, in ſe tamen ſucceſſivè, in gradibus intenſis; aut ſimul in remiſſis, eadem recipere po-

a-
o,
rt
q-
g-
â
n,
r;
a-
r;
no
m

ló
æ
b-
on
ts.
ua
noc
ie-
m,
.
ro
p-
ni-
en
r si
oo.
est

* Subſtantiæ ſeries prædicamentalis.

Subſtantiæ ſeries.

Subſtantia,

Corporea, Incorporea ſeu ſpiritus cujus duæ ſunt ſpecies.

Intelligentia cujus ordo eſt,
1 Seraphin.
2 Cherubin.
3 Thronus.
4 Poteſtas.
5 Dominatio
6 Virtus.
7 Principatus
8 Archangelus
9 Angelus.

Anima
1 Vegetatiua,
2 Senſitiua,
3 Rationalis,

Corpus,

Corruptibile Incorruptibile ſiue orbes cæleſtes.

1 Cœlum empyræum. 2 Primum mobile. 3 Cœlum Chryſtallinum. 4 Firmamentum. 5 Cœlum Saturni. 6 Iouis. 7 Martis. 8 Solis. 9 Veneris. 10 Mercurij. 11 Lunæ.

Corruptibile,

Animatum, Inanimatum quod eſt vel

Elementum, Ignis, Aeris, Aquæ, Terræ.

Mineralia, Lapides, vt Marmor. Metalla, vt Aurum. Medium, vt Sulphur.

Animatum,

Senſile, Inſenſile ſeu Planta quarum tres ſunt ſpecies.

Arbor, vt Ceraſus, Laurus,
Frutex, vt Myrtica, Arundo,
Herba, vt Naſturtium, Beta.

Animal,

Rationale Irrationale, vt Beſtia quæ eſt vel

Volatilis, vt Auis.
Gradiens, vt Equus, Leo.
Aquatilis, vt Halec.
Reptilis, vt Vipera.

Homo

Socrates *Plato* *Cato* *Cæſar*

test, quatenus est eorum fundamentum; *sic eadem aqua quę nunc valdè calida est, statim erit frigida.* Excipiendæ verò sunt illæ substantiæ, quæ vnã qualitaté naturaliter impressam habent; *vt ignis cum naturaliter sit calidus, nunquã frigidus esse potest.* *Exceptio.*

---

* Sub-

Nulla datur substantia completa, quæ non in hac serie continetur; Incompletæ verò substantiæ cujusmodi sunt partes omnes, *vt Manus, Pes, Caput, Ramus*, non directè sed reductivè hìc collocantur, quatenus scilicet ad suum totum reduci possunt; *vt Pes ad animal gradivum, & Ramus ad arborem vegetantem.*

CAP. IX.
De Quantitate.

Quantitatis definitio.

QVantitas est secundum quam aliquid quantum aut quotum dicitur. Res enim omnes ob magnitudinem quantæ, ob multitudinem quotę dicuntur; *Sic ob superficiem campus amplissimus, ob numerum ingentem exercitus copiosus appellatur.*

Prima divisio Quantitatis.

Aliàs etiã definitur Quantitas, Accidens quod substantiæ communicat, vt in partes dividi possit. Quum verò partes sunt duplices, discretæ, vel cõtinuæ, hinc nascitur prima Quantitatis divisio in Continuam & Discretã.

Quantitas continua est cujus partes communi termino copulantur. Terminus verò cõmunis est, qui duo con-

connectit quorum unius extremum est, initiumq; alterius.

Quantitatis continuæ quinq; species

Quinque sunt species quãtitatis cõtinuæ,	1 Linea 2 Superficies 3 Corpus 4 Tempus 5 Locus.	
Cujus partes	Puncto Linea Superficie Nunc Superficie	tanquã termino cõmuni copulantur.

Linea est longitudo, latitudinis expers, cujus extrema sunt duo puncta. *Linea.*

Superficies est quæ longitudinem & latitudinem tantùm habet, cujus extrema sunt lineæ. Vtræq; hæ species more Mathematicorum sunt intelligendæ, non de lineis pictis, sed verè existentibus, animi tantùm, non corporis oculis conspicuis. *Superficies.*

Corpus longitudinem, latitudinẽ, & profunditatem habet, ejusq; extrema sunt superficies. *Corpus.*

Locus est superficies concava corporis ambientis: *sic turris locus est aer, piscis locus est aqua.* *Locus.*

Tempus est spacium ex solis cœliq; hoc est, astrorum vertigine collectũ: *sic dies est spacium illud, in quo Sol ab Oriente* *Tempus.*

ente in occidentem rapitur.

Discretæ quantitatis species. Discreta quantitas est, cujus partes separatæ sunt & disiunctæ, nullòq; communi termino copulantur. Ejus duæ sunt species, Numerus, Oratio.

Numerus. Numerus est unitatum multitudo, *sic quatuor est multitudo quatuor unitatū,* quæ nulla connexione uniuntur.

Oratio. Oratio est mensura literarum & syllabarum, secundum longitudinem, & brevitatem; Est quantitas, quia mensurat, & discreta, quia literæ & syllabæ distinctè pronuntiantur; ut ho mo A-ni-mal.

Secunda divisio Quantitatis. Hæ duæ quātitatis species rursus subdividuntur in Quantitatem { Habentem / Non habentem } { Partium positionem.

Quæ requiruntur ad partium positionem. Tria verò requiruntur ut quantitas habeat partium positionem; primò ut partes termino communi copulentur, *unde Numerus, & Oratio excluduntur, quia sunt discretæ,* quātitates; secundò ut sint alicubi sitæ, ita ut digito demonstrari possint; tertiò ut simul sint ac permaneant; *Per utrasque conditiones* oratio, & tempus *amandantur, quòd propter perpetuum suum fluxum, nec situm habeant, nec permanentiam;* Restat

ſtat igitur quòd quatuor ſint ſpecies quantitatis partium poſitionem habentis, 1 Linea, 2 Superficies, 3 Corpus, 4 Locus; tres non habentis, 1 Numerus, 2 Oratio, 3 Tempus.

Qualitates aliquando quantitatis nomen ſortiuntur; ut *Platonem magnũ philoſophum, Archimedem magnum mathematicum vocamus*, ſed quantitates quas priùs nominavimus ſunt per ſe, hæ ſolùm ex accidenti. *Nota.*

Tres ſunt proprietates Quantitatis.

1 Nihil eſt quantitati contrarium. Contrarietas enim eſt ſolarum qualitatum pugna.

2 Non recipit magis & minus; *ita Gygas licet ſit Pygmæo maior ratione corporis, non tamen eſt magis Quantitas, quàm Pygmæus; æquè enim extenduntur, licet æqualem extenſionem non habent.*

3 Iſtæ duæ proprietates Subſtãtiæ cum Quantitate ſunt communes; Maximè verò Quantitati proprium eſt, ut exinde res dicantur, æquales aut inæquales; *ſic corpus bicubitum eſt tricubito inæquale, alteri verò bicubito æquale.*

Series Quantitatis.

Quantitas eſt vel
- Cõtinua, eſtq; vel
  - Perfecta; ut *corpus quod trinas dimẽſiones habet.*
  - Imperfecta, quę eſt vel
    - Longitudo tantum: *vt linea.*
    - Latitudo tantùm, *vt ſuperficies.*
- Diſcreta, cuius duæ ſunt ſpecies
  - Numerꝰ
  - Oratio.

Ad hanc ſeriem analogicè reduci poſſunt extenſiones graduales; *vt calor calore maior vel minor dicitur*, & extenſiones gravitatis, ſeu ponderoſitatis, quę quidem magis intenſiones, quàm extenſiones reverà dici debẽt.

CAP. X.

De qualitate.

Qualitatis definitio. QValitas eſt forma accidentalis, à qua ſubjectum denominatur Quale: *ſic à gravitate lapis gravis, à velocitate equus velox appellatur.*

Eius diviſio. Qualitatis quatuor ſunt ſpecies, Habitus, Potentia naturalis, Qualitas patibilis, Forma. Sed quia quælibet

ista

istarum specierum latitudinem habet, quatuor quasi gradus his speciebus adduntur, Habitui dispositio, Potentiæ Impotentia, Qualitati patibili Passio, Formæ Figura.

Habitus est qualitas perfecta & consummata, multis actionibus acquisita, vel divinitùs infusa, quæ ita inhæret subjecto, ut propter firmitatem, & constantiam, non facilè permutetur contrario; *ut vera & acquisita dicendi scientia in Cicerone, aut pugnandi in Alexandro.* *Habitus.*

Habitus primò dividitur ratione subjecti in Habitum corporis, *cuiusmodi est sanitas firma in corpore absolutè salubri, saltandi etiam & natandi experientia*, & in Habitum animi, *cuius generis sunt virtutes, & disciplinæ omnes.* *Prima habitus divisio.*

Secundò ratione adeptionis, habitus & præsertim animi dividitur in { Infusum. Acquisitum. } *Divisio secunda.*

Infusus est, qui singulari Spiritus sancti gratiâ infunditur in hominum mentes, vel extraordinariè; *ut doctrina in Apostlis, vel ordinariè ut fides in electis.*

Acquisitus est qui crebris actionibus acquiritur; *ut dicendi & disserendi peritia*; & licet Spiritus sancti gratia ad

ad istum etiam requiritur, non tamen eo peculiari modo quo ad infusum.

Dispositio. Dispositio seu affectio est qualitas fluxa & transiens, quæ quia nondum penitùs fideliterq; est infixa, excuti non ægrè potest; sic *cum quispiam rudi Minervâ; literas aut syllabas depingere potest, est in inclinatione ad scribendum, quũ verò artificiose easdem queat exarare, habitum acquisivit*; unde habitus ætati virili, dispositio juvenili comparatur, quod ille est dispositio perfecta, hæc habitus inchoatus.

Quomodo differt ab habitu.

Potentia naturalis. Potentia naturalis est qualitas naturaliter subjectis insita, quæ habilitatem conciliat, ut ad prestandas certas actiones, aut acquirendos habitus magis idonea habeantur; *ut bona valetudo, memoria tenax, ingenium acutum.* Et licet hæc potentia ad habitum requiritur, tanquam prævia quædam dispositio, & naturalis inclinatio; à dispositione tamen differt, quòd Potentia est quid insitum, & vi naturæ generatur; Dispositio est quid adventitium & per aliquos actus acquiritur.

Quomodo differt à dispositione.

Divisio potentiæ. Potentia duobus modis dividitur. Primò in { Activam. Passivam.

Activa. Activa est, qua sumus ad agendum potentes; *Sic ignis potentiam activam habet*

bet ad vrendum, cultrum ad secandum.

Passiva est, quâ res aptę sunt ad aliquid patiendum; *Sic molle potentiam habet vt secetur.* Vtræq; hæ potentię actu perficiuntur bifariam, vel scilicet cū in opus exeunt, *vt quando ignis vrit*, vel cùm in habitum vertuntur; *vt quando puer discit literas.* *Passiva.*

Secundò potentia dividitur in { Primam. / Secundam. } *Secunda divisio.*

Prima est quæ proximè emanat è forma subjecti; vt *potentia loquendi in homine, sentiendi in brutis, illa ab anima rationali, hęc à sensitiva fluit.* *Prima.*

Secunda est dispositio organi & temperamenti, per quā potentia illa prima in actū producitur, atque hæc omnibus non æqualiter communicatur, sicut illa prima; *Luscus enim propter organi debilitatem non tam clarè videt, quàm qui magna acie est pręditus, licet vterque primā potentiā æqualiter sortitur.* *Secunda.*

Impotentia est imbecillitas facultatum naturalium in substantijs, sive animatæ sunt, sive inanimatæ; vt *Sterilitas in agro, stupiditas in homine.* *Impotentia.*

Qualitas patibilis est quæ infert passionem sensui; *Ita tactus frigore et calore, molli & duro afficitur; visus coloribus, auditus sonis, sapore gustus, odore olfactus.* *Qualitas patibilis.*

Passio. Passio est subita animi commotio ex qua oritur color sensum afficiens; *vt rubor quo vultus ex verecundia suffunditur:* Differt à patibili qualitate, quia non est stabilis & permanens, *vt candor in pariete*; sed qualitas citò amota; *vt pavor ex metu.*

Figura. Figura est terminatio qualitatis, quæ termino aut terminis clauditur; *vt Circulus, Triangulus, Quadratum.*

Forma. Forma est cõstitutio membrorum, & partium in ipsa figura, sub sensum videndi cadens; membrorum quidem in animalibus, *vt in homine, aut leone*; partiũ in reliquis corporibus; *vt forma pyramidis, aut Amphitheatri.*

Vel vt alii planiùs definiunt. Forma est coloris totius corporis inprimis verò faciei suavitas. Figura est lineamẽtorum seu partium corporis, optimus situs; *Sic Æthiops benè figuratus esse potest, sed non valdè formosus, Anglus etiam formosus satis, sed malè figuratus.*

Proprietates ejus sunt tres.

1 Sola qualitas propriè & per se contrarietatem recipit; *Sic calidum frigido, album nigro contrariatur.*

2 Qualia magis & minùs recipiunt, id est, Qualitates in subjectũ suũ, non in instanti, sed paulatim & per gra-

Qualitas, vel
Sub sensū non cadit, vt
Habitus qui est, vel
Animi, estque vel
Infusus
Ordinariè, vt
Fides
Spes
Charitas
In omni fideli.
Extraordinariè, vt donum
Miraculorum, linguarum
In Apostolis.
Acquisitus qui
Appetitum vt Ethica,
Intellectum vt Physica,
dirigi
Corporis, estq; vel
Infusus, vt Sanitas ex miraculo.
Acquisitus, vt Sanitas ex medicina.
Potētia quæ est, vel
Manifesta in
Inanimatis.
Animatis.
Occulta quæ fit, vel per
Ἀντιπάθειαν.
Συμπάθειαν
Sub sensum cadit, vt
Patibilis qualitas, quæ facit pati, vel
Auditum, vt Sonus.
Visum, vt Color.
Gustum, vt Sapor.
Tactum, vt Qualitates tactiles.
Olfactum, vt Odor.
Figura quæ est, vel
Naturalis à natura data.
Artificialis ab artifice introducta estque, vel
Plana, vt
Curvilinea.
Rectilinea.
Solida, vt
Sphæra.
Pyramis.
Cubus.

gradus ingrediuntur; *vt aqua primò tẽporem, inde calorem, vltimò feruorem recipit*; vnde non ipsa qualitas, sed potiùs qualitatis receptio dicitur esse secundum magis & minùs.

Vtræq; hæ proprietates soli, sed non omni qualitati conveniunt. Potentiæ enim naturales, & Figura, nec cõtrarietatem, nec gradus recipiunt. Patibiles qualitates etiam contrariantur, sed nõ omnes; medijs enim coloribus nihil reperitur contrarium.

2 A qualitate res dicuntur similes aut dissimiles; sicut à quantitate æquales aut inæquales; *Sic qui eodem colore imbuti sunt, similes, qui diverso, dissimiles appellantur.*

¶ Series

CAP. XI.
De Relatione.

Relatorum divisio.

RElata sunt duplicia vel { Propria, seu secũdum Esse. / Impropria, seu secundum Dici.

Relata secũdum dici.

Relata secundum dici sunt, quæ ad se invicem modo quopiam sunt affecta, quorum uno existente, non necesse est alterum sequi; *Sic scientia ad scibile refertur; scibilia enim multa in primordio mundi extiterunt, priusquam creabatur homo qui ipsa sciret.*

Relata secũdum esse.

Relata secundum esse sunt, quorum totum esse in respectu cõsistit, & quorum uno existente & cognito, alterũ necessariò existit & cognoscitur: *Sic pater sine filio, ut pater, nec existit, nec cognoscitur.*

Quomodo inter se differunt.

Duobus modis relata secundum Dici differunt à relatis secundum Esse, primò quod illa habent essentiã aliquam absolutam in alio prædicamento; *Sic scientia est in qualitate, sectio in Actione, licet illa ad scibile, hæc ad secabile referatur*; hæc vero totum suum esse in relatione habent; *Pater enim nihil est, nisi ad filium referatur*: secundò rela-

relato secundum Dici cognito, non necessariò cognoscitur ejus correlatum; *sensilia enim multa sunt in terræ visceribus, quæ sensum ad quem referuntur nō feriunt*; existente verò & cognito uno relato secūdum Esse, necessariò cognoscitur ejus correlatum; *neminem enim Patrem, neminem Dominum vocamus, nisi quem servos, aut filios, habere certò scimus.*

Quæ requiruntur ad relationem.

Ad relationem tria præcipuè requiruntur, 1. Fundamentum, cui relatio innitatur. 2. Terminus duplex, Relatum, & Correlatum. 3. Relatio seu respectus quidam inter illos terminos; *Sic homo est fundamentum, pater et filius sunt duo termini relativi; paternitas, & filiatio, sunt relationes inter eos terminos.*

Proprietates relatorum sunt quatuor.

1 Relata dicuntur ad convertentiam, id est, Cuilibet relato suū correlatum ita respondet, ut unū possit dici alterius; *ut scientia est scibilis scientia, & scibile est scientiæ scibile, pater est filii pater, & filius est patris filius.*

2 Relata recipiunt magis & minùs.

3 Relata recipiunt contraria. *Sic vir-*

virtus, quæ ad studiosum refertur, vitio cõ-trariatur, & amicitia Pyladis & Orestis minor fuit, quàm Iohannis & Petri Apostolorum. Sed istæ duæ proprietates novissimè nominatæ, neq; omnibus relatis competunt; nihil enim cõtrariatur *duplo & dimidio*; nec solis, quia conveniunt etiam Qualitati; nec relatis ut sunt relata, sed ut qualitate fundantur; *Sic enim scientia ignorantiæ contrariatur, ut est habitus, sed non ut ad scibile refertur.*

4 Relata simul sunt naturâ. *Simul verò natura dicuntur*, quæ Posita se ponunt, & perempta se perimunt invicem, & quorum alterum non est alterius causa; sic *Posito patre ponitur filius, nec pater ut pater est filii causa, sed ut homo.*

Prima proprietas vtrisque relatis convenit; secunda, & tertia solùm relatis secundum dici; quarta solùm relatis secundum esse.

Series

Series Relationis.

Relata sunt vel secundum
- Dici, quæ propriè ad hoc prędicamentum non spectant.
- Esse quæ dividuntur vel
  - Secundum fundamentum, & ita quædam fundantur vel in
    - Quantitate; ut *æquale & inæquale.*
    - Qualitate; ut *Simile & dissimile.*
    - Substantiā; vt *Pater, & Filius.*
  - Secundū terminos & sic sunt vel relata
    - Æquiparantiæ quorum termini sunt eiusdē dignitatis; ut *Simile, Æquale.*
    - Disquiparātiæ, quorum vnum alterum superat; vt *Pater & Filius, Dominus & Servus.*

CAP. XII.
De Actione & Passione.

ACtio est vis agentis in passum, secundum quam in id, quod subij- *Actio.*

citur agere dicatur, ut *calefactio, frigefactio.*

Quæ ad actionem requiruntur.

Quatuor ad omnem actionem requiruntur. Primo agens, ut *ignis*, secundò qualitas secundum quam agit, ut *calor*, tertiò patiens, ut *aqua*, quartò actionis receptio, ut *ingressus caloris in aquam.*

Actio duplex

Actio est duplex vel
- Trãsiens, quæ immumutationem extrinsec' adfert, & est propriè hujus cõsiderationis; ut *cũ ignis aquam calefacit.*
- Imminens, quæ in eodẽ subjecto, quo excitata est terminatur; vt *volitio, intellectio, sensatio.*

Proprietates ejus sunt tres,
1 Actio omnis passionem infert,
2 Actio recipit magis & minus.
3 Actio recipit contraria.

Sed istæ duæ posteriores proprietates actioni per se non insunt, sed per & propter Qualitates; *Calefactio enim & frigefactio contrariantur, quia calor & frigus sunt contrariæ qualitates, & aliud alio magis minúsve calefacit, prout magis minùsve calet.*

Series

Series Actionis. *Series Actionis.*

Actio dividitur vel ratione
- Modi secundum quem agit, & ita est vel
  - Imminens.
  - Transiens.
- Causæ & est vel
  - Naturalis, & hujus tot sunt species, quot sunt potentiarum naturalium,
  - Volũtaria
    - Corporis, vt *saltatio, natatio, &c.*
    - Animi quæ est vel
      - Intellectus.
      - Voluntatis.

Passio. Passio est actionis receptio; ut *calefieri, frigefieri.*

Passionis divisio. Est duplex vel
- Transmutativa, cum realis aliqua mutatio fit in patiente; vt *cũ aqua calefit*; hæc *transeunti* actioni respondet,
- Intentionalis cum nulla fiat evidens mutatio, vt *visio*; hæc *imminenti* respondet.

Quomodo à passione in Qualitate differt. Hæc passio ab illa in qualitate differt, quia hæc est receptio & introductio Qualitatis, illa est qualitas recepta & introducta, licet non permanens.

In utroq; prædicamento notandũ, quòd quædam vocabula, & figurâ vo-

Nota. cis, & terminatione, vim habent actionem aut passionem significandi, ut *docere*, & *doceri*, *scribere* & *scribi*; quædam terminatione sunt activa, & significatione passiva, ut *timere*, *intelligere*, *videre*, & *omnia verba sensus*; quędam deniq; sunt terminatione passiva, & significatione activa, ut *insidiari*, *proficisci*.

Proprietates ejus tres sunt.

1. 2. 3. Passio præsupponit actionem. Recipit contraria. Intenditur & remittitur.

Series passionis.

Series passionis.

Passio est { Naturalis, } Animi, { Intellectus / Volútatis. ; Voluntaria, } Corporis.

CAP. XIII.

De quatuor vltimis prædicamentis.

Vbi. VBi est loci notatio, rei, personæ, aut facto accommodata. Vt *in foro esse*.

Quando. Quando est temporis notatio, rei, personæ, aut facto accommodata, vt *nudiustertius*.

Quomodo hic sumitur. Vbi & Quando nec interrogatiuè hic

hìc sumuntur, vt *quando rediit herus? vbi illic scelus qui me perdidit?* nec indefinitè, vt *quando venit plenitudo temporis Deus misit filium suum*; sed relatiuè; Quando enim idem significat quod Aliquādo, vel esse in tempore, & indicat affectionem, rei, quæ est, fuit, vel erit in tempore: & vbi ponitur pro Alicubi esse, seu esse in loco, habitudinem notans rei locatę ad locum, quo circumscribitur, & in quo continetur.

Situs est rei ejusq; partium positio, vt *Sessio, Statio.* *Situs.*

Habitus est integumenti ad corpus applicatio, vt *togatū esse, ocreatum esse.* *Habitus.*

Proprietates singulorum tres sunt.
1 Non intenduntur & remittuntur.
2 Non habent contraria.
3 Rebus competunt, præsertim corporeis.

Series quatuor prædicamentorum minus principalium.

Series Vbi.

Vbi est vel	Naturale, Fortuitū,	Vtrūque vel	Cōmune, *vt in foro esse.* Propriū, *quādo aliquid in proprio loco continetur.*

Series Quādo. Quando est vel
- Præteritū, vt *in præterito*
- Futurum, vt *in futuro*
- Præsens, vt *in præsenti*

} *Seculo, Mense, vel Anno esse.*

Series Situs. Situs est vel
- Naturalis
  - Animatorum, vt *capitis vel pedis sursum & deorsum.*
  - Inanimatorum, vt *hoc vel illo modo sitũ suũ habeant.*
- Voluntarius vel fortuitus, vt *pro libito sedeamus, stemus, accumbamus.*

Series Habitus. Habitus est vel
- Naturalis in bruto, vt *calcar in gallo, promuscis in Elephāte*
- Voluntarius in homine, estq; rursus vel
  - Indumenti.
  - Ornaméti.
  - Pœnæ.

CAP. XIIII.

De oppositione, & ante oppositionem primò de Identitate & Diversitate.

TErtia pars tractationis de Categorijs sequitur, quæ agit de distinctione quorundam vocabulorum, quæ ad pleniorem prædicamentorũ

cog-

cognitionem conducunt à Posterio-ri, & obinde appellantur Postprædi-camenta.

Postprædicamentum verò defini-tur supplementum quoddam traditũ immediatè post prædicamenta, valẽs ad eorum cognitionem à posteriori.

Postprædica-mentũ quid.

Quinq; sunt postprędica-menta	1 Oppositio,	2 Modi prio-rum,	3 Modi simul,	4 Motus,	5 Modi habendi.

Quot sunt.

Quæ omnia his versiculis compre-henduntur.

1 Op. 2 pri. 3 mo. 4 simul 5 ha. tot sunt postprædicamenta.

Primum igitur postprædicamentũ est Oppositio, sed quia ex rerum con-venientia meliùs cognoscatur earum oppositio; pauca præmittemus de re-rum Identitate & Diversitate, posteà ad oppositionem descendemus.

Quæcũq; sunt in prædica-mentis vel	Conveni-unt, & fi-unt idẽ, aut	Genere. Specie. Numero.
	Differunt, & sunt res, vel	Diversæ. Oppositæ.

Conveniunt quibus aliquid est cõ-mune.

Quæ conve-niunt genere.

Ea Genere conveniunt quæ eidem

generi, vel proximo, vel remoto subjiciuntur; *sic homo & brutum in animali vt in proximo, in substantia vt in remoto genere conveniunt.*

Specie. Conveniunt specie quæ sunt ejusdem speciei individua, vt *Socrates, & Plato.*

Numero seu individuo conveniunt, quę eandem rem singularem designant, sive sint

1. Plura nomina ejusdem rei, vt *gladius & ensis.*
2. Definitum & definitio, vt *hic homo, hoc animal rationale.*
3. Proprium & ejus subjectum, vt *Socrates, & hoc risibile.*
4. Accidens & subjectum; vt *Rex, & hic purpuratus.*

Regula. Quæcunq; individuo conveniunt, etiam specie, & quæ specie genere conveniunt, non contrà. Sic *Socrates & Sophronisci filius individuo conveniunt, scilicet in vno particulari homine, & proinde in homine, preinde in animali conveniunt; homo autem & brutum in genere conveniunt, sed nec in vna specie, nec in vno individuo.*

Diversæ res dicuntur quæ inter se differunt, sine omni pugna, vt *aurum & lapis.*

Tri-

Tripliciter vero res dicuntur diversæ	Realiter, Formaliter, Modaliter.	*Res quot modis dicantur diversæ*

Realiter dicuntur differre, quæ se habent vt res separatæ, & à se invicẽ sejunctæ, vt *homo & arbor.* *Realis distinctio quotuplex.*

Hæc autẽ realis distinctio est	Interna, per internos terminos. Externa, per externos.

Interna distinctio rursus est vel	Subordinata quę fit per terminos subordinatos estq; vel	Generica, Specifica, Numerica.	*Interna.*
	Coordinata quæ fit per terminos coordinatos.		

Generica distinctio est eorum quæ differunt genere vel proximo, vel remoto; vt *homo, & virtus.* *Generica.*

Specifica est eorũ quæ ex vno genere orta per essentiales differentias separantur; vel quæ sub speciebus dissparatis ponuntur, vt Individua diversa, sic *homo à bruto*, *Bucephalus ab Alexandro separatur.* *Specifica.*

Individualis distinctio, est separatio duorum, aut plurium individuorũ sub vna specie positorum, quæ numero differre dicuntur, vt *Petrus, & Paulus, hęc & illa arbor.* *Numerica.*

Coordinata. Coordinata distinctio est quando res per suas causas, sive proximas, sive remotas, vel subjectum per sua accidentia, vel accidentia per subjecta distinguuntur, vt *loqui et balare subiecto, risus & fletus causa efficiente differunt.*

Externa. Externa differentia fit, quando res per objecta, adjuncta, circumstantias loci aut temporis distinguuntur; vt *si vnus ab altero per vestes, arma, aut loci distantiam separetur.*

Modalis distinctio. Modalis distinctio est, cum duo entium modi ita distinguantur, vt Essentia, & Existentia; quarum hæc singularium est, illa vniversalium; sic etiam qualitatum gradus distinguuntur, vt *calor in primo gradu à calore in secũdo modaliter differt.*

Formalis distinctio. Formaliter dicuntur differre, quorum vnum sub alterius definitione sumitur; sic omnia quæ sibi invicem subordinantur inter se differunt, vt *homo & animal, animal & animatum*. His prælibatis ad oppositionem redeo.

Oppositio. Oppositio est duorum simplicium terminorum repugnantia, ita vt nec vnus alteri, nec vterq; tertio possit secundum idem, eodemque modo, & tempore convenire: *idem enim, eodẽq; respectu, simul pater non est, & filius.*

Di-

Dicuntur autem opposita quadrifariam	Relatiuè, Privatiuè, Contrariè, Contradictoriè.	*Opposita quadruplicia*

Relatiuè opposita sunt quorum vnum consistit ratione alterius, vt *Pater & Filius*. Hæc ex ijs quæ superiùs in Relatione dicta sunt planiùs elucescant.

Contraria. Contraria sunt quæ sub eodem genere posita maximè à se invicem distant; & eidem susceptibili vicissim insunt, à quo se mutuò expellunt, nisi alterum eorum insit à naturâ.

Ad contraria igitur tria requiruntur, primò vt sint sub eodem genere, scilicet Qualitatis: nam solarum Qualitatum est contrarietas; secundò vt maximè à se invicem distent in natura positiva, id est, vt ambo extrema sint positiva; tertiò vt se invicem expellant, nisi alterum eorum insit à natura; *sic calor & frigus in aquâ, in pariete albedo & nigredo contrariantur.* *Quæ requiruntur ad contraria.*

Contraria sunt duplicia, Mediata, vel immediata. *Contraria duplicia.*

Mediata sunt quę medium aliquod habent; *sic inter calidum, & frigidum admittitur tepidum, inter album, & nigrum, intervenit flavum.* *Mediata.*

Immediata sunt quæ nullũ admittunt

runt *medium, vt par, & impar; sanum, & ægrum.*

Triplex medium.

Notandum verò quòd triplex est medium, Subjecti vel abnegationis, cui nullum oppositorum convenit; *sic lapis nec pater est, nec filius, nec cœcus, nec videns*; hujusmodi medium habent relata, & privantia; vel medium proportionis inter excessum & defectum, *sic virtus moralis dicitur in medio consistere*, vel participationis, *sic color viridis est medium*: cujusmodi medium intelligimus quando contraria mediata nominamus.

Privativa.

Privatiua opposita sunt privatio, & habitus; quorum hic præsentiam, illa rei absentiam denotat in subjecto capaci: *sic cœcitas est privatio visus.*

Ad privationem tria requiruntur

Ad privationem igitur tria requiruntur; primò, vt ambo opposita habeant fieri circa idem subjectum, *vnde cœcitas non est auditus, sed visus privatio*, quia ambo habent fieri circa oculum; secundò vt fiant circa idem subjectũ ordine irregressibili; sic *à privatione ad habitum non datur regressus, si modo privatio illa sit totalis*: tertiò vt tempus sit à natura determinatum; *vnde catulus ante diem decimum non dicatur cœcus.*

Privatio.

Privatio verò duplex est, Totalis, vel

vel Partialis.

Privatio totalis est priuatio & act' & potentiæ, vt *Si homo nascatur cæcus.* Hîc verò primam potentiam non intelligo, quæ ab animâ sentiente fluit, & omnibus æqualiter inest, sed secũdam, quæ à recta organi dispositione emanat, & potest demi. *Totalis.*

Priuatio partialis seu actualis est quæ actum tollit, sed non potentiam; vt *in connivente, aut dormiente est privatio visus, sed non totalis.* Atq; hæ duę species per regressum distinguuntur; à partiali enim, sed non à totali priuatione concedendus est regressus; *vt à somno ad vigiliam, non à morte ad vitam.* *Partialis.* *Quomodo distinguũtur*

Contradictoria oppositio est affirmatio & negatio ejusdem vocis simplicis; *vt homo non homo.* *Contradictoria.*

Hæc omnium est fortissima, quia caret cum participationis, tum abnegationis medio; *nihil enim datur, quod partim est homo, partim non homo; aut quod neq; homo est, neq; non homo.*

CAP. XV.

De modis Priorum & Simul.

QVinq; modis aliud alio dicatur prius, qui omnes his versiculis com- *Quinq; modi priorum.*

comprehenduntur.

1 Tempore, 2 Naturâ, 3 Prius ordine, dic & 4 Honore.

5 Causam causato, dicimus esse prius.

Tempore. Tempore prius dicitur, quod est altero antiquius; vt *senex puero.*

Natura. Naturâ prius, à quo non retrocômeat consequutio, vt si vnum sit non necesse est duo esse, sic genera speciebus priora sunt, & species individuis, *vt animal homine, & homo Socrate.*

Dignitate. Dignitate prius, quod altero excellentius dicitur, vt *miles armigero.*

Ordine. Ordine prius dicitur, quod prius disponitur; vt *exordium narratione.*

Causa. Causâ prius est, cum consequentia valet ab uno ad alterum, & vnum est alterius causa; *sic hominem esse convertitur cum hac propositione* homo est; quia enim homo revera est in rerum natura, ideo hæc propositio verificetur, *Homo est.*

Tres sunt modi simul.

1 Tempore, quorum generatio est in eodem tempore; vt *Hippocratis gemellorum.*

2 Natura, quæcunq; convertuntur secundũ essendi consequutionem, & neutrum est causa alterius; vt *Pater & filius, Dominus & servus.*

3 Divisi-

3 Divisione, cujusmodi sunt differentiæ & species idem genus condividentes; vt *rationale & irrationale, homo & brutum.*

CAP.XVI.
De Motu & Modis habendi.

Motus est successiua vel instantanea mutatio substantiæ aut accidentis, in potentia, ad aliam formam, siue internam, siue externam suscipiendam; *vt cum homo generetur, mutatur substantia ad animam rationalem acquirendam; cum paries dealbetur externa forma inducitur.* *Motus quid.*

Ejus sex sunt species, 1 Generatio, 2 Corruptio, 3 Augmentatio, 4 Diminutio, 5 Alteratio, 6 Latio; quæ, per terminos *à quibus* & *ad quos* movĕtur, definiuntur. *Sex species motus.*

1 *Generatio.* Generatio est motus à Non esse, ad Esse; ut *quando ex semine patris quod est non ens tale, homo generatur.*

2 *Corruptio.* Corruptio est motus ab Esse, ad Non esse; vt *quando ex homine vivente, fit cadaver.*

3 *Augmentatio.* Augmentatio est motus à Minore, ad Majorem quantitatem; vt *cum ex parvo*

parvo surculo, crescit arbor.

4 *Diminutio.* Diminutio est motus ex Majore, ad Minorem quantitatem; vt *quando homo pinguis, fit macilentus.*

5 *Alteratio.* Alteratio est motus ab Vna qualitate, ad Aliam; vt *si aqua frigida, fiat calida.*

Latio. Latio est motus ab Vno loco, ad alium; vt *si quis iter faciat ab Oxonio alióue loco, ad Londinum.*

Nota. Generatio & Corruptio versantur circa Substantiam, & fiunt in momẽto, Augmentatio & Diminutio circa Quantitatem, Alteratio circa Qualitatem, Latio circa Vbi & in tempore successivo perficiuntur.

Octa habendi modi. Octo sunt habendi modi, vel scilicet 1 Qualitatem, vt *Virtutem*; vel 2 Quantitatem, vt *Bicubitum*; vel 3 Vestimentum, vt *Tunicam*; vel 4 Aliquid in parte, vt *Annulum supra pollicem*; vel 5 Partem, ut *Oculum*; vel 6 Aliquid in vase, ut *Vinum in amphora*; vel 7 Possessionem, ut *Domum*; vel 8 Mulierem, ut *Vxorem*; sed iste habendi modus postremus ab Aristotle habetur pessimus. Hi octo modi his versiculis comprehenduntur.

1 *Affectum*, 2 *Quantum*, 3 *Vestitũ, dic velut* 4 *Aurum.*

5 *Mem-*

5 Membrum, 6 Contentum, 7 Possessio, 8 Vir Mulierem.

Plures forsan modi istis possunt addi, sed hi quos recensuimus sunt vulgares & præcipui.

Hactenus vox simplex nos protraxit: restat complexa proximo libro enucleanda.

LIBER

LIBER SECVNDVS

CAP. I.

De Divisione huius libri secundum partitionem vocis complexæ.

VOX complexa quæ est hujus secundi libri subjectum, in tres partes (ut superius ostensum est) dividitur, in complexam, { Voce tantum. Re tantū. Re & voce simul.

De complexâ voce tantū agemus in tractatu de Definitione & Divisione. Definitio enim, ut *animal rationale*, & divisio, ut *rationale & irrationale*, licet plures sint voces, vnam tamen rem designant, illa hominem, hæc autem animal.

De voce complexa re tantùm in tractatione de Distinctione & Limitatione loquemur; ubi docebimus quomodo Ambigua sunt distinguenda, aut Obscura limitanda & explicanda.

De

De voce complexa re & voce simul ultimò tractabimus in propositione, ubi primò ejus partes, deinde essentiam, tertiò, divisiones multiplices, ultimò affectiones fusiùs declarabimus.

CAP. II.

De Definitione & Divisione.

DEfinitio est definiti explicatio, seu evolutio; sic nomen vnum per aliud explicatur; vt *Solstitium est solis statio*; item res una per aliam priorem evolvitur; ut *Homo est animal rationale.* *Definitio definitionis.*

Hinc elicitur duplex definitio; Nominalis, aut Realis. *Definitio duplex.*

Nominalis est quæ vocis significationem declarat, & fit duobus modis, vel cum ignotius vocabulum, notiori explicatur; vt si dicam *Honestum est quod decet*; vel cum Etymologia seu origo nominis ostenditur; ut *si homo definiatur, qui ex humo factus est.* *Nominalis.*

Realis definitio est, quæ rei essentiam & naturam declarat, de qua hoc loco potissimum agitur. *Realis*

Re-

Realis duplex.

Realis hæc definitio est duplex vel { Germana & essentialis quæ propriè Definitio dicitur. Accidentalis, quæ vulgò DEscriptio appellatur.

Essentialis.

Essentialis definitio est, quæ ex genere proximo, & differentia constitutiva conflatur; ut *Homo est animal rationale, Animal est corpus animatum sensile.*

Et quia ex genere constat, necesse est ut quicquid rectè definiatur sit species; quoniam verò differentiam constitutivam habet adjunctam, non non potest non esse convertibilis cũ Definito.

Accidentalis

Definitio accidentalis seu Descriptio est, quæ ex proprietatibus aut accidentibus cum genere unitis conflatur; *ut Homo est animal bipes, loquendi potentia imbutum.*

Regula.

In omni definitione observandum ut sit brevis, perspicua, & cum definito convertibilis.

Vt per Definitionem *quid sit*, ita per Divisionem *quotuplex res sit* intelligatur.

Est

Est autem Divisio, totius in partes resolutio, vel (ut alii definiunt) est latiùs patentis in membra angustiora deductio; *vt si animal dividatur in rationale, & irrationale.* *Divisio quid.*

Divisio alia est { Perfecta, seu substantialis. Imperfecta, seu accidentalis. } *Duplex est.*

Divisio perfecta seu substantialis est totius propriè dicti, & perfecti, in partes propriè dictas resolutio. *Substantialis*

Divisio substantialis tribus modis fiat. Primò quando totum vniversale dividitur in partes subjectivas, id est, cum genus in species, aut species in Individua distribuitur; *vt si animal dividatur in hominem, aut brutum; aut homo in Socratem, Platonem, Aristotelem, & reliqua individua.* *Tribus modis fit divisio substantialis.*

Secundò quum totum essentiale in partes essentiales discinditur; *vt homo in corpus, & animam rationalem.*

Tertiò quando totum integrale in partes integrantes secatur; *vt si equus dissecaretur in truncum, & artus; aut vrbs in domos, templa, & plateas.*

Ex dictis divisionibus prima maximè omnium meretur Divisionis nomen; reliquæ magis Partitiones quā

Divisi-

Divisiones sunt appellandæ.

Imperfecta divisio est, cum totum per accidens in partes resolvitur.

Accidentalis quot modis fit.

Accidentalis divisio trifariã fiat. vel enim

Subjectum per accidentia dividitur; *vt homines aut liberi sunt aut servi.*

Accidens per subjecta; *vt bonorum aliud est animi, aliud corporis.*

Accidens per accidentia; *vt bonorum aliud honestũ est, aliud vtile.*

CAP. III.

De Distinctione & Limitatione.

VOX complexa re tantum est, vel Ambiguum, quod Distinctione, vel Obscurum, quod Limitatione indiget.

Distinctio. Distinctio est declaratio seu enodatio vocis ambiguæ in varia sua significata; vt *si lupum distinguamus in hominem rapacem, quadrupedem, & piscem; aut taurum, in montem, animal, & sydus.*

Regula. Distinctio in omni rerum consideratione primùm est adhibenda.

Limitatio. Distinctioni affinis est Limitatio, quæ est determinatio alicujus vocabuli

buli, cum multa possunt simul ipsi attribui; sic *homini vita, sensus*, *& intellectus attribuuntur*; sed limitandum quomodo hæc accidentia huic subjecto conveniunt, *non enim homo quà homo vivit, sed quà corpus animatum, sentit quà animal, & quà homo intelligit.*

CAP. IIII.

De partibus propositionis.

VOX complexa re & voce, quæ ex pluribus vocibus conflatur, vocatur Oratio.

Oratio. Oratio est vox significans ex instituto, cujus partes aliquid separatim significant, ut *Quæ te dementia cepit?*

Duplex est. Estq; vel
- Perfecta, quæ perfectum sensum in animo audientis gignit.
- Imperfecta, quæ sensum imperfectũ parit; ut *homo bonus.*

Perfecta Oratio duplex. Perfecta rursus duplex est, vel nõ Enunciativa, quæ licet perfectum sensum in animo audientis gignat, non tamen verum quid aut falsum significat; *cuiusmodi sunt omnes orationes*

de

deprecatoriæ, optativæ, admirativæ, & imperatoriæ, ut Vive memor quàm sis ævi brevis. Quid faciam Romæ? vel Enunciativa, quæ à Logicis Enuntiatio, seu Propositio dicitur.

Enuntiatio. Enuntiatio autem est oratio indicativa, verum aut falsum significans; ut *Homo est animal.*

Eius partes signatæ. Eius partes sunt vel { Signantes. / Signatæ.

Partes signatæ sunt Prædicatum, Subiectum, & utrunq; conjungens Copula.

Prædicatum Prædicatum est totum illud quod sequitur Copulam.

Subiectum. Subjectum est illud quod præcedit. *Copula.* Copula est verbum utrasq; partes connectens, ut *in hac propositione, homo est animal.* Homo *est subiectum*, Est *copula*, Animal *prædicatum.*

Observatio. In his sumoperè observandū, quòd non semper unum vocabulum sed aliquando Oratio, nec quod scriptione seu loquutione, sed quod ordine syntaxeos verbum præcedit, pro subjecto, & quod ipsum sequitur pro prædicato est habendum; *sic in hac propositione, Ardua ad virtutem via est.* via ad virtutem, *est subiectum*, Est *copula*, ardua *prædicatum.*

Par-

Partes signantes sunt vel { Categorematicæ; Syncategorematicæ, *Signantes*

Partes categorematicæ seu per se aliquid significantes sunt nomen, & Verbum. *Nomen.*

Nomen est vox simplex ex instituto significans, cum nullo temporis discrimine, finita, recta, cujus nulla pars, quicquam separatim significat; *vt homo.*

Verbum est vox simplex, finita, recta, tempus adsignificans, cujus partes nihil seiunctim designant. *Vt curro non solum cursum significat, sed tempus, præsens quo quis currit.* *Verbum.*

Nomen à verbo differt, quod illud sine tempore, hoc tempus adsignificat; ambo verò ab Oratione, quod Oratio est vox complexa, istæ verò voces simplices; Orationis partes aliquid separatim significant, non autē Nominis, aut Verbi.

Casus nominis & verbi, id est, omnes præter casum rectum, & modum indicativum, sicut etiam nomina & verba infinita, enunciationem, imperfectam faciunt: *vt* Socratis est, *imperfectè aliquid enunciat, nisi addatur Domus, liber, aut aliquid tale, sic etiam non animal currit, nihil indicat, nisi explicamus*

quid sit illud non animal.

Syncategorematicæ. Partes syncategorematicæ quæ nihil nisi aliis adjunctę significant, sunt signa quæ non rem aliquam, sed rei modum ostendunt; ut *Omnis, nullus.*

Signa verò sunt duplicia, vel { Vniversalia, ut *Omnis quilibet, vnusquisq;.* Particularia, ut *Aliquis, quidam, non Omnis.* }

Notandum verò quòd adverbia quandoq; horum adjectivorũ, & pronominum vicem supplent; *sic nunquam idem sonat, quod Nullus: Semper idẽ quod Omnis: Aliquando quod Aliquis.*

Observatio. Vltimo observandum, quod partes propositionnis non semper expressæ reperiuntur, sed aliquando implicitè includuntur; unde duplex oritur propositio, Explicita, quando quælibet pars explicatur, *ut Homo est Animal* aut Implicita, ubi una aut plures partes reticentur, *vt ningit, Cæsar venit,* quam resolvimus addendo copulam & transmutando verbum in participium; *vt cœlum est ningens, Cæsar est veniens.*

CAP.

CAP. V.
De Prædicatione.

FVerunt propositionis partes, sequitur earum partium dispositio, quæ vulgo Prædicatio appellatur, in qua tota propositionis essentia consistit.

Prædicatio est vera prædicati de subjecto affirmatio, aut negatio. *Prædicatio quid.*

Estq; duplex vel { Ordinata. Inordinata. *Quotuplex.*

Ordinata prædicatio propriè dicitur, quando illud prædicatur, aut subiicitur, quod revera prædicari aut subjici debet; ut in hac propositione, *homo est Animal*, Animal naturaliter de homine prædicatur, quia supra eũ ponitur in serie prædicamentali substantiæ. *Ordinata.*

Hæc ordinata prædicatio est duplex { Essentialis, Accidentalis.

Essentialis prædicatio est, quando prædicatum est de essentia subjecti, & quinq; modis accidit. Vel cum genus remotum de specie prædicatur; *ut homo est corpus*; vel genus proximum de sua specie; *ut homo est animal*; vel dif- *Essentialis.* 1 2

differentia remota de ſpecie; *vt homo*
3 *eſt ſenſilis*; vel differentia proxima de
4 ſpecie immediatè ſibi ſubiectâ; *vt Homo eſt rationalis*; vel deniq; ſpecies de
5 ſuis individuis; *vt Plato eſt homo*: atq; omnes hæ prædicationes dicuntur Vnivocæ; quia prædicatum dicitur de ſubjecto, & ſecundum nomen, & nominis rationem.

Accidentalis

Accidentalis prædicatio eſt quando prædicatum ad eſſentiam ſubiecti non ſpectat; *vt Cæſar eſt fortis*.

Tripliciter hæc prędicatio fiat, vel cum
- Proprium dicatur de ſuo ſubjecto, *vt homo eſt riſibilis*.
- Accidens de ſubſtantia cui ineſt prædicetur, *vt homo eſt albus*.
- Accidens accidenti attribuatur, *vt hoc album eſt dulce*

Hæ prædicationes vocantur Paronymicæ ſeu Denominativæ, quia prædicatum de ſubjecto dicitur ſecundum nomen tantùm, & non ſecũdum nominis definitionem.

Inordinata prædicatio quid.

Inordinata prædicatio eſt vbi nullus ſervatur ordo naturalis in prædicando; ut *Animal eſt homo*, vbi *homo* qui eſt quid inferius, *de animali* prædicatur quod eſt ipſo ſuperius.

In-

Inordinata prædicatio est duplex { Præter / Contra } ordinem. *Quotuplex.*

Prædicatio contra ordinem est, quando inferius de superiore prædicatur, *vt animal est homo.*

Prædicatio præter ordinem est, quando idem prædicatur de seipso, *vt hic homo est Petrus.*

His inordinatis prædicationibus possumus addere falsas & figuratas, sed illæ ab omni arte, hæ à Logicâ sunt longissimè amovendæ.

CAP.VI.

De divisione propositionis secundum substantiam.

HActenùs de propositionis partibus & partiũ dispositione: sequũtur eius divisiones tribus modis sumendæ, vel secundum, { Substantiam, in Categoricam & Hypotheticam. / Quantitaté, in { Vniversalẽ / Particularem, / Singularẽ, / Indefinitã } / Qualitatem, in affirmantem & Negantem. } *Divisio propositionis.*

Iuxta communem versiculum, *Quæ ca. vel hyp. qualis. ne. vel aff. Vn. quanta? par. in sin.*

Primo autem de divisione secundũ Substantiam, *Quæ? ca. vel hyp.* id est, si quæratur quænã sit hæc vel illa propositio, respondere debemus, *Catigorica vel Hypothetica*; ut quærenti quænam sit hæc propositio, *Homo est animal*, respondendum est, *Categorica.*

Divisio propositionis secundum substantiam.

Categorica.

Categorica seu simplex propositio est, quâ unum prædicatum uni subiecto attribuitur, aut ab eodem adimitur, *vt homo est animal, homo non est lapis.*

Duplex.

Est duplex Pura, vel Modalis.

Pura propositio est in qua prædicatum cum subiecto disponitur sine expresso dispositionis modo, *vt Homo est animal.* Hæc etiam rursus subdividitur in Propositionem *secundi adiecti*, in qua solum verbum substantivum [Est] subiecto additur; *vt Socrates est, Plato est*; quæ si resolvantur idem sonant, quod *Socrates est existens, Plato est existens*; & Propositionem *tertii adiecti*, vbi tres enuntiationis partes simul explicantur, *vt Socrates est animal, Plato est animal.*

Modalis.

Modalis est quæ aliquo dispositionis modo afficitur.

Mo-

Modi verò sunt quatuor { Necesse, Possibile, Contingens, Impossibile. *Modi quatuor.*

Modus *Necesse* significat eiusmodi dispositionem quæ aliter se habere non potest, sive ea necessitas sit simplex & absoluta; ut *Necesse est hominem esse rationalem*; sive ex suppositione, *vt necesse fuit Messiam venire, scilicet ex suppositione promissionis divinæ.* *Necesse.*

Impossibile notat repugnantiam inter prædicatum & subiectum, siue ea sit absoluta, *vt Impossibile est Deum esse finitum*, siue ex suppositione, *vt impossibile est nos Deum videre*; hoc supposito, qu[illegible] in carne remanemus. *Impossibile.*

Possibile significat rem quę nondum est esse posse; *vt possibile est ludentē vincere.* *Possibile.*

Contingens notat rem quæ est, posse non esse; *vt Contingens est hominem stantem sedere.* *Contingens.*

In his verò propositionibus de *Possibili* & *Cōtingēte* duplex sensus est observandus { Compositus. Divisus.

Compositum sensum voco ejusmodi sententiam, quâ res manens talis possit vno & eodem tempore contraria *Sensus compositus.*

ria suscipere; *vt Possibile est calidum esse frigidum*, quasi diceremus, *Possibile est calidum manens calidum, esse frigidum*; & ita sensus compositus est falsus.

Divisus.

Divisum appello, quando affirmatur, rem, quæ nunc est talis, posse alio tempore fieri non talem; & ita *possibile est calidum esse frigidum, id est, aquam quæ nunc est calida alio tempore frigidam fieri.*

Nota.

In omnibus Modalibus, hoc generaliter notandum, quòd ex duabus partibus constant Dicto, & Modo: Modus præcedit, Dictū sequitur copulam: vt *Necesse est hominem mori*, *Necesse* est modus, *Hominem mori* est dictum.

Hypothetica.

Hypothtica seu composita propositio est, quę constat ex pluribus propositionibus aliqua coniunctione vnitis, *vt si equus volet, habet pennas.*

Hy-

Hypotheticæ propositionis quinq; sunt species,	Conditionalis quæ	vnitur notâ	Conditionali, ut si *ambulet pedes habet.*	*Quinq; species.*
	Copulativa, quæ		Copulativa, *vt homo est animal & est rationalis.*	
	Disiunctiva, quæ		Disiunctiva, *vt vel nox est, vel dies.*	
	Causalis, quæ		Causali, *vt Dies est, quia sol lucet.*	
	Temporalis, quæ		Temporali, *vt dū quis currit, movetur.*	

Omittitur nonnunquam nodus venustatis gratiâ; *vt obsequium amicos, veritas odium parit.* *Nota.*

CAP. VII.

De divisione propositionis secundum qualitatem.

SEcunda divisio propositionis est secundum Qualitatem, *Qualis, ne; vel aff.* id est, si interrogetur, qualis est aliqua propositio, respondere debemus; Est *affirmativa* aut Negativa. *Secunda propositionis divisio.*

Affirmativa Affirmativa propositio est, in quâ prædicatum cum subjecto coniungitur; *vt homo est animal.*

Negativa, Negativa est, quę prædicatum à subiecto disiungit; *vt homo non est lapis.*

Vtraq; rursus est vel { Vera. / Falsa.

Vera. Vera id quod res est enunciat, *vt Socrates est homo.*

Falsa. Falsa aliter rem indicat, quàm reverà est, *vt Socrates est Leo.*

Et quia res in propositione aliquãdo necessariò veræ sunt, aliquando manifestè falsæ, nonnunquam verò nec planè veræ nec omninò falsæ, hinc triplex oritur propositio, *Necessaria, Impossibilis, Contingens.*

Necessaria. Necessaria propositio est, in qua attributum necessariò subiecto conjungitur. *vt Fortitudo est virtus.*

Impossibilis. Impossibilis est, cum fieri non possit, ut ita se res habeat, ac ipsa oratio declarat, *vt lapis sentit.*

Contingens Contingens est cujus extrema nulla necessitate cohærent; *vt Socrates est doctus.*

Obiter verò hic notandum discrimen inter propositionem Finitam, & Infinitam; atq; Affirmantem, & Negantem.

Neg

Negans enim semper habet vel signum aliquod negativum, *vt Nullus, neuter*, toti propositioni præfixum; ut *Nullus homo est lapis*; vel notam negantem [*Non*] copulæ additam, *vt homo nō est lapis*. *Nota.*

Ad propositionem verò infinitam constituendam sufficit, si [*Non*] subiecto, vel prædicato aut utrisq; addatur, non autem copulæ; sic *Non homo est animal*, est propositio Infinita, sed Affirmans, at *Homo non est animal*, est propositio Finita sed Negans.

CAP. VIII.

De Divisione Propositionis iuxta Quantitatem.

VLtima propositionis diuisio est secundum Quantitatem. *Vn. quanta, par. ind. sing.* Querenti enim quāta est propositio assignata, respondemus est *vniuersalis, particularis, singularis, & indefinita.* *Tertia divisio propositionis.*

Vniuersalis propositio est quæ habet vniuersale signum subjecto expressè additum; *vt Nullus homo est lapis. Omnis homo est animal.* *Vniversalis.*

Notandum verò quòd hoc signum *Omnis duobus modis sumitur.*

Omnis

Omnis aliquando distributivè, aliquando collectivè sumatur.

Distributive Distributivè sumitur, quando significat prædicatum posse distribui in ea quæ subiecto continentur; sic hæc propositio, *Omnis homo est animal*, notat animalis naturam Socrati, Platoni & cuilibet particulari homini attribui posse.

Estq; iterùm Distributivum vel in { Genera singulorum. / Singula generum. }

Prædicatum in singula generum distribuitur, quando singulis individuis subiecto contentis potest communicari; *Omnis arbor est corpus animatum.*

Prędicatum in genera singulorum discinditur, quando non in singula individua, sed individuorum certos ordines & classes distribuitur; vt *Omnes homines salvabuntur*, est ac si diceres *Homines ex omni ordine ac genere erunt servati.*

Collective. Collectiuè sumitur [*Omnis*] quando subiectum sub collectione numericâ ita distribuitur, vt prędicatum in inferiora distribui non possit; *vt Omnes planetæ sunt septem, Omnes Apostoli fuerũt duodecem.*

Sig-

Signum omnis *Collectiuum*, vt & *Distributiuum* in genera singulorum imperfecte & secundario vniuersalem propositionem facit. *Regula.*

Particularis propositio est quæ notam particularem subiecto addit; vt *Aliquid in hoc libro est difficile.* *Particularis.*

Singularis propositio est, cuius subiectum est singulare seu indiuiduum; siue proprio nomine expressum, seu pronomine demonstrativo assignatum; *vt Socrates fuit insignis philosophus hic homo est egregius poeta.* *Singularis*

Hęc à particulari propositione differt, quòd particularis semper notat Vagum, hæc Determinatum indiuiduum.

Nota vniuersalis singulari subiecto addita, nihil significat præter indiuiduorum collectionem; *vt Omnes Herodes fuerunt crudeles.* *Reg.*

Indefinita propositio est, quæ nullum signum subiecto expressè additū habet; vt *Homo est animal*, *Lapis non sentit.* *Indefinita.*

Hæc in materia necessariâ æquipollet Vniversali, in Contingenti Particulari; *vt Homo est animal idem sonat; quòd, Omnis homo est animal, Homo est doctus, idem quod aliquis homo est doctus.* *Reg.*

Hactenùs de triplici propositionũ divisione: tres eius affectiones proximè sequuntur.

CAP. IX.
De Oppositione Enunciationum.

Oppositio.

TRes sunt propositionum affectiones, Oppositio, Æquipollentia, Conversio.

Oppositio est duarum propositionum pugna quæ ex eodem subiecto & prædicato constant.

Tribus modis fit.

Tribus modis fit hæc pugna vel secundum
- Qualitatem solùm, ut *Contrariæ & subcontrariæ.*
- Quãtitatem solùm, vt *Subalternæ.*
- Vtramq; simul, vt *Contradictoriæ.*

Contraria.

Contrariæ sunt duæ enũtiationes vniuersales, quarum altera affirmat, altera negat; *vt Omnis homo est rationalis. Nullus homo est rationalis.*

Subcontraria.

Subcontrariæ sunt duæ particulares, hæc aiens, illa negans; *vt Quidam homo est iustus, Quidam homo non est iustus*

Subalterna.

Subaltenæ sunt duæ propositiones vniuersalis, scilicet & particularis pariter

ritèr aientes, aut paritèr negantes; *vt Omnis amor nescit modum*; *Aliquis amor nescit modum.*

Contradictoriæ constant ex vniversali & particulari, quarum altera affirmat, altera negat; *vt Omnia amicorum sunt communia. Quædam amicorum non sunt communia:* vel sunt duæ singulares; *vt Cæsar fuit tyrannus*, *Cæsar non fuit tyrannus.*

Contradictoria.

Regulæ.

1 Contrariæ ambæ possunt esse simul falsæ, vt *in materia contingenti*, núquam simul veræ.

2 Subcontrariæ nunquàm simul falsæ reperiuntur, sed veræ quandoquè in materiâ contingenti; vt *Aliquis homo est doctus, aliquis homo non est doctus.*

3 In subalternis si vniuersalis propositio sit vera, vera etiam est eius particularis.

4 Contradictoriæ non possunt esse simul veræ aut simul falsæ.

In totâ hac propositionum discordia diligentèr videndum, vt iidem termini eôdem modo significent, Primò enim cauendum, ne termini sint ambigui, *vnde ex nihilo nihil fit, & Ex nihilo aliquid fit, non repugnant, quia* fieri *in priori propositione sumitur pro generari, in posteriori*

*sterio*ri *pro preduci*; secundò aduitendũ, vt subiectum & predicatum intelligatur κατὰ τὸ αὐτὸ, secundum eandem partẽ, vnde non opponuntur; *Minerua est glauca, Minerua non est glauca*; *glauca enim est secundùm oculos, sed non reliquas corporis partes*. Tertiò oppositio fiat πρὸς τὸ αὐτὸ, secundùm eundum respectum; *vnde Sol obscuratur, Sol non obscuratur, non sunt oppositæ propositiones, quia obscuratur respectu nostri, non sui ipsius*.

Quartò vt opponantur propositiones ἐν τῷ αὐτῷ, ratione eiusdem temporis, *vt Paulus fuit Romæ, Paulus non fuit Romæ, non repugnãt, quia vtrunq; verũ est alio atque alio tempore*.

Hactenùs de oppositione propositionum; nam de terminorum oppositione priori libro tractauimus; quæ inter se differunt, quòd vna simplex, altera complexa oppositio dicitur.

CAP. X

De Æquipollentia propositionum.

Æquipollentia.

ÆQuipollẽtia est propositionum verbis discrepantium conuenientia in sensu; vt *Semper nocuit differe paratis, & nunquam non nocuit differe paratis*.

Tribus

Tribus modis fit æquipollentia pro triplici collocatione notæ negantis, Non: Nam *Præ cotradict. Post, cõtrar. præ, postq. subaltern.* *Tribus modis fit.*

1 *Præ contradict:* hoc est, si dentur duæ propositiones contradictoriæ, *v. c. Omnis homo est animal, Aliquis homo non est animal*; statim æquipollent, si notã negatiuã signo vniuersali præponamus; *vt Non omnis homo est animal, aliquis homo non est animal.*

2 *Post contrar.* id est, si pronuncientur duæ contrariæ; vt *Omne animal sentit, Nullum animal sentit*, fiant æquipollentes, si post signum vniuersale, nota *Non* ponatur, vt *Omne animal sentit, Nullum non animal sentit.*

3 *Præ postq. subaltern.* hoc est, si duæ subalternæ proferantur; *vt aliquis amor nescit modum, Omnis amor nescit modum*; statimquæivalebunt, notam negativam ponendo ante & post signum; vt *Non omnis non amor nescit modum, Aliquis amor nescit modum.*

Has æquipollentias hisce versibus exprimere conati sunt logici.

Non omnis, quidam; non omnis non, quasi nullus.

Nonnullus, quidam; sed nullus non, valet, omnis.

Non

Non aliquis, nullus; non quidem non, valet omnis.

Nota.

Non alter, neuter; sed neuter non præstat uterq;

In æquipollentia præcipuè observandum, ut subiectum & prædicatum si non verbis, re tamen & sensu semper sint eadem.

CAP. XI.

De conversione propositionum.

Conversio.

CONversio propositionis est permutatio subiecti in locum prædicati, & prædicati in locum subiecti, eâdem semper remanente qualitate utriusq; propositionis.

Nota

In conversione duæ propositiones occurrunt considerandæ, Prior Conversa, posterior Convertens appellatur, *ut Nulla ambitio est virtus, Nulla virtus est ambitio:* illa *conversa*, hæc *convertens* nuncupatur.

Con.

Conversio est duplex,
- Inæqualis, seu per accidens in qua Quantitas mutatur.
- Æqualis, in qua eadem in vtraq; propositione manet Quantitas, estq;
  - Simplex.
  - Per cōtrapositionem.

Conversio duplex.

Simplex.

Conversio simplex est, quando extremis commutatis eadem servatur Quantitas. Sic vertuntur. E. I. vniuersalis negativa & particularis affirmativa; vt *Nullus lapis est homo, Nullus homo est lapis. Aliqua largitio est vitium. Aliquod vitium est largitio.*

Per contrapositionem.

Conversio per contrapositionem est, quando eadem manente Quantitate, termini finiti in infinitos mutātur, ita convertuntur *A. O.* vniversalis affirmativa & particularis negativa; vt *Omne honestum est laudabile, Omne non honestum est non laudabile. Aliquod bellum non est vtile, Aliquod non bellum nō est non vtile.*

Per accidens

Conversio inæqualis seu per accidens, est quādo transpositis terminis minuitur quātitas, ita trāsponūtur *A. E.* universalis affirmans & negans, vt *Omnis homo est animal, Aliquod animal est*

homo

homo, Nulla perseverantia est pertinacia, Aliqua pertinacia non est perseverantia.

Triplex hæc conversio hoc disticho comprehenditur.

E I simpliciter convertitur. E. A. per acci- A. O. per contra; sic fit conversio tota.

Quatuor hæ vocales *A. E. I O.* Qualitatem & Quantitatem propositionum indicant juxta hos versiculos.

Asserit A. negat E. sed vniuersaliter ambæ Asserit I. negat O. sed particulariter ambo.

Observatio. In cōversione hæc summoperè obseruanda. Primò ut nulla sit ambiguitas terminorum, *Ideò Christus est vitis, & homo est species*, non convertuntur, quia illa est figurata, hæc à vocibus primæ ad voces secundæ notionis procedit. Secundò ut totum subiectū convertendæ fiat prædicatum convertentis, Ex cujus defectu non sequitur, *Mus rodit panem, ergo Panis rodit murem, sed aliquid rodens panem est mus.* Tertia, vt nominum casus & verborū tempora obliqua rectificentur, *Vnde aliqua arbor est in agro, non sic convertitur, Ergo aliquis ager est in arbore, sed aliquid existens in agro est arbor, ita non sequitur, Senex fuit puer, ergo, puer fuit senex, sed quidam qui fuit puer est senex.*

Verùm satis à me dictum puto de es-

eſſentiâ, diviſionibus & affectionibus enunciationis: vltimò reſtat Diſcurſus poſtremo libro pertractandus.

LIBER

LIBER TERTIVS.

CAP. I.

De natura & Divisione Discursus cujus ratione hic liber in varias partes secatur.

N primo libro de vocibus simplicibus, in secundo de complexis egimus, quatenus per illas prima, per has secunda mentis operatio dirigitur; restat jam tertia Logicæ pars tertiam mentis operationem dirigens, quæ vocatur Discursus.

Discursus. Discursus est actus humanæ mentis, per quem à noto ad ignoti cognitionem pervenimus. Est duplex Inferens, & Ordinans.

Ordinans. Ordinans est cum intellectus humanus ab vna parte doctrinæ ad aliã procedit, adminiculo præceptorum Ordinis, & Methodi.

Infe-

Sect. I.

Inferens est quando vna propositio ex alia probatur;& vocatur Argumentatio. *Inferens.*

Argumétatio vero ista duobus modis consideratur à Logico, vel quoad formam seu optimam singularũ partium connexionem, vt inde fiat bona consequentia,atq; ita in quatuor species dividitur,*Syllogismum*, *Inductionem*, *Enthymema*, *& Exemplũ*, vel quoad materiam quæ concluditur; & sic in tres partes distribuitur; *Apodicticam* cujus materia est necessaria , *Topicam* quæ concludit ex probabilibus,*Sophisticam* quæ ex materia fallaci & captiosa argumentatur. *Argumentationis duplex consideratio.*

Hinc est quod tertium hunc librũ in tres partes distribuimus , prima aget de Argumétatione quoad formã, secunda de Argumentatione quoad materiam, tertia de Methodo & Ordine,totidem à nobis sectionibus suo quæq; loco pertractanda. *Generalis divisio huius libri.*

CAP. II.

De Argumentatione & eius formali divisione.

ARgumentatio est oratio qua quis rei de qua loquitur fidem facere co- *Argumentatio.*

Sect. I.

conatur, *vt Homo futilis tacere nequit, ergo non est ad consilium vocandus.*

Tria in argumentatione notanda.

Tria sunt in Argumentatione cõsideranda *Antecedens, Nota illativa, Consequens.*

Antecedens notam illationis præcedit, & quandoq; ex duabus propositionibus constat, vt in Syllogismo, quandoq; ex vna, vt in *Enthymemate.*

Consequens est posterior pars argumentationis notam subsequens, & vocatur Conclusio.

Nota illationis est nodus quidam vtrasq; partes conjungens. Hujusmodi sunt, *Ergo, Igitur proinde, itaq;,* quę propter cõcinniorem orationis structuram nonnunquam reticentur, *vt Vim vi repellendo occidere licet, Milo vim vi repellendo Clodium occidit,* [*Miloni Clodium occidere licuit.* Hic *vim vi repellendo occidere licet, Milo vim vi repellendo Clodiũ occidit,* sunt duę propositiones, quę vnum antecedens constituunt, *Miloni Clodium occidere licet,* est consequens, & sequitur *Ergo* illationis notam subauditam.

Divisio argumentationis.

Quatuor vt iamiam diximus sunt argumentãdi formulæ { Syllogismus, Enthymema, Inductio, Exemplum.

His

His addunt alij Soritem, Diléma, Violentum, quæ licet argumentationes propriè nõ dicantur, quia medio carent, quoniam tamen multùm suadent non sunt omnimodò negligendæ; & proinde quatuor perfectioribus argumentandi formulis peractis, in fine hujus sectionis de istis paucula dicemus. Sect. 1.

Harum omnium Argumentationis specierum perfectissima est *Syllogismus*, *Enthymema* verò perfectius *Inductione*, *Inductio Exemplo*. De istis omnibus suo ordine.

CAP. III.

De Syllogismi partibus & Divisione.

SYllogismus est oratio, in qua quibusdam ritè positis, & concessis, aliquid diversũ ab ijs quæ posita sunt necessariò sequitur, propter ea quæ fuerunt posita. *Syllogismus.*

Ita his duabus præmissis positis, { *Omne turpe est fugiendum.* / *Omnis voluptas est turpis.* }

Necessariò sequitur concludendũ, *Ergo quædam voluptas est fugienda.*

Sect. I.

In syllogismo primò principia ex quibus formetur, inde divisionem ejus considerabimus.

Principia Syllogismi.

Principia syllogismi sunt vel	Interna, vt Termini & Propositiones.
	Externa, vt Dictum de Omni, & de Nullo.

Terminus.

Termini sunt ex quibus propositiones syllogisticæ conficiuntur, & in quos Syllogismus vltimò resolvitur.

Tres verò sunt termini	Duo extremi, quorum vnus Major, alter Minor dicitur.
	Vnus Medius, qui vulgò Medium appellatur.

Maior.

Major terminus est prædicatum conclusionis. & in Majore propositione cum Medio ponitur.

Minor.

Minor terminus est subjectum cõclusionis & in Minori vnà cum Medio collocatur.

Medius.

Medius termin⁹ in vtrâq; pręmissâ capitur, & nunquàm ingreditur Conclusionem.

Quare medium necessario requiritur.

Sine medio nihil potest concludi: cum enim omnis quæstio duabus partibus constat, re de qua quæritur, quę *Subiectum* quæstionis vocatur, & re quæ de subjecto quæritur quæ appellatur *Prædicatum* quæstionis; & cum nihil

Sect. I.

nihil seipsum probare possit, hinc est quòd tertio opus est termino, qui vtrosq; priores conjungat & copulet; ideoq; à Logicis Medium nuncupatur. v.g. *Ad probandum omnem libidinem esse malam*, medium aliquod sumerem, puta *ingratum esse Deo*, quod primò cũ prædicato quæstionis conjungerem, dicendo *Omne ingratum Deo, est malum*, deinde cum subjecto, addendo *Omnis libido est ingrata Deo*, quæ ita secũ concordantia facilè hanc conclusionem elicerent, *Ergo libido est mala.*

Cautio prima

In terminis syllogismorum inprimis observandum, vt nec plures nec pauciores sint quàm tres; non pauciores, quia sic nulla foret connexio, quùm extrema non possint per semet ipsa disponi, nec plures, quia quartus necessariò perturbat dispositionem; medium enim qua medium semper refertur ad duo.

Sunt autẽ quatuor termini vel expressè, quùm totidem suo ordine in syllogismo disponantur, vel implicitè, quandò vnus trium terminorũ est ambiguus.

Cautio secũda.

Secundò cavendum ne isti termini manci sint aut mutulati, sed vt eodem modo inferantur in Conclusionem;

quo sumpti fuerunt in præmissis; non igitur termini abstracti cum concretis, obliqui casus cum rectis, notiones secundæ cum primis cōfundi debent. Vnde hæ conclusiones non rectè sequuntur, *Iustitia est qualitas, homo est iustus, Ergo homo est qualitas. Animal est genus, Homo est animal, Ergo homo est genus.*

Propositio Propositio syllogistica est oratio affirmans, aut negans aliquid de aliquo, in ratiocinatione.

Differt ab Enunciatione priori libro explicatâ nō re sed ratione, quòd hæc est oratio extra argumentationem, illa in argumentatione aliquid affirmat aut negat.

Tres sunt syllogismi propositiones Major, Minor, Conclusio.

Maior. Major propositio est prima syllogismi propositio, orta ex connexione Medij cum majori extremo; appellatur κατ' ἐξοχὴν *Propositio* à proponendo, quoniam in argumentatione primò proponitur, & præ cęteris prębigitur.

Minor. Minor est secunda propositio, orta ex cōnexione medij cum minori extremo; vocatur à Cicerone *Assumptio*, quia ad majorem in probando assumitur.

Conclusio. Conclusio est vltima propositio syl-

syllogismum concludens, orta ex cõnexione majoris & minoris extremi. Appellatur inde *Cõplexio*, quia vtraq; extrema complectitur.

Hæc si probetur, appellatur *Conclusio*, si probanda proponatur, *Quæstio* seu Problema dicitur.

Observatio. In his propositionibus, primò observandum, vt omnes non sint negantes, secundò vt non sint simul particulares, tertiò vt si altera præmissarũ particularis sit aut negativa, eodem modo Conclusio deteriorem partem semper sequens, colligatur: quartò, vt Medium nunquam conclusionem ingrediatur: quas leges Logici his versibus complexi sunt.

Syllogizari non est ex particulari.
Neve negativis, rectè concludere si vis.
Si qua præit partis, sequitur conclusio partis.
Si qua negata præit, Cõclusio sitq; negata.
Lex generalis erit, medium concludere nescit.

Principia externa. Principia extrena syllogismi sunt duo Canones certitudinis, quorum alter respicit syllogismos affirmãtes, & vocatur *Dictum de Omni*; alter negãtes concernit, & appellatur *Dictum de Nullo.*

Sect. 1.

Dictum de Omni.

Dictum de omni est, quando quicquid de aliquo ſubjecto vniverſalitèr affirmatur, etiam ei de quo illud ſubjectū dicitur, attribui poteſt. *Vt Omne animal eſt ſubſtantia, Omnis homo eſt animal*, ergo, *omnis homo eſt ſubſtantia*, eſt ſyllogiſmus in quo *Dictum de Omni* evidentèr cernitur, quia *Subſtantia* quæ attribuitur *animali, de homine* quoque prædicatur, propterea quòd *animal* ſub ſe *hominem* comprehendit.

Dictum de Nullo.

Dictum de Nullo eſt, quando prędicatnm vniverſalitèr de ſubjecto negatur, & ita removetur ab omnibus ijs quæ ſubjectum in ſua latitudine comprehendit: Sic iſte ſyllogiſmus, *Nullus lapis eſt animal, Omnis adamas eſt lapis*, Ergo, *Nullus adamas eſt animal*, habet manifeſtum *dictum de Nullo*; nam prædicatum majoris *Animal*, vniverſaliter à ſubjecto removetur, ſubjectum verò *ſcilicet lapis* in ſe *adamantem* continet; *ergo*, de illo quoq; *Animal* rectè negatur.

Syllogiſmi diviſio.

Syllogiſmus dividitur in { Categoricum, Hypotheticum.

Categoricus.

Categoricus eſt, qui ex vtrâq; propoſitione categoricâ conſtat.

Hypothetic°.

Hypotheticus conſiſtit ex alterâ, vel vtrâq; propoſitione hypothetica.

His

His aliæ syllogismi divisiones possunt addi in *affirmativum*, & *negativum*, *universalem & expositorium*, *directum & indirectum*: sed prima illa divisio quam adduximus est maximi momēti, scilicet *in categoricum*, & *hypotheticum*; ceteris igitur divisionibus omissis de *Categorico & hypothetico* syllogismo loquemur, & primò de *Categorico*, quia ex illo Syllogismi fiunt hypothetici.

CAP. IIII.

De modis & figuris Syllogismi.

SYllogismus Categoricus formaliter consideratus ad Figuras & Modos tanquam ad certos quosdam cancellos & classes redigitur.

Figura est debita medii dispositio cum extremis. *Figura.*

Modus est index Qualitatis & Quātitatis propositionum. A Figura differt, quòd Figura notat terminorum, modus propositionum dispositionē. *Modus.*

Tres sunt figuræ quæ oriuntur ex triplici medii dispositione: vel enim medium est subjectum maioris, & prę dicatum minoris propositionis & fit *Prima figura*, vel in vtrâq; præmissa *Figuræ tres.*

Sect. 1.

prędicatum, & fit *Secunda*, vel in vtraque subiectum, & oritur *Tertia* juxta istos versiculos:

Sub. præ prima.
Bis præ secunda.
Tertia bis sub.

Modi. 14.

Modi verò sunt quatuordecim, quatuor primæ figuræ, & totidem secundæ, sex autem tertiæ, qui omnes his Versibus comprehenduntur.

Barbara, Celarent, Primę, *Darii, Ferioq;.*
Cesare, Camestres, Festino, Baroco Secũdę,
Tertia *grãde sonans, edit Darapti, Felaptõ*
Adiungens Disamis, Datisi, Bocardo, Ferisõ.

In quolibet horum modorum tres reperiuntur vocales, totidem propositionibus in syllogismo respondentes, earum qualitatem & quantitaté propalàm ostendentes, juxta versus prius habitos: *Asserit A, negat E.* &c. Sic A in omni syllaba in *Barbara* reperta notat quamlibet propositioné in illo modo universalitèr affirmare.

Prima figura.

Prima figura est, quando medius terminus medio loco collocatur, ut subiectum sit maioris, & minoris prædicatum. Huius quatuor sunt modi directè concludentes.

Bar *Omne animal sentit.*
ba *Omnis homo est animal.* Ergo

ra *Omnis homo sentit.*
Ce *Nullum animal est lapis.*
la *Omnis homo est animal.*
rent *Ergo nullus homo est lapis.*
Da *Omne turpe est fugiendum.*
ri *Aliqua voluptas est turpis.* Ergo
j *Aliqua voluptas est fugienda.*
Fe *Nulli lascivi sunt legendi.*
ri *Aliquis poeta est lascivus.* Ergo,
o *Aliquis poeta non est legendus.*

Hujus figuræ maior semper est v- *Regula.*
niversalis, minor vbiq; affirmans.

Secunda figura est in quâ medius *Secund.*
terminus in utraq; præmissâ prædi-
catur. Ejus quatuor sunt modi.

Ce *Nemo liberalis cupit aliena.*
sa *Omnis avarus cupit aliena;* Ergo,
re *Nullus avarus est liberalis.*
Ca *Omnis prudens est temperans.*
mes *Nullus lascivus est temperans.*
tres *Nullus lascivus est prudens.*
Fe *Nullum scelus est excusabile,*
sti *Aliqua culpa est excusabilis.* Ergo
no *Aliqua culpa non est scelus.*
Ba *Omnis fraus est prohibita.*
ro *Quædam mercatura non prohibetur.* Ergo,
co *Quædam mercatura non est fraus.*

Maior huius figuræ sempet est u-

Sect. I. niversalis ; maior aut minor semper affirmans.

Tertia figura habet medium in utraq; præmissa subiectum. Ejus sex sunt modi.

Da *Omnis homo est rationalis.*
rap *Omnis homo est animal* Ergo
ti *Quoddam animal est rationale.*
Fe *Nulli electi damnantur.*
lap *Omnes electi peccant.* Ergo
ton *Quidam peccatores non damnãtur.*
Bo *Aliquod bellum non est fugiendum.*
car *Omne bellum est cruentum.* Ergo
do *Quoddam cruentem non est fugiendũ*
Di *Quidam vocati salvantur.*
sa *Omnes vocati peccant.* Ergo,
mis *Quidam peccatores salvantur.*
Da *Omnis sapiens est beatus.*
ti *Quidam sapiens cruciatur dolore.* Ergo,
si *Quidam cruciatus dolore est beatus.*
Fe *Nulla severitas placet.*
ri *Aliqua severitas est bona.* Ergo,
son *Aliquod bonum non placet.*

Reg. Minor huius figuræ semper est affirmans, conclusio semper particularis.

Modales syllogismi eodem modo conficiuntur quo isti puri, si *Necesse*

Nota. pro *Omnis, Impossibile* pro *Nullus, Contingens*

gens pro *Aliquis* in concludendo substituatur. *Sect.1.*

CAP. V.
De Reductione.

QVoniam inter syllogismos iam enumeratos alii aliis sunt imperfectiores,& propterea reductione egent, de istis & istorum reductione paucula addemus.

Reductio. Reductio est mutatio syllogismi secundæ aut tertiæ figuræ in syllogismum primæ.

Duplex est. Duplex est reductio, Ostensiva, & Reductio per impossibile.

Ostensiva est quando vel conversione tantùm,vel conversione & trãsmutatione simul præmissarum, syllogismus aliquis secundæ vel tertiæ figuræ reducitur ad syllogismum primæ,eâdem conclusione vel eius Cõversâ remanente.

Reductio per impossibile. Reductio per impossibile est ostẽdere valorem syllogismi,cogendo adversarium ad absurdum; sumptâ conclusionis contradictione cum altera præmissarum.

Modum reductionis literæ initiales

Sect. 1. les, & intermediæ ostendunt, nam B. C. D. F. in modorum initio indicant ad quem modum primæ figuræ qui libet imperfectus modus est reducendus. C. M. P. S. in medio & fine monstrant, quomodo hæc reductio sit perficienda, C. enim reductionē per impossibile, M. propositionum transmutationem, P. attenuatam, & S. simplicem conversionem designant iuxta hos versiculos.

S. vult simpliciter verti, P. verò per acci:
M. vult transponi, C per impossibile duci.

Exempli gratia, B. in *Baroco* & *Bocardo* principio notat hos modos ad *Barbara* esse reducendos; eandemq; reductionem per impossibile fieri C. in medio monstrat; & proindenecesse est, vt alicujus propositionis contradictio substituatur. Exempli gratiâ formetur hic syllogismus in

Ba *Omnis homo est animal*
ro *Aliqua planta non est animal.* Ergo
co *Aliqua planta non est homo.*

Hujus syllogismi major maneat, & conclusionis contradictio fiat minor, & minoris conclusio, ad hunc modum;

Om-

Bar *Omnis homo est animal*
ba *Omnis planta est homo.* Ergo
ra *Omnis planta est animal.*

Bocardo eodē modo est reducendus, nisi quòd in hoc minor, vt in superiore major propositio semper est servāda, & proinde contradictio conclusionis fiat major, & majoris conclusio.

Hi duo modi solùm *per impossibile* reducuntur, reliqui omnes *per ostensivam reductionem*. Reductio verò per impossibile ideò fit, vt eorum ignorantia omnibus patefiat, qui conclusionem probabilem in his modis non admittunt: vt si protervus quisquam non admiserit, *Aliquam plantam non esse hominem*, illud quod est omnium absurdissimum, reductione factâ, necesse est vt admittat, dum ejus contradictoriū concedat, nimirùm, *omnem plantam esse hominem*, quippe aut hoc aut illud in contradictorijs necessariò verum est.

Reliqui syllogismi *per reductionem ostensivā* juxta literarum ordinem sunt reducendi.

Ita in *Cam-es-tres* C. notat ipsum reduci debere ad *Celarent*, M. indicat propositionum transpositionem; S. in medio ostēdit fieri debere simplicem conversionem, vt in hoc exemplo patet.

Sect. 1.

Cam *Omnis homo est animal*
es *Nullus lapis est animal.* Ergo
tres *Nullus lapis est homo.*
Ce *Nullum animal est lapis*
la *Omnis homo est animal.* Ergo
rent *Nullus homo est lapis.*

Ita in conversione *Darapti* D. notat ipsum ad Darij esse reducendum. P. in medio designat minoris conversioné per accidens, vt

Da *Omnis pius est felix,*
rap *Omnis pius est exosus* Ergo
ti *Aliquis exosus est felix.*
Da *Omnis pius est felix*
ri *Quidam exosus est pius* Ergo
j *Quidam exosus est felix.*

Ex his quæ diximus facilè patet, quomodo reliqui modi secundæ & tertiæ figuræ ad primam possunt reduci, modò discentes id fideliter in memoria teneant, quod priùs in propositionum Conversione didicerunt.

CAP. VI.

De syllogismo hypothetico.

HActenùs de syllogismi categorici modis & figuris loquuti sumus, proximè ad hypotheticum devenien-dum,

dum, qui ita à Categorico dependet, vt nisi ad eum reducatur omninò vitiosus est habendus. *Sect. I.*

Syllogismus hypotheticus duplex.

Syllogismus hypotheticus est dupl. vel { *Purè hypotheticus* / *Hypotheticus ex parte.* }

Syllogismus merè hypotheticus est, qui habet omnes propositiones hypotheticas vt { *Si animal sit, est etiam substantia.* / *Si leo sit, est animal.* Ergo / *Si leo sit, est substantia.* }

Syllogismus ex parte hypothetic⁹ est qui constat ex majori propositione hypothetica, & minore categorica.

Estq; vel { Conditionalis. / Disiunctivus. }

Conditionalis est qui constat majori propositione conditionali, *vt si sol luceat dies est, sol lucet. Ergo dies est.* *Conditionalis.*

Tota vis hujus syllogismi depēdet à connexione antecedentis & consequentis.

Notandum igitur est, quòd ab assumptione antecedentis ad assumptionem consequentis valet illatio; sed non à positione consequentis ad positionem antecedentis nisi termini *Nota, Reg. 1.*

sunt

Sect. 1. sunt reciproci; vnde non valet, *Si homo est, animal est, sed animal est,* ergo *homo est.* Sed potius dicendum, *homo est* ergo *animal est.*

Reg. 2. A remotione consequentis ad remotionem antecedentis valet illatio; non autem à remotione antecedentis ad remotionem consequentis, nisi in terminis reciprocis: vnde invalid° est iste syllogismus, *Si homo sit, animal est, sed non est homo*, ergo *non est animal*: valet autem iste, *Si homo sit, rationalis est, sed est rationalis*, ergo *est homo*; hujus enim syllogismi termini sunt reciproci & convertibiles.

Reductio eius ad categoricum. Hic syllogismus ad Categoricum reduci potest, si vis consequentiæ loco majoris ponatur, *vt si Animal est, sentit*, in Catergoricum resolvitur, dicendo, *Omne animal sentit, Homo est animal*, ergo *homo sentit.*

Quod si in majore plures termini se offerunt, ad pauciores sunt reducendi: *vt si Deus irascatur peccatis, Gentiles non sunt iusti*, sic reducitur *Quibus Deus irascitur, ii non sunt iusti, at Gentiibus propter peccata irascitur*, ergo *Gentiles non sunt iusti.*

Disiunctivus Hypotheticus disiunctivus est, qui loco majoris propositionem disiunctivam

ctivam habet; *vt Aut dies est, aut nox, sed dies est*, Ergo *nox non est*.

Tota ejus vis consistit in membrorum disiunctione & oppositione; non enim possunt esse subordinata nec mutilata, sed plena esset eorum repetitio. *Nota.*

Valet hic syllogismus quatuor modis. *Quando valet.*

Quando ponitur antecedens, ut tollatur consequens: *vt iustus est aut iniustus*, sed *iustus est*, ergo *non iniustus.*

2 Quando consequens tollitur, ut ponatur antecedēs. *vt Dies est aut Nox, non est nox*, ergo *est dies.*

3 Quando negatur antecedens, vt ponatur consequens: *vt Aut dies, aut nox est, non est dies*, ergo *est nox.*

4 Quando ponitur consequens, ut negetur antecedens: *vt Aut homo est aut brutum: sed est brutum*, ergo *non est homo.*

Hi syllogismi disiunctivi, in conditionales rosolvuntur & ipsi demùm in Categoricos. *sic Aut nox est aut dies*, resolvitur in hanc propositionem, *Si dies est nox non est*, vnde rursus Categoricè concludimus. *Reductio syllogismi disiunctivi ad Categoricum*

Nullum tempus nocturnum, est diurnum
Hoc tempus est nocturnum, Ergo,

Sect. I. *Hoc tempus non est diurnum.*

His addi potest coniunctivus syllogismus, ubi major est propositio hypothetica coniunctiva; sed quia in affirmantibus mera est nugatio, *vt si quis dicat, Socrates est philosophus, & bonus vir*, quid subsumendum? *num hoc quòd sit philosophus, vel illud quòd sit bonus vir?* quorum utrumq; antea concessum est, & obinde copulativi syllogismi tantùm sunt negativi. Sed quia negativa argumentatio ex copulativis constans, idem infert quod disiunctiva, potiùs ad disiunctivam ipsam retulimus, quàm distinctam tractationem extrueremus.

CAP. VII.

De Enthymemate.

Enthymema SEcunda argumentationis species est Enthymema, quod est syllogismus imperfectus, in quo alterutra præmissarum reticetur, *vt Homo est animal*, ergo *est corpus*. In Enthymemate

Eius partes prior propositio dicitur Antecedens, posterior consequens.

Quæ verò præmissarum sit adiungenda, ex antecedentis & consequentis terminorum inspectione cognoscatur

catur: si enim in antecedente & consequente idem sit subiectum, deest maior, si idem prædicatum, minor abest; vt *Temeritas est vitium*, ergo *temeritas est fugienda*, maiore caret, quia idē est subiectum vtriusque præmissæ; quòd si propositionem addamus illā, *Omne vitium est fugiendum*, hoc imperfectum Enthymema perfectus fiet syllogismus. Ita, *Homo est animal*, ergo *Socrates est animal*, est enthymema, in quo minor deest, scilicet *Socrates est homo.*

Quomodo perficetur.

Si enthymema sit falsum, accidit vel quoniam vna præmissarum est falsa, vel quòd consequens non rectè ab antecedente dependet, sic si quispiam argumētaretur, *Homo est animal* ergo *Homo volat*: argumentum ejus est negandum, quia consequens non rectè ab antecedente dependet, nisi cōcederemus *omne animal volare.*

Vnde enthymema falsū sit.

CAP. VIII.
De Inductione.

TErtia species est Inductio, quæ fit cum ex pluribus singularibus elicitur generalis conclusio.

Inductio.

Per

Sect. 1. Per singularia verò hic intelligo & Individua, & Partes, unde evenit, quòd Inductio duobus modis fiat, quando procedimus vel à singularibus ad vniversale, vel à partibus ad totum.

Nota.

Quod si singularium aut partium enumeratio sit valdè prolixa, addenda est aliqua forma solennis, vt sunt, *sic in aliis, non datur aliquid dissimile, sic in cæteris.*

A singularibus ad vniversale.

Malè periit Dionysius, malè Phalaris, malè Nero, malè Caligula, nec datur aliquod dissimile exemplum, ergo *omnes tyranni malè perierunt.*

A partibus ad totum.

Plebs Romana optimè de Milone sentit, equester ordo optimè sentit, Senatus optimè sentit, idem de cæteris civibus est dicendum, ergo *totus populus Romanus optimè de Milone sentit.*

Cautio. In hac argumentatione summoperè cavendum, ut enumeratio singulorum plena sit & perfecta, & ne qua partium dissimilitudo reperiatur. vnde hæc Inductio non valet, *Socrates, Plato, & Themistius fuerunt docti,* ergo, *omnes homines sunt docti;* Secus enim res se habet in Corydone, & Gryllo.

In-

Inductio ad syllogismum primæ figuræ reducitur, posita loco majoris tali propositione, in qua prædicatum cóclusionis de particularibus seu singularibus omnibus, sive enumeratis, sive intellectis tanquam de medio dicatur; & addetur minor in qua de subjecto conclusionis eadem singularia dicantur, *vt Dionysius, Phalaris, Nero, Caligula malè perierunt.* *Sect. 1. Quomodo ad Syllogismum reducitur.*

Sed isti omnes fuerunt tyranni. Ergo, *omnes tyranni malè perierunt.*

CAP. IX.

De Exemplo.

QVarta ratiocinandi forma est Exemplum, quando vnum singulare per aliud probatur, *vt Catilina dedit pœnam motæ seditionis*, ergo, *iste seditiosus puniri debet.* *Exemplum.*

Differt ab Inductione & Syllogismo, quod syllogismus ab universalibus ab particulare, Inductio à particulari ad universale, Exemplum ab uno particulari ad aliud eiusdem naturæ procedit. *Quomodo ab Inductione & syllogismo differt.*

Dissolvimus exemplum ostendendo

*Sect.*1.

do partium dissimilitudinem, sic *Laterensis, fuit accusatus quia consulatum affectavit*, ergo *Cicero est accusandus*, nō valet, quia alter per ambitum, alter citra ambitum affectavit.

Quomodo dissolvendū.

Exemplum ad vnum syllogismum nullo modo reducitur, quia ex quatuor terminis constat; v.g. si propositum sit probare, *Periculi plenum esse Anglos cum Scotis bellum gerere, adferendo simile exemplum de Thebanis & Atheniensibus, qui finitimi erant & infeliciter bellū gesserunt*; necesse est si syllogisticè concluderetur, vt quatuor sumerentur termini, ex quibus duplicem syllogismum extrueremus.

Reductio exempli ad Syllogismum.

Bellum gerere cum finitimis est medius terminus. *Periculi plenum*, major.

Minor est *bellum Anglorum cum Scotis*. Quartus terminus est similis tertio & est *bellum Thebanorum cum Atheniensibus*. Ex his terminis duo efficiuntur syllogismi, quorum prior vocatur Prosyllogismus, posterior Syllogismus principalis v.c.

Prosyllogismus.

Bellum Thebanorum contra Athenienses fuit malum.

Bellum Thebanorum contra Athenienses fuit cōtra vicinos. Ergo.

Bellum

Bellum contra vicinos est malum.

Syllogismus principalis.

Bellum contra vicinos est malum,
Bellum Scotorum contra Anglos est bellū contra vicinos. Ergo.
Bellum Scotorum contra Anglos est malum.

Hi duo syllogismi ad hunc modum in vnum Enthymema rediguntur.

Bellum Thebanorum contra Athenienses fuit malum, Ergo *etiam Scotorum contra Anglos*: hujus consequentiæ ratio est, quia vtrumq; fuit contra finitimos qualia bella solent esse mala.

CAP. X.

De aliis minùs perfectis argumentandi formulis.

QVatuor istæ de quibus egimus argumentãdi formulæ sunt magis principales: restant jam aliæ imperfectæ, quæ ratione materiæ magis quam formæ concludunt.

Inter has primo occurrit Sorites, quæ est cõcatenatio propositionum, & series coacervata, quâ prædicatum prioris propositionis fit subjectum sequen-

Sect. I. quentis, donec primum prædicatum cum postremo subjecto componatur: ita ratiocinatur D. Paulus. *Quos præcognovit prædestinavit, quos prædestinavit, vocavit, quos vocavit iustificavit, quos iustificavit glorificavit.* Ergo *quos præcognovit glorificavit.*

Nota. Hæc argumentatio ex paucioribus quàm quatuor propositionibus non constat, & valet quando ab imâ specie ad summum genus per intermedia ascendimus; vel à causis ad effectus proximos, qui rursùs sunt aliorum effectuum causæ.

Quando vitiosa. Vitiosa est, quando termini diversarum categoriarum confunduntur, vel causæ per accidens confundantur cum causis per se, vel vna propositio sit negativa, vel propositio particularis in secundo aut tertio loco ponatur, vel quando peccat contra vnam limitationē primæ regulæ antepræ-dicamentalis, supra quam hoc argumentandi genus fundatur.

Quomodo ad syllogismum reducitur. In Sorite multi latent Syllogismi, quorum vnus principalis dicitur, cujus major terminus est prædicatum, minor est subjectum conclusionis in Sorite, medium vero est subjectū propositionis conclusionem antecedentis;

tis; reliqui vocantur prosyllogismi, qui fiunt ex terminis intercedentibus: quot enim termini tot media reperiuntur ad syllogismos min' principales conficiendos, vt in prædictâ Sorite principalis syllogismus est. *Sect. I.*

Qui iustificantur glorificantur.

Qui præcognoscuntur iustificãtur, ergo *etiam glorificantur.*

Prosyllogismi verò ex intermediis terminis ad hunc modum colligũtur.

Qui vocantur iustificantur.

Omnes præsciti vocantur, Ergo,

Omnes præsciti iustificantur.

Item,

Omnes prædestinati vocantur,

Omnes præsciti sunt prædestinati, Ergo

Omnes præsciti vocantur.

In Sorite observandum, vt syllogismi in quos resolvitur sint in prima figura, quòd in illa eius consequentiæ ratio potissimè demonstretur.

Dilemma.

Post Soritem adiungamus Dilemma, quæ est argumentandi forma, in qua sic confirmamus nostra, aut impugnamus aliena, ut quamcunq; interrogationis partem adversarius accipit, causa cadit; *vt si animus est corporeus, quomodo percipit incorporea? si incorporeus, cur senio contabescit?*

F Op3

Sect. 1.

Optimum est Dilemma quod constat ex contrarijs inter quæ nullum est medium.

Quando vitiosum.

Vitiosum est, si disiunctio non sit plena, sed detur tertium, aut quartum membrum, vel si utraque aut omnes partes adversarium non feriunt, vel si idem Dilemma contorqueri possit in adversarium.

Quomodo reducitur.

Dilemma in unum syllogismum hypotheticum & duos categoricos resolvitur, in illum propter maiorem, quæ constat ex propositione hypothetica, in hos propter minorem bifurcatam: exempli gratia, *Si detur animus, tum est corporeus vel incorporeus; sed non est corporeus, nec incorporeus;* Ergo *non datur animus.*

Violentum.

Hujus syllogismi minor, quoniam bimembris est, in duos categoricos ita resolvitur.

Quod percipit incorporea non est corporeum.

Animus percipit incorporea.

Ergo, *Animus non est corporeus.*

Item.

Nullum incorporeum senio contabescit

Omnis animus senio contabescit, Ergo,

Nullus animus est incorporeus.

His adijciamus Violentum; quod

est

est concludendi modus, in quo ex adversariorum ratione, non quod ipsi volunt, sed quod nobiscum facit sequi demonstramus, vt *Nolo Philosophiæ operam dare, quia sum filius regis*; retorqueri enim potest, *Imò eo magis philosophiæ insudandum, quoniam ex regali stirpe natus.* Sect. I.

Hactenus de Formali consideratione argumentationis, sequitur materialis sequenti sectione enucleanda.

SECTIO SECUNDA libri tertij.

CAP. I.

De divisione argumentationis.

Argumentationis divisio

Argumẽtatio quoad materiã dividitur in	necessariã seu Apodicticam.	quæ concludit ex materia	necessaria.
	probabilé seu Dialecticam.		probabili
	Fallacem seu Sophisticam		Captiosa.

Inter has argumentationes de apodictica pro materiæ necessitate primò dicemus,

Argumentatio necessaria quid, quotuplex.

Argumentatio necessaria est, quæ in scientiis & artibus ex propriis earum principiis conclusionem probat.

Quum enim disciplinarum aliæ sunt Theoreticæ, quæ cognitione veritatis cõsistunt, aliæ practicæ quę in rerum actione aut effectione ver-

san-

Sect. 2.

ſantur; utræq; autem probandi ac docendi ea quæ ipſis ſubijciuntur, ex propriis principiis, vim facultatemq; habeant; hinc fit quòd duplex oritur Argumentatio neceſſaria, vnam Demonſtrativam, alteram Didaſcalicam appellamus.

Demonſtrativa.

Demonſtrativa eſt, quam ad ſcientiam comparandam accommodamus *vt ſi probemus in naturali philoſophia, hominem eſſe riſibilem, quia eſt rationalis, aut lunam pati eclipſim, quia terra interponitur.*

Didaſcalica.

Didaſcalica eſt, quâ in arte aliqua utimur ad certum aliquid confirmãdum, *vt ſi concludamus in Medicina dulcia calidis naturis non competere, quia citò vertuntur in bilem.*

Quomodo inter ſe differunt.

Et licet hæ duæ argumentationes quadam generali materia, quia ambę ſiunt ex propoſitionibus neceſſariis & propriis; & fine generali, quia ſimul firmam cognitionem pariunt; cõſentire videantur: ſi tamen impenſiùs conſideremus, videbimus eaſdem δὶς διὰ πασῶν diſſentire; nam principia propria ſcientiarum ex quibus demonſtrativè concludimus ſunt res neceſſariæ, artium verò principia vel hominis induſtriâ generantur, aut ſi

Sect. 2.

ſunt neceſſaria in ſua naturâ, ratione tamen uſus & applicationis in artificis manu ſunt poſita; præterea finis Demonſtrationis eſt certa cognitio in qua mens acquieſcit, at Didaſcalicæ argumentationis finis ad actionẽ aut effectionem dirigitur. Medicus enim non acquieſcit in morbi cognitione per ſuas cauſas & ſymptomata, ſed procedit ad expulſionem morbi cum ſua cauſâ.

Nos priori loco de argumentatione demonſtrativâ, & in illa primò de ejus definitione, ſecundò de illius diviſione, ultimò de affectionibus breviter, & quantum res patitur apertè agemus.

CAP. II.

De definitione prima demonſtrationis.

DEmonſtrationis definitio petitur aut à fine ejus ad quem collimat, vel à materia ex qua conſtituitur.

Finis ejus eſt Scientia; vnde Demonſtratio ab *Ariſtotele* dicitur ſyllogiſmus, qui ſcientiam parit.

Prima definitio demonſtrationis.

In quâ definitione primò quid Scientia eſt, inde quomodò acquiritur oſtendemus.

Scire

Sect. 2.

Scire est causam cognoscere, propter quam res est, quòd illius causa sit, & quòd alitèr se habere nequit. *Scire quid*

Ad scientiam igitur quatuor requiruntur, primò ut causa cognoscatur, secundò ut illa causa sit proxima, tertiò ut cognoscatur, quatenus est illius rei causa, id est, ut connexionem causæ cum effectu cognitam habeamus, quartò, ut certus sit animus rem alitèr se habere non posse. *Eius conditiones.*

Ex his colligimus duplicem esse Scientiæ certitudinem, unam ratione *obiecti seu rei scibilis*, quando causam eius proximam apprehendimus, alteram ratione *subiecti seu animi scientis*, ut scilicet certus sit, rem alitèr se habere non posse, certus autem est, quia causam cognoscit, quâ cognitâ necessariò cognoscitur effectus. *Duplex sciẽtiæ certitudo*

Præterea quod ad scientiæ acquisitionem attinet cognoscendũ est tria ad omnem scientiam necessariò requiri { Subiectum, Principia, Affectiones. *Tria ad scientiam necessaria.*

Subiectum cujuslibet scientię quatuor conditiones requirit, primò ut sit ens per se, secundò ut sit præcognitum, tertiò ut affectiones & pro- *Subiecti conditiones. 4.*

Sect. 2. pria principia habeat, quartò ut ejus consideratio nulla alia sit, quàm ut his omnibus substernatur. *sic corpus naturale est subiectum physiologiæ, & in eo omnes hæ conditiones simul concurrunt.*

Nota. Per subiectum autem scientiæ substantiam solam non intelligo; sæpenumerò enim accidentia sunt variarum scientiarum subiecta, *vt numerus Arithmeticæ, magnitudo Geometriæ*, quæ licet in alia scientiâ possunt demonstrari, vt in physicâ; in propriis tamē scientiis nunquam demonstrantur, sed præcognoscuntur & *quod* sint & *quid* significant.

In quolibet subjecto duo occurrunt consideranda.	Res considerata Modus considerandi.

Reg. 1. Vna res considerata pluribus scientiis potest communicari, at modus considerandi in iisdem alius est atq; alius, *sic in scientiâ naturali naturale corpus est subiectum, & res considerata; modus verò ipsum considerandi est quà naturale; idem etiam est res considerata in Medicinâ, non autē quà naturale, sed quà sanabile.*

Reg. 2. Scientia subalternans & subalternata habent eandem rem consideratam & eundem modum considerandi; in hoc solum differunt, quòd scientia sub-

Sect. 2.

ſubalternans ſubiectum conſiderat ab omni materia & ſenſibili qualitate ſeiunctum, ſed ſubalternata idē cōtrahit ad materiam ſenſibilem; *vt Arithmetica de numero agit nullam habente ſenſibilem qualitatem, Muſica in eodem ſonis adiuncto verſatur, quare Muſica ſubordinata dicitur & veluti filia, Arithmetica ſubalternans & tanquam mater.* Hoc autem ſi ita ſe habet, talem ſubalternationem in ſolis Mathematicis reperire neceſſe eſt, quòd in iis tantùm res cum ſenſibili materiâ, nonnunquam exiſtunt; nonnunquam mente & cogitatione ſeparantur.

Principia quæ.

Principia ſcientiæ ſunt ea quibus in aliqua diſciplinâ nihil eſt prius.

Sunt duplicia, Eſſendi vel Cognoſcendi.

Eſſendi.

Eſſendi principia ſunt, quæ dant eſſe rei, *ſic materia & forma ſunt principia eſſendi in corpore naturali.*

Cognoſcendi.

Cognoſcendi principia ſunt, quæ non ad eſſentiam, ſed ad cognitionem rei conducunt.

Quomodo differunt.

Differunt quòd principia eſſendi ſunt principia cognoſcendi, ſed non contra. Præterea eſſendi principia ſunt res ſimplices, neq; ſempèr cognoſcuntur, ſed aliquandò demonſtrā-

Sect. 2. tur à posteriori; *vt hominem rationalem esse demonstramus, eo quòd est risibilis:*

Cognoscendi verò principia sunt voces complexæ seu propositiones, quæ sine vllâ probatione in sua scientiâ accipiuntur, aut si probanda sunt in alia scientiâ probantur.

Hæc cognoscēdi principia sunt duplicia, Propria, vel Communia.

Cognoscendi principia duplicia.

Communia.

Principia communia sunt quę omnibus aut pluribus artibus, & scientijs communicantur: sic principium illud contradictionis, *Quidlibet est vel non est*, vbiq; veritatem obtinet, & omnibus disciplinis accommodatur; Item, *si ab æqualibus æqualia demas ea quæ remanent erunt æqualia*, est principiū cùm Arithmeticum tùm Geometricum magnitudinibus & numeris commune. Hæc vulgo ἀξιώματα & Dignitates appellātur.

Propria.

Principia propria sunt, quę ad vnā duntaxat scientiam spectant; vt sunt in Geometria, *A quolibet pūcto ad quodlibet punctum lineam rectam duci posse*; in Medicina, *Contraria contrariis sanantur*, *in* Physicâ, *Ex nihilo nihil generatur.* Hęc pro diversâ ratione Hypothesis, Postulata, & Definitiones vocantur.

Nota.

Principia communia ad Topicam, non

Sect. I.

non Demonstrativam argumentationem spectant, nisi quatenùs extrà demonstrantibus inserviant, ad principia propria confirmanda.

Affectio.

Affectio est accidens proprium, quod per se & essentialiter subjecto scientiæ inhæret.

Tres sunt ejus conditiones, primò vt inhæreat, secundò vt per se inhæreat; id est, vt naturam & essentiā propriam subjecti consequatur. Tertiò vt præcognoscatur, *quid* ejus nomen significat, *Quod*, autem & *Cur sit* per demonstrationem innotescat.

Nota.

Quod in vna scientia est affectio, in alia potest esse subjectum; sic *Magnitudines & numeri accidentia sunt in Physiologiâ, sed in Mathematicis subiecti locum tenent.*

His tribus partibus scientiæ respōdent, totidē partes demonstrationis. Subjectū de quo demonstratur; Principia per quæ fit demonstratio; & Affectio quæ demonstratur: *vt si demonstremus risibilitatem esse affectionem, quæ homini vt primo subiecto inhæret per rationalitatem, tanquam per causam proximam;* tum enim veram risibilitatis scientiā acquisivimus; & hac ratione Demonstratio dicatur syllogismus scientificus.

CAP.

CAP. III.

De secunda definitione Demonstrationis.

FIne demonstrationis exposito, dicendum est de medijs, quæ ad finé conducunt, seu de materia ex quâ demonstratio conficitur, vt scientiam pariat.

Materia syllogismi quinq; notis constat.

Materia ejus quinq; notis insignitur, quas omnes Aristoteles in hac secunda definitione sigillatim enumerat.

Demonstratio est syllogismus scientificus, qui constat ex veris, primis, immediatis, notioribus, & prioribus, & causis conclusionis.

Prima conditio.

Prima côditio est vt constet ex veris, *seu vt alii addunt*, necessariò veris. Veræ autem propositiones dicuntur, quorum prædicata verè dicantur de subjecto, & quo arctiori vinculo prædicatum cum subjecto vnitur, eo magis elucescit veritas. Quum igitur istę propositiones debent esse summoperè veræ, inde est, quod haberentur apprimè necessariæ, Hinc est quod Aristo-

Sect. 2.

Tres Gradus necessitatis.

ristoteles tres necessitatis grados enumerat,
{ κατὰ παντὸς, seu de Omni
καθ' αὑτὸ, seu per se.
καθόλου πρῶτον, seu quatenus ipsum.

Primus Gradus.

Eius conditiones.

Κατὰ παντὸς, De omni est quod omni, semperq; convenit; Duæ igitur requiruntur conditiones, vt propositio sit de omni; Vniversalitas subjecti, vt prædicetur de omnibus subjecto contentis, *vt in vere verum est quòd omnis arbor viret*. Vniversalitas temporis, vt prædicatum subjecto attribuatur sine vllâ temporis aut loci exceptione, *vt Omnis homo est animal*, si prior conditio solùm adsit, vocatur, *De omni prioristicũ*, si addatur posterior dicitur, *de Omni posterioristicum*. Hoc κατὰ παντὸς differt à dicto de Omni in syllogismi regulis, quòd istud ad vnam propositionem, sed *Dictum de Omni* ad totum syllogismum refertur; preterea *Dictum de Omni* solùm subjecti vniversalitatem requirit, sed Κατὰ παντὸς vniversalitati subjecti perpetuitatem temporis addit.

Secundus Gradus.

Καθ' αὑτὸ, seu per se quadrifariam dicitur. Primus est quando prædicatum est de subjecti definitione, *vt Homo est rationalis*. Hujus quinq; statuuntur prædicata Genus, 1 Remotũ, & 2 Proximum

Primus & secundus modus dicendi per se.

ximũ, differentia 3 Remota, & 4 Proxima, & deniq; 5 Definitio.

Secundus modus est, quando subjectum est de definitione prædicati; vt *Homo est risibilis*. Huc spectant omnes propositiones quarum prędicata sunt propriæ affectiones.

Duæ conditiones.

Vtrique modi duas conditiones requirunt, prima vtrisq; communis est, vt scilicet nexus sit essentialis inter prædicatum & subjectum; secunda facit ipsos à se mutuò differre; nam ad primum modum requiritur, vt prædicatum sit de essentia subjecti, ad secũdum, vt subjectum sit de essentia prędicati.

Primus modus dicendi per accidens

His duobus modis *per se* opponitur vnus modus dicendi *per accidens* quando scilicet nullus est essentialis nexus inter prędicatum & subjectum; *vt Omnis corvus est niger.*

Hæc enim propositio est κατὰ παντὸς, non autem καθ' αὑτὸ, seu per se.

Tertius modus dicendi per se.

Tertius modus dicendi per se est, quando existentia de substantia dicitnr; *vt Socrates est.*

Secundus mo per accidens.

Huic opponitur secũdus modus dicendi per accidens, cum existentia de accidente enunciatur; *vt Albedo est.*

Sed iste tertius modus ad demonstran-

strandum est invtilis, quòd illius termini non sint realitèr distincti. *Existentia* enim non est res distincta *à re existente*, nec est accidens reale, sed intentionale.

Quartus modus dicendi per se est, cum causa efficiens aut finalis de effectu, aut effectus de ijsdem causis, prædicatur; *vt Iugulatus interiit*. Huic opponitur modus tertius prædicādi per accidens, in quo causa fortuita vel valdè remota, de effectu prędicatur, *vt me ambulante coruscavit*.

Quartus modus dicendi per se, & & tertius per accidens.

Καθόλου πρῶτον, quatenùs ipsum est, in quâ attributum de subjecto non tantùm vniversalitèr, & per se, sed etiam primò, immediatè, & reciprocè prædicatur; *vt Omne vivens nutritur*.

Tertius Gradus necessitatis.

Hæc necessitas tum reperitur cum prædicatum subjecto conveniat quatenus subjectum est tale, seu cum reduplicatione subjecti; *sic corvo simul conveniunt volatus & crocitatio, sed volatus, vt est avis, crocitatio vt est corvus*; quocirca *corvus crocitat*, est quatenus ipsum, non autem *corvus volat*.

Tria sunt prædicatorum genera in hoc necessitatis gradu. Primum est propriorum accidentium, *vt homo est risibilis*; secundum est specificarum dif-

Quæ sunt in tertio necessitatis gradu.

fe-

Sect. 2. ferentiarum, *vt homo est rationalis*; Tertium est proximarum causarũ, *vt quod vivit, nutritur.*

Reg. 1. Inter dictos necessitatis gradus posterior est semper priori perfectior; primus enim solùm subjecti vniversalitatem notat, cum perpetuitate temporis; secundus addit nexum essentialem, tertius reciprocationem. Quum autèm Aristoteles dicat, quòd *per se, et quatenus ipsum* idem sunt, illud intelligendum est de *per se* strictè sumpto, & verum est in primo modo, non nisi differẽtia proxima, aut tota definitio sit prædicatum; in secundo verò modo semper veritatem obtinet, quòd ibidem affectio de proprio subjecto dicitur; nonnunquam etiam in quarto reperitur, si modò sit nexus definitivus inter causam & causatum, *vt inter eclypsin & terræ obiectionem*, cum eclipsis, sine terræ objectionis mentione causalitèr definiri nequeat.

Reg. 2. Primus gradus necessitatis in omni propositione cujuslibet demonstrationis cernitur.

Secundus etiam & tertius vbiquè reperitur, si medium demonstrationis sit causa vtriusque extremi; vt *Omne rationale est risibile, omnis homo est rationa-*

na-

Sect. 2.

nalis; Ergo, *omnis homo est risibilis*; vbi *rationale*, non *risibilitatis* solùm, sed etiam *hominis* causa est: quod si mediũ sit causa solius majoris extremi, & non minoris, Propositio & conclusio sunt *Quatenùs ipsum*; minor verò tantùm abest, vt *Quatenus ipsum* habeatur, vt aliquando non sit *per se*. v.g. *Omne corpus sphæricum recipit lumen per incrementum*; *sed luna est corpus sphæricum*, Ergo, *Luna recipit lumen per incrementum*. Hic *luna est sphærica*, est de *Omni* non autem *per se*, nec *quatenus ipsum*, vera tamèn est demonstratio.

Secunda cõditio.

Secunda condicio demõstrationis est, vt constet ex primis & immediatis. Prima autem seu immediata propositio dicitur, quãdò inter ejus prędicatum & subjectum nullum intercedit medium, quod sit causa inhærentiæ prædicati in subjecto; *vt Omnis homo est risibilis.*

Immedietas duplex.

Propositio duobus modis dicitur prima seu immediata, vel ratione causæ, quæ nullam habet mediã causam, per quam demonstrari potest; vel ratione subjecti, quandò prædicatum non inest alteri subjecto priori.

Nota.

Potest autèm propositio esse prima ratione subjecti, quæ non est prima

rati-

Sect. 2. ratione causæ; sic *homo est risibilis*, est prima ratione subjecti, quia *risibilitas* primò *homini* inest, non autem ratione causæ, quia *risibilitas homini inest per rationalitatem*; nam *rationalitas* in causando est *risibilitate* prior; sed *homo est rationalis*, vtroque modo est propositio prima, non solùm ratione subjecti sed etiam causæ.

Regula. In omni demonstratione major est immediata ratione causæ, quòd in illa medius terminus cum majore extremo (cujus causa est) conjungitur: cõclusio autem immediata est immedietate subjecti, quoniam in illâ affectio de subjecto dicitur cui primariò convenit. Minor verò immediata est, si medius terminus vtriusque extremi sit causa, aliàs mediata est actu, licet immediata sit potentiâ, quatenus scilicet resolui potest in vnam immediatam, quę est definitio subiecti, & indemonstrabilis, vt posteà patebit. Hæc clariùs elucescent, si exemplum subjungamus.

Omne rationale est risibile. Est immediata ratione causæ.

Omnis

Omnis homo est rationalis	Est immediata ratione causæ & subjecti, quia *rationale* est vtriusq; extremi, *hominis*, scilicet & *risibilitatis*, causa.

Ergo *omnis homo est risibilis*, immediata est ratione subjecti, quia *risibilitas homini primò inest.*

Quod si *receptio luminis per incrementum* de lunâ probetur *per sphæricam figuram*, vt superiùs demonstrauimus, minor erit, *Luna est sphærica*, quæ neutro modo est immediata, nec ratione causæ, nec respectu subjecti.

Tertia conditio est, vt constet ex notioribus. Ignotum enim per notius sempèr demonstratur; quocirca necesse est, vt termini sint præcogniti. quod vt meliùs intelligatur notandū est, quòd quatuor apud Aristotelē recensentur quæsita, duo simplicia, *An sit*, *&* *Quid sit*; duo complexa; *Quod sit*, *&* *Cur sit.* *Tertia conditio.* *Quatuor quæstiones.*

Quæstio *An sit* inquirit, τὸ εἶναι vel subjecti, vel prædicati, *vt An sit Luna*, *An sit Eclipsis.* *An sit.*

Quæstio Quid sit, naturam prædicati aut subjecti seorsim inuestigat; *vt Quid est Luna, Quid est Eclipsis.* Estq; vel *Quid nominis*, vel *quid rei*. Quid nominis declarat, Quid nomen importat *Quid sit.*

Sect. 2. tat, *vt quid significat Eclypsis?* Quid rei naturam & essentiam quæsiti investigat; *Quid est Luna? Quid est Eclipsis?*

Hæ duæ vocantur Quęstiones simplices, quia de terminis simplicibus quærunt.

Quod sit. Quæstio *Quod* seu *vtrum sit* investigat, vtrùm prædicatum subjecto insit; vt *vtrum luna eclipsin patiatur.*

Cur sit. Quæstio *propter Quid* seu *cur sit,* inquirit ob quam causam prædicatum subjecto tribuitur: *vt Cur luna eclipsin patiatur.*

Hæ duæ vocantur complexę, quia de integris propositionibus quęrunt.

Quomodo sunt duę tantum. Quatuor istæ quæstiones ad duas reduci possunt: nam sub *Quid sit* continetur, *An sit,* sub *Cur sit, Quid sit,* proinde *Quod sit & Cur sit* sunt perfectæ quæstiones, *An sit & Quid sit* imperfectæ.

Reg. Subjectũ & Principia in omni demonstratione præcognoscenda sunt, & *quid nomen significat, & quod sint.* Affectio solùm pręcognoscitur, *Quid nomẽ significat;* *Quod enim & Cur sit* demonstratione probantur. Atq; hinc est quòd Aristoteles dicit demonstrationem à notioribus procedere; non solùm quòd propositiones sunt cóclusione

Sect.2

sione notiores, sed quia subjectum de quo demonstratur, & principia per quæ demonstratur simul sunt affectione notiora.

Quarta conditio.

Quarta conditio cum tertiâ concurrit, & ex illâ consequitur, quia enim principia sive causæ sunt notiores, ideò priores sunt conclusione.

Prius dicitur dupliciter.

Prius autẽ & notius aliud alio duobus modis dicitur, *vel nobis*, vt sunt omnia singularia, quæ sensibus objiciuntur; *vel naturâ*, vt vniversalia, quæ intellectui solùm sunt obvia, *sic causæ naturâ*, sed *effectus nobis sunt notiores.*

Demonstratio primariò & præcipuè ex notioribus naturâ procedit, quia conclusionis proximam causam ostendit, & ex consequenti à notioribus nobis: quia omnis demonstratio ob nostram cognitionem fit; quando enim causa semel nobis innotescit, melius apprehendimus effecta. Hinc est quod demonstrationes aliæ procedunt à notioribus nobis ordinem naturæ servantibus, aliæ ex notiorib⁹ nobis ordine naturæ contrario vtentibus; illæ procedunt à causis ad effecta, hæ ab effectis ad causas, illæ sunt διότι, hæ autem ὅτι.

Quinta conditio.

Vltima conditio est, vt constet ex cau.

Sect. 2. caufis concluſionis, id eſt, vt medius terminus ſit cauſa affectionis, quæ in concluſione de ſubjecto prędicatur.

Quatuor cauſarum genera.

Cauſarũ verò quatuor ſunt genera; duo ſũt
- Interna
  - Materia,
  - Forma
  - quę rẽ intrinſecùs cõſtituũt.
- Externa
  - Efficiens,
  - Finis,
  - quæ extrinſec⁹ ad ſubjecti naturam cõducunt.

Materialis. Cauſa materialis eſt, ex quâ aliquid fit.

Formalis. Formalis eſt, quæ dat intrinſecam eſſentiam ſubſtantijs & accidentibus. *Sic quando ranæ fiunt ex terrę putredine*, putredo terræ materialis, & ranę forma formalis cauſa dicitur.

Efficiens. Cauſa efficiens eſt, quę ſuâ actione aliquem producit effectum; Eſtq; vel externa, quæ ſemper cum actione aut paſſione agit, *vt quando ignis aquam calefacit*; vel interna, quæ ſolâ emanatione effectum producit, *vt rationalitas riſibilitatem.*

Finis. Finis eſt, cujus gratiâ res fit.

Quomodo omnes cauſę demonſtrationem ingrediuntur. Omnia hæc quatuor cauſarum genera demõſtrationem ingrediuntur, ſed duo externa primariò, & eorum ratione interna. Materia demonſtra-

tio-

tionem illam ingreditur, in qua accidens per causam internam demõstratur, quia medium tale est, quale requirat materialem necessitatem cum formâ vnitam, vnde affectio emanaret; vnde materia dicatur *conditio sine qua non*, formam concomitans. Forma verò est medium, quatenùs est causa efficiens interna, quę per fluxionem efficit aliquid. Restat igitùr quòd efficiens & finis propriè & primariò sunt media demonstrationis: vtriusq; nos exempla ponemus. *Sect. 2.*

Inter quod & solem terra interponitur, id lumine deficit.

Inter lunam et solem terra interponitur; lumine igitur *luna deficit.*

Item, *Qui vult esse sanus, is non vult cibum ad os ventriculi fluitare.*

Ambulans post cœnam vult esse sanus, nõ vult igitur *fluitare cibum.*

Prior demonstratio pro suo medio habet causam efficientem, posterior finalem.

Ex his quæ de vtrâque definitione diximus, hæc colligenda sunt corollaria. *Corollaria.*

Primò quod ad terminos attinet. Subjectum in demõstratione semper est minor terminus, & aliquandò est sub-

Sect. 2.

substantia, *ut homo*, aliquãdo accidens *ut numerus.*

2 Affectio seu propria passio sẽper est maior terminus, & accidens, aut ab internâ, aut ab externâ causâ constitutum; nunquam verò substantia potest demonstrari: ut enim res demonstretur, requiritur primò, ut causam extra essentiam habeat; secũdò, ut per se & necessariò substantiæ insit; per utramque conditionem excluditur substantia, & per secundam accidens commune, solum igitur relinquitur proprium accidens, quod dicatur demonstrabile.

Quid est demonstrabile.

3 Principium in demonstratione potissimâ est proxima causa affectionis, & nonnunquam minoris extremi est causa, quando nimirùm affectio demonstranda ab internâ causa per emanationem fluit; semper verò maioris, qualiscunq; fuerit affectio.

4 Quod autem ad propositiones quæ demonstrationem ingrediuntur spectat, hoc solum in iis observandum maiorem & conclusionem semper esse immediatam, illam primitate causę hanc primitate subiecti; minorem verò tunc temporis reperiri immediatam cum medium est subiecti forma,

&

& vtriusq; extremi causa, aliàs semper esse mediatam. *Sect. 2.*

CAP. IIII.

De divisione Demonstrationis.

Demonstrationis prima divisio.

DEmonstratio non vt univocum, sed ut analogum genus primo dividitur in demonstrationem propter Quid, & demonstrationem Quod.

Demonstratio propter quid.

Demonstratio propter Quid, est prima & principalis species quam superiori capite definivimus,

Demonstratio quod.

Demonstratio quod, est quâ res quidem esse ostenditur, causa tamen eius non judicatur, sed effectus.

Quomodo differunt.

Hæ duæ species conveniunt, quod ambæ fiunt à propositionibus veris, prioribus & notioribus conclusione; sed differunt quòd διότι procedit à prioribus secundum naturam, & causis proximis conclusionis; at ὅτι, vel ab effectu procedit, & sic non erit à causâ; vel si à causâ procedat, erit remota non proxima, & sic non constabit ex immediatis.

Demonstratio propter quid duplex.

Demonstratio propter quid subdividitur in { Simplicem, Compositâ.

Simplex demonstratio est, cujus

Sect. 2. Simplex. ambæ propositiones sunt indemonstrabiles; ut sunt omnes illæ demonstrationes, quarum medium est pars essentialis subjecti; vt *cum risibile de homine per rationale demonstretur.*

Composita. Composita est cujus minor propositio est mediata, ideoq; eget prosyllogisticâ demonstratione, donec ad ambas propositiones indemonstrabiles pervenimus: ut *si quis probaret ignem tendere sursum, propter summam eius levitatem, tanquam per causam proximam,* huiusmodi esset ejus demonstratio.

Quodcunq; leve est, tendit sursum: Ignis levis est, ergo, *tendit sursum*. Sed quia hæc minor propositio, non est per se immediata, ideo priori aliquâ probatione opus est, quam vocant prosyllogisticam, quâ *levitatem de igne* demõstremus: ut quod *summè calidum est*, est *summè leve, Ignis est summè calidus*; ergo, *est summè levis*. Atqui cum ad primam causam adhuc non sit perventum, vlterior probatio est introducenda, in quâ caliditatem de igne per suam formam nobis ignotam demonstremus: ut, *Quod formam ignis habet est summè calidum. Elementum ignis habet formã ignis*, Ergo, *Elementum ignis est summè calidum*. Cujus demonstrationis minor

cum

Sect. 2.

cum ſit immediata vlteriùs demonſtrari non poteſt, & proinde acquieſcendum eſt in ipſa, tanquam in primâ cauſa jam inventâ.

Nota.

Inter hos ſyllogiſmos, primus vocatur ſyllogiſmus principalis; reliqui dicãtur proſyllogiſmi ſeu Epagogici, qui ducunt nos ad primum & principalem ſyllogiſmum ritè intelligendum. Atque hinc apparet quomodò omnes demonſtrationes ex immediatis conſtant, vel ſcilicet actu, ut Simplex; vel poteſtate, ut Compoſita, cujus minor per multas reſolutiones tandem evadit immediata.

Demonſtratio quod duplex.

Demonſtratio quòd duplex eſt, vel enim procedit à { Cauſa remotâ ad effectum, Effectu ad cauſam.

A cauſa remota.

Demonſtratio à cauſa remotâ, plerúmq; negativa eſt, & extruitur in ſecunda figurâ in *Cameſtres*, cujus ratio eſt, quoniam cauſa remota, ut plurimùm, eſt amplior ſuo effectu, quare eâ poſitâ non neceſſariò ponitur effectus, ſed ablatâ tollitur.

In hac demonſtratione, effectus eſt major extremitas, qui cum cauſa remotâ in majori propoſitione conjũgitur, ſubiectum eſt minor, qui in mi-

Sect. 2.

nori à causa remotâ, amovetur, ut ab ipsa non constitutus. v.g si probandũ esset *Parietem non respirare*, quia *non est animal*, ad hunc modum extrueretur syllogismus.

Ca *Omne est animal respirans.*
mes *Nullus paries est animal.* Ergo
tres *Nullus paries respirat.*

Fieri tamen potest, vt affirmatiuè in prima figura concludatur, nempe si contingat causam remotam cum effectu reciprocari, ut *Quæcunq; animam habent nutriuntur, Planta habet animam,* Ergo, *planta nutritur.* Anima enim non est causa proxima nutritionis, sed potentia vegetativa ab anima dimanans. Sed quia hoc raro contingit, huiusmodi syllogismos Aristoteles non respexit.

Quando demonstratio ab effectu locum habet

Demonstratio ab effectu ad causam locum habet, quando effectus est notior, & causa ignotior: tunc enim ostendimus inesse alicui causam, eo quod eidem inest effectus, ut *in naturali corpore probamus materiam inesse, quia eidem inest generatio, & naturale corpus motorem habere æternum, quod æterno cietur motu.*

Quomodo extruitur.

Hæc demonstratio potest extrui in prima figura & affirmativa, quia po-

sito

ſito effectu ponitur cauſa; poteſt etiam fieri negativa, & in ſecunda ſi alicui ſubiecto cauſam non ineſſe oſtẽdimus, eo quòd eidem non ineſt effectus.

Ex his quæ de prima diviſione demonſtrationis ſecundum materiam diximus, iampridem eluceſcat quid de ſecunda eius diviſione quoad formam dicendum ſit.

Secunda diviſio demonſtrationis.

Bifariam enim dividitur vel
- Secundũ Qualitatem in
  - Affirmantem.
  - Negantem.
- Secundũ Quantitatem in
  - Vniverſalẽ.
  - Particularem.

Vniverſalis demonſtratio

Vniverſalis demonſtratio eſt quæ affectionem oſtendit de univerſo ſubiecto, cui primo in eſt.

Particularis.

Particularis demonſtratio eſt, quâ oſtenditur prædicatum non de toto ſubiecto ſed de aliqua eius parte. Hinc patet quod univerſalis & particularis demonſtratio longè differunt ab univerſali & particulari ſyllogiſmo, in prioribus Analyticis. Demonſtratio enim univerſalis dicitur non à ſubiecto ſed à prædicato vniverſali, quando ſcilicet prædicatum ineſt

Quomodo à particulari ſyllogiſmo differt.

Sect. 2. primo & immediato ſubiecto, quòd ſi affectio quæ demonſtratur toti generi competat & demonſtretur de ſpecie, aut ſpeciei conveniat, & demonſtretur de Individuo, vocatur particularis; quia affectio de parte ſui ſubiecti demonſtratur & non de toto. Exemplo res fiet clarior.

Omne quod habet in ſe principium motus eſt mobile.

Omne corpus naturale habet in ſe principium motus. Ergo,

Omne corpus naturale eſt mobile.

Hæc demonſtratio eſt vniverſalis, quia mobile de *corpore naturali* demonſtratur, tanquam de ſubiecto proprio & immediato.

Quod ſi dicam,

Quod habet in ſe principium motus eſt mobile:

Omnis homo habet in ſe principium motus. Ergo *Omnis homo eſt mobilis.* hic ſyllogiſmus licet in Prioribus Analyticis pro univerſali habeatur, quoniam concluſionis ſubiectum eſt univerſale, cuilibet enim homini cōperit ut ſit mobilis, tamen in Poſterioribus dicitur particularis, quia affectio illa mobilitatis homini non cōpetit, ut primo ſubiecto; *non enim homo*

mo quà homo, sed quà corpus movetur. *Sect. 2*

Demõstrationes particulares primò falsæ sunt, quia propria affectio primo subiecto in illis non attribuitur; secũdò sunt supervacaneæ, qui enim nouit affectioné suo primo subiecto conuenire nouit etiã ipsam omnibus illius subiecti speciebus attribui posse; & proinde demonstraiones paticulares sub vniuersalibus continentur. *Reg.*

Affirmans demonstratio est, in qua propria affectio affirmatur de suo primo subjecto. *Affirmans.*

Negans est, in qua propria affectio removetur ab eo, quod neque est proprium subjectum, nec illius species. *Negans.*

Affirmativæ demonstrationes pręstantiores sunt negativis: non enim propriæ affectiones de ijs rebus quibus non insunt, sed potius quibus insunt, demonstrari solent & debent. *Reg. 1.*

Demonstratio potissima, seu *propter Quid* semper esset vniversalis & affirmativa, & proinde aptissimus concludendi modus est Barbara: nam causa quatenus causa semper respicit effectum, cum quo prędicationem nõ faciat nisi vniversalem affirmativam. *Reg. 2.*

Fiat etiam demonstratio propter *Nota.*

Sect. 2. Quid, in secunda figura & in *Camestres*, quando effectum non inesse ostendimus, quia ejus causa non inest vt *bestiam non esse risibilem, quia non est rationalis*, sed hæc minus in vsu est & cadit à perfectione demonstrationis: sic enim distrahitur accidens à proprio subjecto, & alij apponitur, cui neque per se est, nec vllo modo inesse potest.

Reg. 1. Demonstratio *Quod* à causa remota est negativa; ab effectu vel affirmativa esse potest vel negativa. Hæc ex ijs quæ prius statuimus sat manifestò apparent.

CAP. V.

De affectionibus Demonstrationis.

Affectiones duæ. DVæ sunt affectiones demōstrationis { Regressus. Cōversio in definitionem.

Regressus. Regressus est illa demonstrandi ratio, qua prius causam ignotam ex effectu notiore colligimus; postea verò regredientes ex eadem causā eundē effectum demonstramus.

Quum enim semper à notioribus sit progrediendum, effectus verò sæpe-

penumero elucescit, quando causa est incognita, ideò eum quandoque sumimus, vt levem cognitionem causæ habeamus, causâ autem semel inventâ de ea discurrit intellectus, vt exquisitam ejus notitiam haberet, quâ partâ regredimur rursus ad effectum per eam causam demonstrandum.

Tria in regressu consideranda.

Tria igitur in regressu sunt ordine consideranda, primo demonstratio causæ ab effectu: secundo inventæ causæ accurata consideratio, tertio demonstratio effectus ex illâ causâ, *vt cum demonstretur materiam esse in corporibus naturalibus, quia in iisdam reperitur generatio*; *per Generationem* quæ est materiæ effectus ad *materiam cognoscēdam* pervenimus; sed quia *materia confusè* tantum adhuc cognoscitur, ideò secundò loco in ejus consideratione paululū insistimus investigando *quid illa materia sit? num à privatione differt? quomodo nulli formę particulari sit addicta.* Vltimo quidditate ejus cognitâ, exploramus tandem essentialem nexum inter causam & effectum, & regrediendo inquirimus quomodo hæc materia generationem producit, atque ita causa & effectus, quæ primò aspectu confuso quodam modo fuerunt

Sect.2. cognita, hoc progreſſu & regreſſu diſtinctè nobis innoteſcunt.

Exempli gratia.

Ab effectu ad cauſam.

Quod non ſcintillat id propè eſt.
Planetæ non ſcintillat: Ergo *propè ſunt.*

A cauſa ad effectum.

Quod propè eſt, id non ſcintillat,
Planetæ propè ſunt, Ergo *nõ ſcintillant.*

Quomodo regreſſus extruitur. Vbi notandum quod in hoc regreſſu, ſicut in quolibet alio, major propoſitio ſimpliciter convertitur, vnde neceſſe eſt mediam quandam intervenire conſiderationem cauſæ, vtrũ nimirum proxima ſit & immediata: nam ſi effectu latiùs pateret, cum ipſo non converteretur, minor verò prioris ſyllogiſmi eſt poſterioris cõcluſio, & concluſio ejus minor: atque ita perficitur regreſſus. Regreſſus enim propriè cernitur in poſteriori demonſtratione, quãdo à cauſa ad effectum regredimur, ſed quia regredi non poſſumus, niſi priori modo progreſ-

gressum faceremus, vtriusq; demonstrationis respectu Regressus dicitur. *Sect. 2.*

Conversio Demonstrationis in definitionem est transpositio terminorum syllogismi demonstrativi in verã causalem definitioné accidentis. Dico [in definitionem accidentis] quia ea definitio quæ est demonstratio positione differens non est *Substantiæ*, siquidem ejus nulla habetur demonstratio, sed *Accidentis* tantum; idcircò de ejus definitione dicendum est. *Cõversio demonstrationis in definitionem.*

Definitio verò accidentis est triplex. *Triplex definitio Nominalis.*

Nominalis quæ genere & subjecto constat, vt *eclipsis est defectus luminis in luna, tonitru est sonus in nubibus.* Vocatur nominalis quia causam rei non continet, licet alio sensu appelletur essẽtialis, quatenus subjectum differentię seu formæ locum tenet, quod cum genere adjunctum essentialem definitionem constituit.

Causalis, quę accidentis causam declarat, *vt eclipsis est interpositio terrę*, & hæc impropriè dicitur definitio, quia non ipsam quidditatem, sed quidditatis causam declarat. Tertia definitio est quæ ex nominalis & causalis vnione oritur, *vt Eclipsis est defectus luminis* *Causalis.*

in

Sect. 2.

Ex utrisq; conflata.

in luna ortus ex terræ interpositione. Tonitrus est sonus in nubibus propter ignis extinctionem.

Prima definitio est demonstrationis conclusio, secunda est ejus principium, tertia est ipsa demonstratio situ terminorum differens v.c.

Inter quod & Solem terra interponitur, illud deficit lumine.

Inter Lunam & Solem terra interponitur. Ergo,

Luna deficit lumine.

Circulus quid

Hujus demonstrationis Conclusio est definitio nominalis eclypseos. Medius terminus est ejusdem definitio causalis, tota demonstratio est perfecta ejus definitio ex utrisque cōflata.

His duabus affectionibus alij Circulum addunt, Syllogismus verò circularis est, quando ex majore conversa & conclusione minorem colligim^{9}, & similiter ex minore conversa & eadem conclusione majorem, sic enim ex propositionibus conclusionem & vicissim ex cōclusione propositiones ostendimus. Ut

Omnes illi quos Deus absoluit, sunt absoluti à peccato.

Omnes eos qui sunt in Christo Deus absolvit.

Ergo

Sect. 2.

Ergo, *Omnes qui sunt in Christo, sunt ab soluti à peccato.*

Iste syllogismus ad hunc modum in orbem reducitur.

Quos Deus absolvit, ii sunt in Christo:
Qui absoluti sunt à peccato: Deus absolvit.
Qui absoluti sunt à peccato, sunt in Christo.

Circulus à regressu differt, quod in regressu est processus primo à notioribus secundum nos deinde à notioribus secundum naturam; sed Circulus est quãdo vterq; processus est à causa proxima, quod impossibile est, propterea quod sequeretur idem respectu ejusdem causam esse & effectũ, notius & ignotius, prius & posterius secundum naturam. Licet igitur regressum inter affectiones admittim⁹, Circulum tamen vt idem per idẽ probantem rejicimus & respuimus.

Quomodo à regressu differt.

Cur improbandus.

CAP. VI.

De Inductione Demonstrativa.

FInito syllogismo Demõstrativo ad Inductionem procedo, tũ quia est ar-

Sect.2. argumentationis demonstrativę species, tum quod ad syllogismum demōstrativum ritè intelligendum maximè confert.

Inductio quid. Inductio est proprium instrumentum, quo principia scientiarum quæ per se nota dicuntur nobis innotescunt: vt si quis dubitet *vtrum totum sit maius sua parte*; visibili aliquo objecto ostendimus, *hoc totum esse maius sua parte, itemq; aliud, eodemque modo tertium, & proinde omne totum esse sua parte maius.*

Quæ ad ipsā requiruntur. Ad Inductionem tria præcipuè requiruntur, primò vt materia sit necessaria, secundò vt sit essentialis connexus subjecti cum prędicato, tertiò vt principia Inductione probanda sint naturaliter nota per se, & levi probatione egeant.

Quomodo differt ab inductione. Per duas priores conditiones Inductio demonstrativa distinguitur à Dialectica, cujus materia non est necessaria & terminorum nexus est tantùm accidentalis, & probabilis: vnde ad principium dialecticum confirmādum multę Inductiones vix sufficiant, ad Demonstrativum verò vna aut altera satis supèrque est propter maximum & evidentem terminorum nexum. Per vltimam conditionem Indu-

du-

ductio demonstrativa à demonstratione ab effectu differt; cujus officium est demonstrare principia naturaliter ignota, ad quorum inventionem Inductio parùm habet efficaciæ, quia forsan res invenienda non est per se sensilis, *vt materia prima quæ per Generationem invenitur*, Inductione verò inveniuntur ea principia, quæ sunt nota secundum naturam, & proinde percipiuntur, vt primùm ostenduntur.

Sect. 2.

Quomodo à demonstratione ab effectu.

CAP. VII.

De Syllogismo Didascalico.

VT Syllogismo Demonstrativo vtimur in scientijs, ita didascalico in artib⁹ & practicis disciplinis, quã do in ipsis aliquid probamus ex propria rei de qua agitur naturâ, & per causam; in ijs enim, sicut in scientijs, propria principia & reperiri possunt & explicari; & licet ars res singulares efficit, vtitur tamen principijs vniversalibus per experientiam collectis in operando. *Sic in Medicina, quæ est ars factiva, probo hæc dulcia huic febricitanti nõ cõvenire, quia omnia dulcia vertun-*

Quis est vsus syllogismi didascalici

Sect. 2. *tuntur in bilem, item in Ethicis probo fælicitatem esse in numero honorabilium, quia principium est cuius gratia omnes omnia agunt, item, virtutem moralem esse laudabilem, quia in mediocritate est posita.*

Quomodo differt à Demonstrativo, quomodo à Dialectico.

Differt à syllogismo Dialectico, quia didascalici principia sunt propria, Dialectici verò cõmunia; à Demonstrativo quia alter circa artes, alter circa scientias versatur: alias Demonstrativus & Didascalicus per omnia conveniunt, & proinde ab vberiori tractatione abstineo, quoniã quæ de Didascalico sunt dicenda dilucidò satis apparent in ijs quæ de Demonstratione iampridem diximus.

CAP. VIII.

De Syllogismo Topico & locorum divisione inprimis verò de locis Personarum.

Argumentatio probabilis.

Communia principia quę dicantur.

ARgumentatio πιθανὴ seu probabilis est, quæ in vtranq; contradictionis partem ex principijs communibus opinionem parit.

Communia principia voco vel axiomata topica, quæ per omnes disciplinas

plinas se expandunt, vt *Cui convenit vnum coniugatorum, eidem convenit alterũ; Cui competit Definitio eidem competit Definitum*, vel sunt propositiones probabiles, quæ omnium aut plurimorum hominum judicijs consentiunt, quæ ideò dicuntur Communa principia, quia non ex ipsarum rerum de quibus agitur natura, sed ex communi opinione trahuntur', vel deniq; sunt propositiones quæ vni quidem disciplinæ propriæ sunt, sed pluribus quæstionibus in eadẽ disciplina sunt communes, v. g *Omne corpus vi sentiendi præditum est animal, ad naturalem philosophiam propriè spectat, sed quia probationi plurium quæstionum inseruit, vt quando quæratur de homine, leone, equo, an sint animalia*, non iniuria inter probationes Dialecticas enumeretur.

Opinionem parere.

Opinionem verò parere est producere incertam & debilem cognitionẽ eorum, quę aliter se habere possunt.

Quomodo argumentatio probabilis differt à necessaria,

Tribus modis argumentatio probabilis à necessaria differt, necessaria vnam contradictionis partem statuit, & confirmat; probabilis circa vtramvis ejus partẽ æqualiter versatur; necessaria cõstat ex principijs proprijs, probabilis ex communibus; necessaria

Sect. 2. ria firmam cognitionem parit, probabilis solummodò opinionem.

Hæc autem opinio per certas rationes hominū animis infunditur, quæ vulgo appellantur, τοπικα, seu probabilia argumenta.

Argumentū. Argumentum est quod ad aliquid arguendum est affectum.

Arguere. Arguere autem est vim quandā habere, quâ alterum accipiat aliquā lucem, vt appareat quale sit & quomodo ejus ratio se habeat.

Hæc argumenta ex Locis Topicis depromuntur.

Locus Topicus quid? Locus verò topicus est sedes argumenti, seu index, demonstrans ex quo fonte sumendum sit argumētum, quo confirmanda est propositio, de quâ dubitatur.

Quotuplex. Loci sunt duplices. Personarū, aut Rerum.

Loci Personarum sunt, quibus vtimur in laudibus aut vituperijs, personarū, & licet hi loci Rhetorici appellentur, & pertinent ad demonstrativum genus, obiter tamen Dialecticis materijs nonnunquam intexuntur, & proinde levi penicillo hic breviter sunt delineandi.

Loci personarū vndecim. Vndecim sunt personarum loci, à qui-

quibus ad earum laudem aut vitupe-rium argumentemur.

1 A Nomine, *vt ex Verris nomine Cicero ostendit eius rapacitatem, à Chrysogoni eius avaritiam.*

2 A Natura, in qua primò spectamus ejus nationem, *vt Germanus est, ergo ferox. Pœnus ergo fœdifragus.* Secundò sexum, *A natura enim comparata est opera mulieris ad domesticam diligentiam, viri autem ad forensem.* Tertiò ætatem, *ætatem enim altam aliud factum decet,* vt inquit Plautus: *temerè eum fecisse non est mirandum, Puer enim est.*

3 A victu, in quo cōsideramus primo parentes, *quorum mores plerumq; in sobolem propagantur*: posteà præceptores, *Magna est enim vis disciplinæ & studiorum:* vltimò socios; *nam bonus vir bonorum consuetudine gaudet.*

4 A fortuna, sub qua comprehenditur tum vitæ genus, *vtrum in ocio an in negocio vixit,* tum mors ipsa; *nam qualis vita, finis ita.*

5 Ab habitu corporis consuetudine laboris comparato.

6 Ab affectione animi, vtrùm in literis progressum fecit.

7 A studijs quibus maximè versatus est.

Sect. 2.

8 A Consilijs, vtrum nullam inhonestam rem voluit.

9 A Factis, quæ plerumq; cum vitæ genere conveniunt.

10 A Casu, Honestæ enim causæ ornantur secundis eventibus.

11 Ab oratione, quæ studiorum & consiliorum est index, vt si dicamus; *Optimè sensit & loquutus est de religione, quamobrem bonis viris nihil ab eo periculi est pertimescendum.*

Loci rerum tres.

Loci rerum ostendunt, quid in rebus ipsis sit considerandum, suntque trium generum.

Interni.

1 Interni, qui argumenta subministrant, vel ad naturam rei de qua quæritur, vel ad ea quæ ipsam comitantur pertinentia.

Loci à substantia rei desumpti sunt. A Definitione, A genere. A Differentia. A Materia. A Forma, A Toto & Parte.

Loci substantiam concomitantes sunt quinq; à Generatione, à Corruptione, ab usu, à Proprio, à cõmuniter accidentibus.

Externi.

2 Externi qui continent argumẽta, quæ à natura rei, de qua quæritur, omnino separata sunt; suntq; vndecem, 1. A Causa efficiente, 2 A Causa fi-

finali, 3 ab Oppositis, 4 à Disparatis, 5 à Comparatis, 6 à Circumstantiis, 7 à Signis, 8 ab Antecedentibus & Consequentibus, 9 A Necessario & Impossibili, 10 ab Exemplis, 11 ab Auctoritate.

Medii.

3 Medii qui continent argumenta, quæ partim conveniunt cum re de qua quæstio est, partim differunt: suntq; duo A Cōiugatis, à Divisione. Loci igitur viginti quatuor sunt; vndecim Interni, & totidem externi, duo autem medii: inter quos Exemplum & Authoritas Inartificiales habentur, quia in sua arte vim arguendi non habent, sed extra ipsam in testantis auctoritate omnes eorum vires sitæ sunt; cæteri omnes artificiales, quia ex insita vi & propria quasi arte arguunt.

Observatio

Deniq; vbiq; hoc observandum, quod Locus topicus nonnunquam sumitur pro notatione seu titulo axiomatis, sic alius est locus à Definitione, alius à Genere, alius à Toto; quandoq; pro præcepto Maxima seu problemate dialectico, quod ex loco illo Topico colligitur, & in eodem fundatur: vt *Cui convenit definitio, eidem convenit definitum. Posito proprio ponitur*

eius

Sect. 2. *eius subiectum*, sunt duo axiomata, quorum alterum petitur à Loco seu titulo definitionis, alterum à loco proprii.

Nos in hac tractatiuncula primò titulum proponemus, inde ostendemus quæ Maximæ, seu problemata, ex eodem titulo sunt exhaurienda; à locis internis exordium sumentes, per medios transibimus, & tandem in externis terminabitur hæc tractatio.

CAP. IX.

De locis internis ad rei essentiam spectantibus, scilicet A Definitione, Genere & Specie, Differentia, Materia, Forma, Toto & Parte.

I

A Definitione. Loco à definitione utimur, quando indagare volumus definitionem alterius extremorum, hoc est, subiecti aut prædicati quæstionis, quæ inventa ponitur loco medii, ut cognoscatur, utrùm extrema illa cōiungi an separari debent; *sic Petrum hominem esse probamus, quia est animal rationale.* *Hu*

Huius maxima est.

A definitione ad definitum & vicissim à definito ad definitionem argumentamur & affirmativè & negativè, [nam] cui tribuitur vel adimitur definitio, eidem etiam tribuitur & adimitur definitum, *vt homo est corpus animatum sensile,* ergo, *est animal: Simia non est animal rationale;* ergo, *non est homo.*

Definitioni affinis est Descriptio, quando enim rei essentia nos latet, sufficit ipsam quandoque describere, & rudi Minerva accidentali aliqua delineatione depingere.

Maxima.

A Descriptione ad descriptum, & à descripto ad descriptionem tum affirmativè tum negativè cõcludi potest; vt *Mansuetudo est habitus laudabilis*, *est igitur virtus. Nullus habitus laudabilis vilescere facit possidentem* : Ergo, *non virtus.*

Definitioni & Descriptioni addamus Notationem nominis, seu Etymologiam, quæ vt in omni verbo nõ reperitur (plurima enim sunt vocabula primitiva) ita eodẽ modo non semper deducitur, sed aliquandò à causa, *vt homo ab humo*, aliquando ab effectu, *vt terra dicitur Vesta, quia vi stat*, aliquãdo

Sect.2. do à dissentaneis;vt *lucus à non lucendo*, nonnunquam à comparatis, vt *Pyropus quia flammas imitatur.*

Maxima

A notatione affirmatiue aut negatiue concludimus;nam, cum quocunq; convenit notatio cum eodem conuenit notatum,& cum quocunque non conuenit,nec istud conueniet;vt *Studio sapientiæ non incumbit*, ergo *non est philosophus*,*Incumbit*,ergo,*est philosophus.*

2

A Genere. A Genere argumentamur & à specie, quando probamus aliquod generi non competere, quia speciei non competit, aut Speciei non convenire,quia Generi non convenit.

Maxima.

1 Quicquid removetur à Genere removetur à Specie, ut *Nullum animal est incorporeum*, ergo, *nec homo est incorporeus*;quod autem de Specie negatur non necessariò de genere negatur,ut *homo non latrat*, non sequitur,ergo, *Nullum animal latrat*, quia Species est genere angustior.

2 Quodcunq; attribuitur generi, non statim attribuitur speciei,nisi universale signum sit appositum, ut *Datur animal rationale*:ergo *datur brutū rati-*

rationale, non rectè sequitur quia, *omne animal non est rationale.* Quòd si nota universalis addatur statim sequetur argumentum, ut *Omne animal est sensile: ergo, brutum sentit; Sensibilitas enim cuilibet animali convenit.*

3 Quod non alicui speciei convenit, illud generi non competit; *vt nec ruta, nec salvia, nec aliqua alia species plãtarum videt*, ergo *nulla planta videt.*

4 Quod uni aut alteri speciei cõvenit, illud etiam generi competit, sed particulariter. *Temperantia versatur circa voluptates moderandas*, ergo, *aliqua virtus circa voluptates moderandas.*

LOcus à Differentia petendus est, quando probaremus speciem de re aliqua affirmari posse, aut negari, quia de eadem verificatur aut negatur eius differentia specifica. 3 *A Differentia.*

Maxima.

Cui tribuitur differentia specifica, eidem attribuitur species, à quo verò separatur ab eodem separatur, species, vt *rationale est, igitur homo est*, Non *est homo, ergo non est rationale.*

A Materia argumentum ducitur quando probamus aliquid fieri 4 *A Materia.*

Sect. 2. posse, quia præsto est materia ex qua conficitur.

Maxima.

1 Posito & affirmato materiato, ponitur & affirmatur materia.

Notandum autem est quod duplex est materia, vel Permanens, quæ in re materiata seu effecta permanet, ut *lapides & ligna sunt materia domus*, vel Transiens quæ non manet in re effecta, sed mutatur, *ita farina & aqua sunt materia panis*: In permanente causa valet argumentum ab esse materiati ad esse materię, ut *annuli aurei sunt, ergo aurum est*, in transeunte verò valet ab esse materiati ad fuisse materiæ, ut *Panis est ergo farina fuit.*

2 Sublato materiato non tollitur materia: unde non sequitur, *Aurei non reperiuntur annuli, ergo nec aurum, Panis non est, ergo non est farina.*

5 *A Forma.*

Ratio à Forma ducitur, quando probatur Formatum actu non dari, quia eius forma non potest assignari.

Maxima.

1 Posita forma substantiali res ipsa ponitur & sublata tollitur. *Ut Terra non vivit quia non habet animam vegetativam.*

tivam. Homo est, quia anima rationali est *Sect.2*
præditus

2 Posita forma accidentali ponitur res ipsa quæ denominatur, & sublata tollitur: *vt hoc lignum habet formã mensæ,* ergo *est mensa* ; *non habet figuram navis,* ergo *non est navis.*

3 Tantùm vnaquæq; res potest, quantum ejus forma permittit; *Ignis enim calefacit mediante calore, quo cessante desinit operatio.*

6

A Toto & parte ducuntur argumẽta, quum probaremus aliquid parti inesse, quia toti subiecto idem inest, aut toti non inesse, quia nulli parti communicatur. *A Toto & Parte.*

Maxima.

1 Positis omnibus partibus integralibus & essentialibus, totum integrale & essentiale sigillatim ponitur; una verò principali parte destructa, totum concidit ; *vt si fundamenta sint iacta, paries sit structus & tectum impositũ, Domus extruitur. Quod si corpori humano semel præcisum sit caput , aut evolavit anima, non amplius est homo.*

2 Quod essentialiter toti subiecto inest , illud partibus inesse dicitur, quod autem nullis partibus insit, nec

Sect.2. toti inerit simpliciter, *vt Augmentatio essentialiter corpori vegetanti inest*, ergo, *cuilibet parti inest. Nec Iudæi, nec Gentes iustificantur per legem*, ergo, *Nullus homo iustificatur operibus legis.*

CAP. X.

De locis substantiam concomitantibus, ductis A Generatione, à corruptione, ab vsu, à proprio, à communiter accidentibus.

7 *A Generatione.* A Generatione rei locum petimus, quando probaremus rem aliquã bonam esse vel malam, quia ejus ortus bonus erat vel malus.

Maximæ,

1 Quorum ortus est bonus, ea etiam sunt bona, sin ortus per se sit malus, ea semper sunt mala; *vt Institutio & ordinatio coniugii est bona, ergo ipsum queq; coniugium est bonum. Aliena bona vi detrahere est simpliciter malum, ergo opes eo modo acquisitæ sunt simpliciter malæ.* *Cautio.* Intelligenda autem est hæc maxima de ortu per se, non per accidens: *vt Generatio hominis est per se bona, per accidens tamen fiat mala, si nimirum sit illegitima, vel hominem improbum, Ecclesiæ pestẽ aut*

aut reipub. labem producat.

2 Si genita sint bona, ipsorum generatio est bona, sin mala, malus erat ortus, *vt Eruditio est bona, ergo literis invigilare, doctos praeceptores audire, studiis incumbere est bonum, quia his mediis acquiritur eruditio.*

8 *A Corruptione.*

A Corruptione pari ratione argumentamur ac à Generatione, quādo nimirum res bonas aut malas fuisse ab earum exitu probemus.

Maxima

1 Quorum corruptio vel interitus malus est ea sunt bona, quorum verò corruptio est bona ea sunt mala. *Vt Oblivio literarum est mala*, ergo *literæ sunt bonæ. Carnis & veteris hominis crucifixio est bona*, ergo *vetus homo est quid malum.*

2 Si corrumpenda sint mala, corruptio est bona; sin corrupta sint bona, corruptiones malæ sunt. *Vt Imago Dei in homine fuit quid bonum*, ergo, *corruptio eius mala est peccata sunt mala*, ergo *eorum abolitio est bona.*

9 *De Vsu.*

AB vsu rerum, argumentum frequens est & utile, dum ex uniuscuiusq; rei vsu, ipsius bonitatem aut

Sect. 2. malitiam inquirimus.

Maxima.

Quod bonum vſum habet idipſum bonum eſt & è contrà; cujus verò malus eſt vſus idipſum eſt malum. *Cognitio Philoſophiæ bonum habet vſum,* ergo *Philoſophia bona eſt. Venenorum malus eſt vſus,* ergo *Venena mala ſunt.* Quādo verò rerum vſus ab utentium voluntate dependet, non ſemper vera eſt hæc maxima *nam miſerias & calamitates quidam ad bonū vſum vertuntur philoſophiam etiam alii ad errores ſuos incruſtandos peſſimè exercent.*

Cautio.

10 *A Proprio.*

LOco à proprio vtimur, quando probaremus rem, quæ in controverſia eſt, non eſſe hanc aut illam ſubſtantiam, quia eiuſdem proprietas aſſignato ſubjecto non rectè accommodetur.

Maxima.

Cui tribuitur vel adimitur accidens proprium, ei quoq; ſubiectum tribui vel adimi neceſſe eſt. *Vt Chriſtus eſt ab æterno,* ergo *non eſt homo.*

11 *A communiter accidentibus.*

A Communibus accidentibus argumentamur, probando ſubiectū illud de quo agitur ita ſe habere ut di-

dicimus, quoniam iisdem accidentibus imbuitur, quibus imbui solet.

Maxima.

Posito accidente inseparabili ponitur eius subiectum, & reipsa sublato tollitur, separabili autem accidente negato, non tollitur subiectum; nec posito subiecto, ponitur illud accidens. *Vt Carbones isti sunt summe calidi*, ergo *sunt igniti*; non autem sequitur, *purpuratus est*, ergo *est rex*, nisi aliorum accidentium congeriem adiiciamus, *vt quod in solio sedeat, sceptrum teneat, satellites ipsum tueantur, subditi aperto capite ipsum circumstent.*

CAP. XI.
De locis mediis. Coniugatis, & Divisione.

LOco à Coniugatis & Casibus vtimur, quando ostenderemus abstractum alicui subiecto non inesse, quia concretum non inest, *vt nigredinem in nive non inesse, quia nix non denominetur nigra.* 12 *A Coniugatis*

Maximæ.

2 Posito vno coniugatorum ponitur alterum, & sublato tollitur; *vt*

Sect. 2. *iuste agit*, ergo *est iustus*, *ignavè pugnat*, ergo *est ignavus*: sed limitatio hujus regulæ ex morali philosophia est petenda; nisi enim quis scienter, volenter, aut constantèr actiones eas edat quæ ad habitum requiruntur, impropriè denominetur secundũ illum habitum agere; *vt iuste agit*, ergo *est iustus*, recte concludit, quia justè agere est scienter volenter & constanter secũdum iustitiam agere: sed *iusta agit*, ergo *est iustus*, non sequitur, quia quispiam unam aut aliam actionem temerè & inconsultò agat, idcirco ab ea actione non est denominandus iustus.

Limitatio.

3 Si conjugatorum vnum uni conveniat; alterum etiam conveniet alteri, *vt si album sit coloratum, albedo est color*.

Limitationes 1 Sed hic summoperè cavendum, vt prædicatio sit per se, id est, vt prędicatum & subiectum sint eiusdem naturæ: nam si duo concreta per accidens de se invicem prædicentur, *vt album est dulce, & dulce est album*, eorum abstracta de se invicem similiter non prædicantur; non enim dicimus *albedo est dulcedo, nec dulcedo est albedo*, quia prædicabantur per accidens, nec naturam suam communicant, *vt color albedi-*

bedini, aut *sapor dulcedini.*

2 Secundò obſervandum, vt vera aſſignentur denominativa ſecundum rem & ſignificationem, Non enim ſequitur *Somnolentus eſt vitioſus*, ergo *ſomnus eſt malus*, ſomnolentus enim non eſt ſomni, ſed ſomnolentiæ denominativum; unde potiùs ratiocinandū eſt, *Somnus eſt bonus; igitur dormire eſt bonum.* Nihil enim refert utrum ſignificatione tantùm, an voce & ſignificatione ſimul denominatio fiat; quod enim præcipuè hic quæritur eſt ſignificatio.

LOcus à diviſione vim obtinet, quando aliquid membris dividentibus competere oſtenderemus, quia Diviſio convenit, aut Diviſo non cōvenire quoniam nullis membris dividentibus conveniat. 13 *A Diviſione.*

Maximæ.

1 Quicquid affirmatur vel negatur de omnibus membris dividentibus, id quoq; de diviſo ſimiliter affirmari aut negari oportet, & contrà, quicquid de diviſo materialiter negatur, illud de membris dividentibus affirmari debet aut negari; vt *ſi omnia greſſilia, reptilia, volatilia, natalitia move-*

Sect. 2. *antur, animal ipsum moveri necesse est; & si animal ipsum non sit insensile, nec aquatilia, nec volatilia, nec reptilia sunt insensibilia.*

2 Condividentium uno aut altero sublato manet reliquum, positoq; uno aut altero reliquum tollitur; ut *Animalium aliud sanum est aliud ægrum, hoc animal sanum est,* ergo *non est ægrum; aut ægrum est,* ergo *non est sanum.*

Hujus canonis ratio est, quia membra dividentia non possunt coincidere.

CAP. XII.

De locis externis. A causa efficiente & finali, ab oppositis, à disparatis, à Comparatis Circumstantiis, à Signis, ab antecedentibus, & consequentibus, à necessariò, & impossibili, ab Exemplis, ab autoritate.

14 *A causa efficiente,* LOcus ab efficiente principali & per se probat effectum actu existere.

Maximæ.

Posita causa efficiente proximâ & sufficiente poni tur effectus; vt *posito Sole supra horizontem ponitur dies.*

Posita

Posita causa remota non ponitur necessario effectus, sublata vero tollitur.

Quidquid efficit tale est magis tale, *vt ignis efficit aquam calidam*, ergo *est magis calidus*. sed requiritur primò, *vt affectio vtriq; subiecto incsset*, unde non sequitur, *vinum facit hominem ebrium*, ergo *est magis ebrium*, secundo vt causa sit per se, tertio ut sit susceptibilis graduum, vnde non valet, *lutum à Sole calet*, ergo *Sol magis calet*. *Conditiones.*

15 *A causa finali.*

CAusa finalis ostendit & mediorum & destinatorum naturam, iuxta finem ad quem præcipue tendunt, & in quo acquiescunt.

Maximæ.

1 Qualis est finis, talia sunt quæ tendunt ad finem, & propter finem suscipiuntur, vt *si Princeps florentem omnibus rebus velit esse suam provinciam necesse est vt sinceros & fideles Ecclesiæ præficiat ministros, leges santiat bonas, præmia bonis, & improbis supplicia decernat.*

2 Posito fine ponuntur media ad finem; *vt posita scientia, ponitur demonstratio*, sed remoto fine cessant media, *vt Qui non cupit eruditionem consequi, nō emet libros.* Ex

Sect. 2.
16
Ab Oppositis

EX oppositis argumentamur, quum probaremus vnum oppositorum subiecto non inesse, quia alterum inest, aut contrariam eorum rationem esse, quia sunt contraria.

Opposita sunt quadruplicia ut superiùs demonstravimus; Contraria, Privantia, Relativa, Contradictoria, & singula habent suos proprios Canones.

Maximæ.

1 Posito uno relatorum ponitur alterum, & sublato tollitur, vt *Pater est*, ergo *habet filium*, *habet filium*, ergo *est Pater*.

Nota. Sed hæc maxima tenet solummodò in relatis secundum esse, non secundum Dici.

2 Posito uno contrariorum removentur reliqua omnia, vt *aqua est calida*, ergo *non est frigida*.

3 Remoto vno contrariorum immediatorum ponitur alterum in subiecto capaci, in mediatis verò posito vno tantum negatur alterum; vt *hic homo est liberalis*, ergo *non est auarus*, *Non est sanus*, ergo *est æger*.

4 Posito habitu in subiecto capaci tollitur priuatio & contrà, vt *Socrates cœcus est*, ergo *non videt*; *Videt*, ergo *non est cœcus*.

5 Posi-

5. Posito uno contradicentiũ tollitur alterum, *vt homo est doctus*, ergo *non potest esse non doctus.*

17 *A Disparatis*

LOcus à disparatis est petendus, quum probaremus res non confundi, sed in sua natura dissimiles esse & differentes.

Maxima.

Posito uno disparatorum removẽtur reliqua, remoto verò uno nõ statim removentur reliqua; *vt hęc scientia est logica*, ergo *non est Metaphysica*; non autem sequitur, *Bucephalus non est Bos*, ergo *non est Equus*.

Canon verò iste obtinet suam veritatẽ, quando in abstracto loquimur & non in concreto, vnde non sequitur, *Petrus est Grammaticus*, ergo *non est Logicus cum uterq; esse possit.* *Nota.*

18 *A Cõparatis.*

A Comparatis argumentum petimus, cum rerum similitudinem aut dissimilitudinem, quam habent ad se invicem ostenderemus.

Comparata dicuntur vel ratione { Quantitatis, *vt par vel impar*, quę sub se maius & minus comprehendunt. Qualitatis, *vt simile & dissimile*, quibus proportio & disproportio referantur.

Pa-

Sect.2. *Paria*

Paria sunt in quibus quantitas qua comparantur, neq; maior, neq; minor est; sed quanta est in uno tanta est in alio; vt *si stultus cum luna sit conferendus in inconstantiâ, si ea tanta est, in stulto, quanta est in luna, ratione mensuræ illius inconstantiæ, stultus & luna sunt paria.*

Maximæ.

Si duo sint ęque paria & vnum erit tale, alterum erit tale, si vnum non erit tale, alterum non erit tale, *vt si ratio & experientia sint Medico æque necessaria, experientia vero maximè est necessaria, necessaria etiam erit ratio.*

Imparia

Imparia sunt quorũ quantitas non est vna.

Maximæ.

Si quod minus videtur inesse inest, quod magis videtur inesse magis inest, sin quod magis videtur inesse non inest, nec id quod minus videtur inesse inerit. Vt *si ingratitudo erga præceptores pœnam mereatur, maiori supplicio vindicandus est contumax eorum contemptus.* Item, *Quod Demosthenes non persuasit, multo minus persuadebit Grillus.*

Similia & dissimilia.

Similia sunt quæ cõveniunt Qualitate. Dissimilia quæ differunt.

Maximæ.

1 Quod in vno similium valet aut

non

non valet, illud cæteris convenire, aut non convenire dicatur, vt *Iohannes eſt mortalis*, ergo *Petrus eſt mortalis, in vtroq; enim eſt eadem verſimilitudo.* *Sect. 2.*

2 Diſſimilibus diſſimilia conveniunt, vt *anima rationalis & anima bruti diſſimiliter informant*, ergo *hæc mortalis eſt, illa immortalis.*

Sub his contineri videntur loci à proportione & diſproportione, qui tamen à prioribus differunt, quod illic vna res vni cuilibet alij comparatur, hic verò non eſt rerum ſimilitudo, ſed quædam habitudinis comparatio. *Proportio & diſproportio.*

Maximæ.

1 De proportionalibus eſt idē judicium; vt *Quomodo ſe habet lumen oculi in corpore, ſic rationis lumen in anima, oculus verò corpus dirigit*, ergo *ratio dirigit animam.*

2 De ijs, inter quæ non eſt eadem proportio, non idem erit iudicium. *Anima in homine non eſt vt nauta in naui, nauta vero non vivificat nauem*, ergo *anima hominem informat.*

19 *A circumſtātiis.*

A Circunſtantijs ducitur argumentum quando à loco, aut tempore rem ita eſſe, aut non fuiſſe colligimus.

Maxi-

Sect. 2.

Maximæ.

1 Posito corpore aut alia quacunq; re necesse est ei tempus attribui, & remoto tempore vniversaliter res ipsa removetur, vt *Pythagoras nondũ natus fuit Numæ tempore*, ergo *Numam non docuit.*

2 Posito corpore aut aliqua alia re finita necesse est locum poni, neq; absentis membra aliquid agunt in eo loco vnde absunt: vt *Cicero non fuit Romę, cum interficeretur Iulius*, ergo *Iulium non interfecit.*

20 *A Signis.*

A Signis argumentamur quãdo probamus aliquid esse, quod huic aut illi signo est conjunctum. Signa verò sunt vel necessaria, vt *lux astri ortus, lac conceptionis*, vel non necessaria sed quę sæpe eveniunt, vt *cometa est signum pestis.*

Maxima.

A signis necessarijs valet consequẽtia perpetuò, & quandoque à non necessarijs, præsertim si multa signa simul concurrant.

21 *Ab antecedẽtibus & consequentibus.*

AB antecedentibus & consequentibus concludimus, quando probamus essentiam posterioris per prioris essentiam.

Maxi-

Maxima.

Posito antecedente ponitur consequens, & sublato tollitur. *Vt Sol est ortus*, Ergo, *terra est illuminata. Mulier non fuit gravida*, Ergo, *non peperit*.

Valet hæc Maxima si antecedens sit causa proxima, reciproca, perfecta, totalis & immediata seu cum effectu conjuncta: item si antecedens sit subjectum vniversale, primum, aut signũ necessarium. *Quando valet.*

22 *A necessario & impossibili*

A necessario & impossibili argumẽtamur, quando rem nullo modo se aliter habere ostendimus.

Maxima.

Cognita necessitate, aut impossibilitate in artibus & consilijs, sublatâ dubitatione mens assentitur & obtẽperat necessarijs, rejicit verò impossibilia. *Vt Flumen non potest ponte aut vado transiri, necesse est igitur illud navigio tranare.*

23 *Ab exemplis.*

AB exemplis aliquid confirmamus, quando ex aliorum factis hoc licitum aut illicitum esse declaramus.

Maxima.

Valet consequentia ab exemplis, cum ratio similis appareat, nõ autem

quando

Sect. 2. quando est dissimilis: vnde nō sequitur, *Moses recte fecit spoliare Ægyptios, quorum hospitio longè vsi fuerunt Israelitę;* Ergo, *& nobis fas est spoliare hospites.*

24 *Ab auctoritate.* DIsputatur ex testimonio, quando cōclusioni fidem facere conamur ab auctoritate alicujus ponderis.

Testimonia vero sunt vel { Divina. / Humana.

Maximę.

Testimonia divina valent tum affirmatiue tum negatiue: vnde sequitur *credo & baptizatus sum*, Ergo, *æterna vita fruar. Sacrę literę nihil tradunt de invocatione sanctorum:* Ergo, *sancti non sunt invocandi.*

Testimonia humana affirmatiue valent, si à doctis, & artificibus procedunt, non autem negatiue, vt, *Cicero dixit Sapientia est nihil melius.* Ergo. *fides est ipsi danda:* non autem valet, *Aristoteles nihil docuit de vita ęterna,* Ergo, *post hanc mortalem non datur vita aliqua immortalis.*

CAP. XIII.

De Syllogismi Sophistici seu fallacis Divisione.

FInita tractatione de syllogismo tā necessario quam probabili, ad sophisti-

phisticum seu fallacem procedendum est.

Fallax verò seu captiosa argumentatio est, quæ speciem & apparentiam veræ rationis habet cum tamen non sit vera.

Et quia contingit nos tribus modis decipi posse, vel cum argumentatio falso concludatur, ratione formæ, vel quando videtur necessaria ratione materiæ concludere & non cõcludit, vel quando probabilis apparet cũ sit falsa,

Secundum triplicem hunc errorẽ, captiosum syllogismum triplicem esse volumus { Paralogismũ. Pseudographum. Sophisticum.

Paralogismus est, qui falso concludit ratione formæ, vt ex merè negantibus, aut particularibus, aut affirmatiue in secunda figura.

Pseudographus est, qui ex proprijs alicujus disciplinę principijs non autem veris ratiocinatur, vt si quis ita argumentetur. *Omnes lineę ductę ab eodem puncto ad idem, sunt ęquales, linea recta & linea curva tendunt ab eodem puncto in idem.* Ergo, *sunt ęquales*; hic syllogismus est Pseudographus, quoniã male vtitur principio geometrico, verum enim

Sect. 2. enim est illud principium de lineis du ctis per idem spacium, sed non per diversum.

Sophisticus syllogismus est, qui fit ex communibus propositionibus specie probabilitatis animos ferientibus quando in sua natura nō sunt veræ, vt

Nulla opposita sunt simul vera,

Subcontraria sunt opposita Ergo, *non sunt simul vera.* Major enim videtur vera & probabilis, eò quod multa opposita vtpotè contraria, & contradictoria, non possunt esse simul vera; absolutè tamen vera non est, quia aliter se res habet in subalternis.

Sed quia tyronibus, in cujus vsum hanc tractatiunculam conscripsimus, acuta nimis hæc videatur fallaciarū distinctio, vt eorum captui nosmetipsos applicemus, fallacias omnes ex vulgari opinione in duas partes distribuemus, quarum aliæ sunt in Dictione, aliæ extra dictionem, de vtrisque pauca adjiciemus.

CAP. XIIII.

De Fallaciis in Dictione.

FAllaciæ in dictione sunt, vbi ambiguitas

guitas magis in verbis quàm in rebus hæret.

Earum sunt sex, Æquivocatio, Amphibolia, Compositio, Diuisio, Prosodia, Figura dictionis.

Æquiuocatio est quando vocabulum ambiguum diuersas significationes habens, aliter in vna, aliter in alia syllogismi parte accipitur.

Fallacia æquivocationis.

Solvitur per distinctionem vocabuli æquiuoci in suas diuersas significationes; vt si aliquis ita argumentaretur;

Solutio.

Qui credunt salvantur,

Diaboli credunt et contremiscunt, Ergo *salvantur,*

Neganda esset consequentia, quia in majori propositione verbum illud *credit* implicat *fidem salvificam,* in minore includit *fidem historicam,* & proinde quatuor sunt termini in hoc syllogismo.

Fallacia Amphiboliæ est quādo ex orationis multiplici sensu oritur deceptio.

Fallacia amphibolię.

Hæc Bifariam accidit: primò quando oratio plures sensus admittit proprios, vt,

Quicquid est Aristotelis possidetur ab Aristotele,

Sect. 2.

Hic liber est Aristotelis; Ergo *possidetur ab Aristotele.*

Est enim ambiguũ & anceps, vtrũ qui sic loquitur, significat librũ hunc esse Aristotelici ingenij fœtum, an ab eo possideri. Secundò cum oratio aliũ habeat sensum proprium, alium Metaphoricum & improprium; ut,

Quisquis arat littus, littus proscindit aratro

Ast operam perdens, littus perhibetur arare;

Ergo *operam perdens, littus proscindit aratro.*

Littus enim arare, principaliter significat, *terram quę iuxta mare est arare*, vt apta fiat suscipiendo semini; Secundario autem & minus principaliter significat, *operã perdere vel frustra laborare*, propter quãdam similitudinem, eo quod frustra fiat labor ille, qui impenditur arando littus.

Solutio.

Solvenda sunt hujusmodi argumẽta monstrando diuersam totius orationis significationem, & exponendo propriam loquendi formulam.

Fallacia cõpositionis.

Fallacia compositionis est quando conjunguntur ea quæ non sunt conjungẽda, vel vt alij planius definiunt, est quando ex propositione vera in

sensa

sensu diuiso, & falso in sensu compo- *Sect. 2.*
sito, infertur conclusio falsa, quæ eo antecedente non rectè colligitur, nisi sumpta in sensu diuiso: v.g.

Humilis potest esse superbus:
Petrus est humilis: Ergo, *Petrus est humilis & superbus.*
Adam fuit iustus & peccator: Ergo, *fuit iustus peccator.*

Hæc dubitatio soluitur ostendendo peruersam compositionem.

Solutio.

Fallacia diuisionis.

Fallacia diuisionis est, quando ea quæ disiungenda non sunt, in conclusione separantur: vel, quando ex propositione vera in sensu composito, & falsa in sensu diuiso, infertur conclusio falsa, quæ ex eo antecedente non rectè colligitur: ut,

Impossibile est sedentem stare:
Petrus sedet; ergo impossibe est ut stet.

Item,

Duo & tria sunt imparia
Quinq; sunt duo & tria; Ergo, *sunt paria, & imparia.*

Solutio.

Monstratur hæc fallacia, quando ea quæ diuidenda sunt diuiduntur, & sensus compositus à diuiso distinguitur.

Fallacia Prosodiæ tribus modis oritur

Fallacia Prosodię seu accentus est, quando ex vocabulis scripturam aut pro-

Sect. 2. pronunciationem similem habentib⁹ oritur deceptio.

1 Tribus modis hæc fallacia oritur, vel ratione Quantitatis, vt quando eadem vox varijs scripta aut pronunciata accentibus, varium efficit sensum: ut,

Omnia mala sunt detestanda,
Poma sunt mala; Ergo, *Poma sunt detestanda.*

2 Vel ratione aspirationis, quando in uno loco vocabulum cũ tenui Spiritu proferatur, in altero cum asperato: vt,

Omnis ara est in templo:
Porcorum stabulum est hara; Ergo, *Porcorum stabulum est in templo.*

3 Vel ratione distinctionis, seu distractionis, cum simplex verbum in duo aut plura dividatur: vt,

Omnis incuria est reprehendenda;
Senatus est in curia; Ergo, *est reprehendendus.*

Quomodo differt ab æquivocatione. Differt à fallacia æquiuocationis, quia æquivoca sunt vocabula omninò una, hæc verò diuersum tonũ habent.

Soluitur hæc fallacia, quando verus accentus pro falso, vera scriptura pro notha ponitur.

Fal-

Sect. 2.

Fallacia figuræ dictionis.

Fallacia figuræ dictionis est, quando ex similitudine terminationis aut generis ejusdem vocis falsa colligitur eadem significandi ratio, ut si dicam, *penna est primæ declinationis ergo & pœna. Habeo est secundę coniugationis*, ergo & *abeo*, quia eundem finalem terminum habent.

Huc etiam referuntur errores, qui oriuntur aut ex variatione casuũ: ut,

Telum est neutrius generis;
Sagitta est telum: Ergo, *Sagitta est neutrius generis.*

Aut ex variatione prædicamẽti: ut,

Quicquid emisti, comedisti;
Crudum emisti: Ergo, *crudum comedisti.*

Hic enim de una categoria in aliã fit transitus, nam prima propositio facit mentionem substantiæ, ut illam substantiam ederet, quam emerat, secunda Qualitatis, ut scilicet ederet, eodem modo quo emerat.

Solutio.

Soluenda est hæc fallacia cum distinctione rerum & prędicamentorũ, tum reductione casuum obliquorum ad rectos.

CAP. XV.
De Fallaciis extra dictionem.

FAllaciæ extra dictionem ſunt quę non in nudis vocibus, ſed in rebus ipſis extra voces latent;& ſunt ſeptē. Fallacia accidentis, A dicto ſecundū quid ad dictum ſimpliciter, Secundū non cauſam vt cauſam, Fallacia conſequentis, Petitio principii, Ignoratio elenchi, A pluribus interrogationibus.

Fallacia accidentis duobus modis cōmittitur, primò quando illud quod ſubſtantiæ ſoli convenit, attribuitur accidenti, aut contrà:vt,

Omnis homo eſt Subſtantia;
Hoc album eſt homo; Ergo, *hoc album eſt ſubſtantia.*

Secundo quando procedimus à negatione alicuius ſingularis, quod vni tantùm convenire poteſt ad negationem alterius, quod commune eſt pluribus:vt,

Quod ego ſum tu non es;
Ego autem homo ſum; Ergo, *tu non es homo.*

Solutio. Solvitur hic decipiendi modus per di-

distinctionem, ubi demonstratur alia per se, alia per accidens, alia generaliter, alia specialiter rebus convenire *Sect. 2.*

Fallacia à dicto secũdum quid ad dictũ simpliciter

Fallacia à dicto secundum quid ad dictum simpliciter committitur, cum ex propositione vera tantùm aliquo respectu, parte, aut tempore, aliquid tanqua simpliciter dictum infertur; vt *Cadaver est homo mortuus*; Ergo *est homo. Merces eiiciendæ sunt in mare, tempestate vrgente*; Ergo *merces in mare sunt eiiciendæ.* Huc etiam refertur illud Sophisma quod tam multos vexat. *Qui dicit Socratem esse animal verum dicit, qui dicit Socratèm esse asinum dicit Socratem esse animal*; Ergo, *qui dicit Socratem esse asinum verè dicit.* Hujus Syllogismi maior est limitanda, nam qui dicit Socratem esse animal non quodvis in specie, sed vel in genere, vel certa differentia, vt rationali limitatum dicit verum, & sic minor erit falsa.

Solutio.

Solvitur hæc fallacia ostendendo diversam propositionum acceptionem, quomodo altera absolutè, & simpliciter est intelligenda, altera limitatè & respectu loci, temporis aut alterius certæ considerationis.

Fallacia ex ignoratione Elenchi.

Fallacia ex ignoratione elenchi seu contradictionis est, qua quis ex

Sect. 2. eò fallitur, quod malè redarguat, sive quòd conclusionem syllogismi contra se pugnantis suæ quæstioni contradicere falsò existimet.

Elenchus quid? Elenchus enim sive redargutio *ab Aristotele* definitur Syllogismus cum contradictione conclusionis, id est, colligens contradictoriam alicuius enunciationis certæ; vt si teneremus *idem non posse dici æquale & inæquale* & aliquis hoc redargueret, exemplo à lignis ducto, v. g.

Duo hæc ligna sunt æqualia secundum longitudinem, & inæqualia secundum crassitudinem; Ergo *eadem possunt esse æqualia & inæqualia*: committitur fallacia ignorationis elenchi, quia putamus hanc argumentationem nostræ sententiæ contradicere; duo *enim ligna diversâ ratione æqualia possunt esse, & inæqualia*, sed non *respectu eiusdem dimensionis*: non enim rectè instituitur contradictio, nisi sit ad idem, secundum idem, & eodem tempore, vt superiùs demonstravimus.

Solutio. Solvitur hæc fallacia distinguendo inter vnam & alteram rei considerationem, quòd vel tempus non est idē, vel respectus est diversus, vel quòd de eadem parte, vtraq; conditionis mem-

membra non intelliguntur.

Fallaciæ non causæ, vt causa.

Fallacia non causæ vt causæ oritur ex causarum inscitia, quando scilicet causæ aut falsæ, aut per accidens pro veris ponuntur: aut cum causæ non sufficientes enumerantur, vel etiam remotæ, ambientes, partiales, aut minus principales, & quæ stolidæ vocantur; item cum à voluntaria causa ad necessitatem effectus, deniq; cum à fine improprio, seu abusu, ad causæ pravitatem argumentamur, & cum vitia personæ imputantur rei, vt *Malæ sunt divitiæ quoniam iis abutuntur mali. Vinum malum est quoniam ebrios facit; aqua mala est, quoniam eâ suffocantur multi.*

Solutio.

Solvitur negando falsam causam & adducendo veram.

Fallacia consequentis.

Fallacia consequentis est quando putatur consequens inferri ex antecedente cùm non infertur; vt *Flavum est, ergo mel; quia mel est flavum.*

Duobus modis infertur mala consequentia, vel generaliter, quando negliguntur syllogismorum præcepta; vel specialiter cum argumentatio procedat à genere ad speciem affirmatiuè, vt *Civitas est, igitur Athenæ,* à specie ad genus negativè; vt *Socrates non est brutum;* Ergo, *non est animal.* A

Sect.2. causa adiuvante ad effectum, vt *Machinas bellicas fecit, ergo ad bellum est paratus*, ab *effectu ad causam adiuvantem*, vt *Doctus est, ergo Athenis fuit.* A partibus ad totum partitione plena non facta, vt *Alexander Persas & Indos vicit, totum igitur terrarum orbem subegit.*

Solutio. Solvitur vel ostendendo, quod directè Syllogismus non rectè secundũ formam concludit, vel demonstrando quòd consequentia debilis est ratione materiæ secundum quam concludit.

Fallacia à petitione principii. Fallacia à petitione principii cernitur, quando idipsum quod est in quæstione, ad sui ipsius probationẽ assumitur, verbis forsan ad fraudem paululùm immutatis; vel quando ad quæstionem probandam præmissæ adducuntur tam incertæ, vel etiam ignotiores, quàm res ipsa controversa, vt *Anima est immortalis quoniam est mortis expers. Omnis homo est risibilis, quia aliquis homo est risibilis.*

Solutio. Solvitur ostensa propositionum identitate & nugatione.

Fallacia plurium interrogationum. Fallacia plurium interrogationũ est, quotiescunq; duæ aut plures interrogationes, ita indigestæ & confusæ proponuntur, vt speciem vnius

tan-

tantùm præseferāt. Hæc duobus modis committitur, primò cum plura sunt prædicata, vt *Sitne homo animal rationis particeps, immortale & disciplinæ capax?* secundò quando plura proferuntur subiecta, *vt Nonnè Virgilius, Propertius, Ovidius* fuerunt Poetæ turpissimi? Sect 2.

In solutione hujus fallaciæ distinctè ad quamlibet quæstionis partem respondendum est; sic enim vt alios non fallas impediat tua integritas, ita ut ab aliis fallaris non permittet tua solertia. Solutio.

Discursu illativo plenè & perfectè his duabus sectionibus absoluto, ad ordinativum procedam, quem hac postrema sectione breviter expediam.

C

S

S
oft
fio
tis,
cta
fec

ca
mi
res
no

ali
dic
bi
do
tis
no

tor
na

SECTIO TERTIA
libri tertij, Uno capite absolvenda.

De Ordine.

SIcut discursus illatiuus aliud ex alio probare docet, ita ordinatiuus ostendit, quomodo definitiones, diuisiones & reliquę partes cujuslibet artis aut scientiæ rectè inter se connectantur, ut aliæ præcedant, aliæ consequantur. *Discursus ordinativus.*

Hic vulgò ordo aut Methodus vocatur: ambo enim vocabula nos promiscuè vsurpamus, quatenus per illa res disponuntur, ut faciliùs eas cognoscamus.

Quoniam verò contingit ut aliud alio duobus modis notius, & ignotius dicatur vel naturâ, vel nobis, hinc dubitatio nō leuis oritur, utrum iste ordo magis à natura, quàm à nobis, notis procederet: Hanc controuersiam nos duplici hac distinctione soluem⁹.

Quādo dicimus quòd aliud alio in rerum natura est notius, Illa rerum natura duobus modis potest intelligi, *Notius aliud alio duobus modis dicitur.*

vel

Sect. 3.

vel ut est rerum ipsarum natura extra omnem nostram cogitationem positarum, vel ut res ipsæ ad nos cognoscentes referuntur; sic *Principia in philosophia naturali dicuntur compositis notiora secundum naturam*, & quia *nobis non cogitantibus ex iis composita constituuntur*, & quòd *nos ducunt in cognitionem naturę compositorum.*

Notius nobis duplex.

Secundò Notius nobis etiam (ut prius notauimus) bifariam intelligatur, vel vt servamus naturæ ordinem, vel ut ordine naturæ contrario utimur; ita *in cognitione nostra confusa effectum primò cognoscimus, & per effectum ducimur in cognitionem causę*: sed hęc cognitio adhuc est confusa, dum contra naturæ ordinem procedimus; in cognitione verò distincta secundum naturam progreditur intellectus, primò apprehendendo causam, ut per causam tandem in distinctã effectus cognitionem perueniamus; *ita generatio materiâ primâ, & prima materia generatione alio atq; alio respectu nobis notior. Generatio est materia prima notior confusâ nostrâ cognitione, dum causam per effectum intelligimus, & materia prima cognitione distincta est generatione notior, quia est eius causa, qua cognita effectum cognoscimus.*

10

His distinctionibus pro fundamento jactis, hæc extruenda sunt corollaria.

1 Tota ordinis ratio à meliore & faciliore materiæ cognitione depēdet.

Ratio est, quia ordo instrumentum est ad cognitionem non ad rerum generationem conferens; Ideoq; in ordine commoditas & facilitas cognitionis maximè est quærenda; quod fit si progrediamur ab ijs, quæ nobis sunt notiora, ad ea quæ nobis sunt ignotiora.

2 Ordinandi ratio non procederet à notioribus quoad naturam, nisi quatenus ea sunt nobis notiora; ita enim sequeretur nullum alium esse ordinem præter analyticum. Et licet Aristoteles nonnunquam ab universalibus ad particularia, & proinde à naturâ ad nobis nota procedere quibusdam videatur, ut *in principio physicorum, à principiis ad composita; non tamen ita intelligendus est Aristoteles, quasi natura notiora primo ordine sunt collocanda, sed potius quia ea quę sunt notiora natura, in sua nuda existentia, nobis etiam ordinem naturæ sequentibus in cognitione distincta prius se offerunt cognoscenda* Ita enim Aristoteles *in primo physicorum* exordium sumpsit

Sect. 3.

sit à principijs, non quia naturâ priora sunt effectis, sed quoniam aliorum cognitionem assequi non possumus, nisi ex principiorum cognitione, itaque ex nostra cognitione rationem illius ordinis accepit & non ex rerum natura.

Ordo (cum sit cognitionis instrumentum) ex fine diuersarum disciplinarum est diuidendus; quum enim inter disciplinas, aut earum cognitionẽ propter seipsas quærimus, & eam adepti quiescimus, quod euenit in scientijs contemplatiuis; aut ipsam cognitionem propter se non quærimus, sed ut acquisitam ad operationem dirigamus, quod in practicis artibus cõtingit; pro diuersitate harum cognitionum ordo in duas partes diuersas diuiditur.

Ordo in duas partes diuiditur.

Omnis enim ordo qualiscunq; ille sit vel est { Συνθέτικος seu compositiuus. / Αναλύτικος seu resolutiuus.

Ordo Syntheticus.

Ordo syntheticus seu compositiuus est, qui à principijs progreditur ad ea, quæ constant ex principijs, ut fiat perfecta rerum cognitio. Iste in scientijs solis solus cernitur: cũ enim resolutiuus semper à fine auspicatur, qui

Sect. 3.

qui in disciplinis contemplatiuis nihil est nisi ipsa rerum scientia, quæ à rebus sciendis reipsa non differt, certè in ijsdem nullum habeat locum, unde relinquitur quòd solus ordo syntheticus ad quaslibet scientias tradẽdas est necessarius. *Ita physica scientia quoniam ad cōtemplationem solùm inseruit, secundum ordinem syntheticum, primo de communibus rerum naturalium principiis materia, forma, & privatione, unà cum cōmunibus rerum naturalium affectionibus agit, Ab his ad magis composita, nimirum ad corpora simplicia progreditur, ab his ad mixta, perfecta, imperfecta, animata, inanimata, donec omnium rerum cognitionem habebat in qua acquiescit.*

Vbi obseruandus.

Ordo analyticus est qui à proposito ultimo fine siue agendo siue à nobis efficiendo progreditur, ad prima principia inuestiganda, quibus finis perficiatur.

Ordo analyticus.

Hic in artibus practicis solùm cernitur: licet enim artes operantes ordine compositiuo utentes à principijs initium sumunt, & ad compositũ procedunt, ut *in arte ædificatoria, à lapidibus, & lignis comparandis, ad domum extruendam progredimur*; *in artibus tamen docentibus ordine planè contrario utimur,* cum

Vbi reperiendus.

Sect. 3.

cum enim in ipsis finis semper proponitur certus, de quo fiat nulla consultatio, ut *finis exercitus est victoria*, sequitur quòd tota consultatio esset de medijs ad finem ducentibus, & proinde à fine qui nobis notus est ad ignota media progredi non possumus nisi ordine resolutivo. Hujus ordinis euidentem instantiam nobis præbet *ars Ethica seu moralis, quę à felicitate vt à fine ad virtutes quę sunt media ad felicitatem ducentia ἀναλυτικῶς progreditur.*

In vtroq; tam resolutiuo quàm cõpositiuo ordine summoperè videndũ, primò ne qua pars desit, secundò ne qua supersit, tertiò ne qua inutiliter repetatur, ultimò ut omnes partes aptis transitionibus sint connectendæ.

LEC-

LECTORIBVS DOCTIS, ET INDOCTIS.

INdocti non damnent, quod ipsi nesciunt; docti non inuideant, quod ipsi nouum putant; ab vtrisque peto, si alicubi erratum sit, illud castigent, non culpent, si quid ab illis merui, vt Deo non mihi gratias rependerent. Valete.

FINIS.

BRITISH
17 DEC 28
MUSEUM